

SBORNÍK
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

Zemědělská ekonomika

2 ✓

ROČNÍK 6 (XXXIII) – PRAHA, ÚNOR 1960

CENA 10 Kčs

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Řídí redakční rada: *dopisující člen ČSAZV Karel Svoboda, kandidát ekonomických věd (předseda), doc. dr. Alois Grolig, kandidát ekonomických věd inž. Jaromír Havlíček, dopisující člen ČSAZV inž. dr. Alois Hruběš, kandidát ekonomických věd Dmitrij Choma, kandidát ekonomických věd inž. Josef Krílek, inž. Ctibor Ledl, dopisující člen ČSAZV inž. Ladislav Sobotka, Otto Soukup, kandidát ekonomických věd inž. Mikuláš Šebesta. – Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra*

© Československá akademie zemědělských věd, Praha 1960

Obsah – Содержание – Content – Inhalt

- Ostřejší K.:** Zvláštnosti a podmínky uplatňování chozrasčotu v JZD
 Особенности и условия для внедрения хозрасчета в ЕСХК
 Besonderheiten und Bedingungen der Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den JZD (LPG) 83
- Kubíček J., Skočík M.:** Ekonomická efektivnost investiční výstavby a rozbor výsledků hospodaření v klecovém chovu slepic
 Экономическая эффективность капитального строительства и анализ результатов ведения хозяйства с клеточным содержанием кур
 Der ökonomische Nutzeffekt des Investitionsaufbaus und Analyse der Ergebnisse der Wirtschaftsführung bei der Käfighaltung von Hennen 101
- Krotíl V.:** Některé problémy při plánování a zjišťování ekonomické účinnosti investic v zemědělských národních podnicích
 Некоторые проблемы при планировании и определении экономической эффективности капиталовложений в сельскохозяйственных национальных предприятиях
 Einige Probleme der Planung und Sicherstellung des ökonomischen Nutzeffekts von Investitionen in den landwirtschaftlichen Nationalbetrieben (VEB) 121
- Hrubý J.:** Některé doplňující návrhy pro zlepšení finančních výsledků státních statků
 Проект некоторых мероприятий для повышения стабильности и улучшения денежных результатов госхозов
 Vorschläge betreffend einige Maßnahmen zur Erhöhung der Stabilität und Verbesserung der finanziellen Ergebnisse der Staatsgüter 143

Zvláštnosti a podmínky uplatňování chozrasčotu v JZD

Особенности и условия для внедрения хозрасчета в ЕСХК

Besonderheiten und Bedingungen der Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den JZD (LPG)

Karel OSTREJŠ, promováný ekonom

Vysoká škola zemědělská, katedra politické ekonomie, Brno

Došlo dne 8. XI. 1959

Úvod

V uplynulých letech probíhala v naší zemi socialistická přestavba zemědělství. Probíhala úspěšně za plného souhlasu a aktivní účasti drobných a středních rolníků a je možno očekávat, že bude u nás dokončena v nejbližší době.

Úspěšný a rychlý rozvoj naší zemědělské družstevní velkovýroby je výsledkem cílevědomé hospodářské politiky, vycházející z rozboru možností, daných úrovní výrobních sil a objektivního působení ekonomických zákonů socialismu. Správnost této politiky je potvrzena hospodářskou praxí, při které se zvýšil objem zemědělské výroby a s ním i produktivita práce.

Přes tyto úspěchy nemůžeme být s daným stavem spokojeni, protože naše zemědělství neplní v současné době zejména tyto své úkoly:

1. *zajištění růstu zemědělské produkce v míře, které je v naší společnosti třeba;*
2. *odstranění disproporce v našem národním hospodářství, která se projevuje zaostáváním zemědělství za průmyslem;*
3. *předstížení nejvyspělejších kapitalistických států ve výrobě, připadající na jednoho obyvatele.*

Plnění těchto úkolů je ekonomickou nutností a má velký hospodářský a politický význam. Hodnotíme-li naši zemědělskou družstevní velkovýrobu z hlediska plnění uvedených úkolů, docházíme k závěrům málo uspokojivým. Jak bylo konstatováno na zasedání ÚV KSČ v březnu 1959, podařilo se nám za tři roky druhé pětiletky zvýšit celkový objem zemědělské výroby zhruba jen o 6 % proti stanovenému úkolu 18 %. To znamená, že jsme splnili jen jednu třetinu úkolu. V usnesení z tohoto zasedání je charakterizována disproporce mezi zemědělstvím a průmyslem i její příčiny, které tkví v nedostatečném rozvoji výrobních sil v zemědělství, v jejich zaostávání za výrobními vztahy, jakož i v nízké úrovni řízení zemědělství na úsech státní správy a zemědělských závodů.

Porovnáme-li hospodářské výsledky zemědělství s průmyslem, vyzní tyto výrazně ve prospěch průmyslu. Toto porovnání vybízí ke zkoumání, zda a v jaké

míře by poznatků a zkušeností průmyslu mohlo být použito též v zemědělství. Zaměřme proto svou pozornost na ten úsek, na kterém se nedostatky zemědělství projevují zvláště výrazně, tj. na způsob řízení podniků. Zjistíme zajímavou skutečnost.

Ve státních průmyslových podnicích se důsledně uplatňuje praxí osvědčená metoda plánovitého řízení — chozrasčot. Na tomto základě dosahují podniky velkých úspěchů, přičemž sama metoda se stále zdokonaluje a prohlubuje. Při uplatňování chozrasčotu roste hospodárnost, produktivita práce, rentabilita, hmotná zainteresovanost pracujících, jejich iniciativa a socialistická uvědomělost. Tyto skutečnosti, osvědčené praxí průmyslových závodů, představují však současné úkoly, o jejichž splnění usiluje hospodářská politika strany a vlády též v zemědělství.

Ve státních, a zejména pak v družstevních zemědělských podnicích, se chozrasčot či některé jeho principy uplatňují dosud jen nedokonale. Důsledné zavádění této metody hospodaření, její propagace mezi pracujícími v zemědělství, zvláště pak mezi družstevníky, to všechno bude mít v zemědělství velký význam. Část našeho rolnictva, donedávna ještě samostatně hospodařícího, osvojila si živelně některé názory, které odpovídají do jisté míry buržoazní a maloburžoazní ideologii. Přeměna jejich ekonomického postavení v třídu družstevního rolnictva předpokládá, že se změní i jejich myšlení. Tato změna spočívá především v osvojení si základů vědeckého socialismu, porozumění hospodářské politice diktatury proletariátu a přístupu k hospodářské činnosti v socialistickém smyslu.

Význam zemědělské družstevní velkovýroby pro rozvoj celého našeho národního hospodářství je tak velký a nutnost zdokonalení hospodaření JZD pro splnění aktuálních úkolů zemědělské výroby tak naléhavá, že si přímo vynucují, abychom se otázkou uplatňování chozrasčotu v JZD velmi vážně zabývali v teorii i praxi.

Soudím, že chozrasčotní hospodaření v JZD sehraje při plnění úkolů našeho zemědělství důležitou úlohu a přispěje i k dokončení jeho socialistické přestavby.

Podstata chozrasčotu a nutnost jeho uplatňování ve všech socialistických podnicích

Chozrasčot představuje v socialistické společnosti určitou ekonomickou formu, plánovitý způsob řízení podniků. V procesu vědeckého poznání se však nelze spokojit jen s popisem vnějších stránek výrobních vztahů, které tato ekonomická forma vyjadřuje, nýbrž je třeba odhalit její podstatu, což je po metodické stránce velmi obtížné a složité. Nástrojem jejich vědecké analýzy je metoda abstrakce. Při jejím používání oddělujeme v myšlení nepodstatné, druhořadé znaky a zobecňujeme podstatné zvláštnosti, které jsou zkoumané ekonomické formě vlastní. Jen na základě teoretického zobecnění je tedy možné odhalovat a postupně poznávat podstatu jevů a zákony, které určují jejich existenci a vývoj. Správnost teoretického poznání lze ověřovat společenskou praxí.

Výsledky analýzy ekonomických forem budou tím přesnější a spolehlivější, čím více bude zkoumaný jev ve společnosti vyvinut. Obtíže v poznávání podstaty chozrasčotu vyplývají kromě jiného též z toho, že v některých významných odvětvích národního hospodářství není tento způsob hospodaření dosud důsledně uplatňován. Přitom i v podnicích, které hospodaří na základě chozrasčotu, se způsob jeho uplatňování stále ještě mění a jen pomalu se jeho konkrétní formy relativně ustalují.

Nepřetržitý rozvoj socialistického národního hospodářství se však může uskutečňovat jen na základě vědy, která vybavuje hospodářskou praxi přesnou znalostí

podstaty ekonomických jevů. Naproti tomu praxe urychluje rozvoj vědy tím, že jí klade otázky, jejichž řešení se stalo společenskou nutností. Tak např. na určitém stupni ekonomického vývoje společnosti, kterého již dosáhl SSSR a kterého bude jistě v poměrně krátké době dosaženo též u nás, se pod vlivem působení ekonomických zákonů stále naléhavěji projevuje nutnost chozrasčotního hospodaření ve všech průmyslových, zemědělských dopravních, obchodních aj. podnicích. Pro vývoj chozrasčotu — jako určité ekonomické formy — je příznačné, že se nutnost jeho uplatňování prosazovala v procesu socialistické výstavby postupně a stále naléhavěji ve všech socialistických podnicích. Na jistém stupni tohoto vývoje došlo pak k prohloubení teoretického vědeckého poznání v tom, že chozrasčot je objektivní ekonomickou kategorií socialismu a v důsledku toho není možno bez jeho vědomého uplatňování v socialistických podnicích správně hospodařit. Jakmile chozrasčot byl poznán jako objektivní nutnost, vystupuje na úseku ekonomické vědy do popředí úkol, zkoumat a osvětlovat na vědeckém základě jeho podstatu a zákony, které ji určují. K řešení tohoto úkolu přistoupili již vědci a hospodářští pracovníci v SSSR. Jejich poznatky a názory nejsou dosud jednotné, avšak v publikovaných člancích a v diskusích se odráží úsilí, zaměřené na prohloubení poznání v tomto směru, jakož i pokrok, kterého již bylo v teorii a v praktickém použití těchto poznatků dosaženo.

S vědomím obtíží a skutečnosti, že teoretické názory na podstatu chozrasčotu jsou dosud ve stavu diskuse, pokusím se v této kapitole vyložit svůj názor na tuto teoretickou otázku a na její význam pro hospodářskou praxi.

Základní podmínkou důsledného a uvědomělého uplatňování chozrasčotu v socialistických podnicích je poznání jeho o b j e k t i v n í h o obsahu. Výrobní činnost lidí v socialistických podnicích je v podstatě určena působením objektivních ekonomických zákonů socialismu (obecných, specifických, zákona hodnoty). Formy, ve kterých se toto působení projevuje, jsou však současně ovlivněny subjektivním přístupem lidí k řešení hospodářských úkolů, které se opírá o zkušenosti z praxe a o vědecké poznání. Obě tyto skutečnosti se projevují ve výrobních vztazích lidí. Ta jejich stránka, která je určena působením ekonomických zákonů socialismu, se odráží v abstraktním, teoretickém výrazu jako objektivní ekonomická kategorie — chozrasčot.

Socialistická společnost využívá vědeckých poznatků o ekonomických podmínkách svého rozvoje při uskutečňování hospodářské politiky. Na tomto základě určuje stát zásady a formy řízení socialistických podniků, vydává směrnice a vede kolektivy pracujících k takové činnosti, při které by bylo v největším měřítku využito působení ekonomických zákonů ve prospěch společnosti. V tomto smyslu plní chozrasčot svou funkci jako určitý způsob, metoda řízení socialistických podniků a jako nástroj hospodářské politiky společnosti. A v tom spočívá s u b j e k t i v n í charakter jeho forem.

Chozrasčot vyjadřuje soulad zájmů společnosti jako celku se zájmy podnikových kolektivů a jejich členů, nejvyšší hospodárnost, plánovitost, odměňování podle práce, rozšířenou socialistickou reprodukci aj. Představuje ekonomický rámec nepřetržitého rozvoje výrobních sil a růstu produktivity práce. To všechno svědčí o tom, že chozrasčot je podmíněn působením všech ekonomických zákonů socialismu na výrobu v podnicích, především však zákonů specifických.

Chozrasčot, jako určitá ekonomická forma socialistických výrobních vztahů, se vztahuje na:

1. vztahy mezi podniky a státem,
2. vzájemné vztahy mezi podniky,
3. vztahy mezi útvary uvnitř podniků.

Všechny tyto vztahy, vzájemně podmíněné a spojené, jsou v socialistické společnosti plánovitě organizovány a řízeny na základě poznaného, objektivního působení ekonomických zákonů. Otázky, spojené se vztahy mezi podniky a státem, jakož i se vzájemnými vztahy mezi podniky, bývají v odborné ekonomické literatuře zkoumány a vysvětlovány jako chozrasčot podnikový, otázky spojené se vztahy mezi útvary uvnitř podniků jako chozrasčot vnitropodnikový.

Z teoretických poznatků o chozrasčotu, jakož i z praktických zkušeností v řízení socialistických podniků můžeme formulovat několik obecných znaků, které ve svém celku charakterizují chozrasčotní hospodaření. Těmito znaky jsou:

1. hospodárnost,
2. plánovitost,
3. rentabilita,
4. centralizované řízení a operativní samostatnost,
5. hmotná odpovědnost podniků a osobní odpovědnost vedoucích,
6. hmotná zainteresovanost,
7. využívání hodnotových forem při hospodaření a jeho kontrole.

Tyto obecné znaky chozrasčotu současně představují soubor zásad, podle nichž mají podnikové kolektivy přistupovat k řešení hospodářských úkolů. Chápání těchto úkolů pracujícími je jednou z podmínek, a důsledné jejich respektování pak jednou z forem uplatňování socialistického vlastnictví v podnikových kolektivech. Studium a propagace otázek chozrasčotu je proto nejen záležitostí hospodářských vedoucích, nýbrž také všech ostatních pracujících.

Zaměření a rozsah tohoto článku nedovoluje podrobné zdůvodnění stanoviska, že podstatou chozrasčotu je působení v s e c h ekonomických zákonů na výrobu v podnicích. Domnívám se však, že uznáme-li uvedené znaky a zásady chozrasčotu za charakteristické pro tuto ekonomickou formu, je pak jejich spojitost s působením všech těchto zákonů zřejmá.

Mezi pracovníky v oblasti ekonomické teorie existují však i jiné názory. Pro ilustraci uvádím stanovisko autorů třetího, nejnovějšího vydání sovětské Učebnice politické ekonomie, vydané u nás česky v roce 1959, podle něhož je vysvětlení chozrasčotu na str. 543 formulováno takto: „*Chozrasčot je forma plánovitého vedení hospodářství socialistických podniků, podmíněná působností zákona hodnoty, která se vyznačuje tím, že se výdaje kryjí z vlastních příjmů podniků, že se úsporně hospodaří s prostředky a že se zajišťuje rentabilita výroby. Chozrasčot je za socialismu objektivně nutnou ekonomickou kategorií.*“ Stanovisko, ze kterého v této práci vycházím, je shodné se stanoviskem autorů učebnice v tom, že chozrasčot je nejen metodou plánovitého řízení socialistických podniků, ale současně i objektivní ekonomickou kategorií. Soudím však, že ta část definice, která charakterizuje, čím se chozrasčot vyznačuje, je příliš úzká a vymezení podstaty chozrasčotu působením zákona hodnoty poněkud jednostranné. V pojetí, ze kterého tato práce vychází, by bylo možné uvedenou formu definovat takto: „*Chozrasčot je ekonomickou kategorií socialismu a metodou řízení socialistických podniků. Jeho podstata je určena všemi ekonomickými zákony, které v hospodářské činnosti těchto podniků působí. Vědecké poznání těchto skutečností se odráží ve formulaci zásad chozrasčotního hospodaření.*“

Podle mého názoru je vysvětlování podstaty chozrasčotu působením jen jednoho ekonomického zákona z teoretického hlediska jednostranné a tudíž nesprávné, a současně v sobě skrývá i nebezpečné důsledky pro hospodářskou praxi. Toto nebezpečí spočívá v tom, že na nesprávných teoretických základech by nemohly

být v socialistických podnicích vytvořeny všechny potřebné podmínky a nalezeny takové vhodné formy, které by zajišťovaly soulad praktické činnosti lidí s působením objektivních ekonomických zákonů. Tak např. by mohla být přehlédnuta nutnost zdokonalování soustavy odměn podle práce, uplatňování socialistických hledisek rozdělování čistého důchodu podniku, podnětů hmotné zainteresovanosti, účasti pracujících na řízení aj. V praxi se často setkáváme s tím, že některým z těchto forem není na podnicích věnována žádoucí pozornost. Domnívám se, že tyto nedostatky též do jisté míry souvisí s málo objasněnými teoretickými otázkami, jako je podstata chozrasčotu aj.

Osvojení si zásad chozrasčotu a jejich uplatňování pracujícími je charakteristickým rysem nového ekonomického myšlení lidí, odpovídajícího změněným podmínkám, vytvořeným v průběhu socialistické výstavby. Kolektiv pracujících by měl při uplatňování práva kontroly a jiných forem účasti na řízení podniků prověřovat podnikové útvary a jejich členy především z toho hlediska, zda jsou v hospodářské praxi tyto zásady dodržovány. Zjistí-li, že dodržovány nejsou, bezodkladně usilovat o nápravu.

Organizační a technologické zvláštnosti jednotlivých odvětví společenské výroby, odlišné ekonomické postavení družstva proti podnikům státním, jakož i národohospodářský význam plnění konkrétních úkolů v rámci odvětví, určují specifické formy uplatňování chozrasčotu v podnicích. Nelze proto mechanicky aplikovat ani velmi dobře osvědčené formy chozrasčotního hospodaření např. podniků průmyslových na podniky zemědělské nebo podniků státních na podniky družstevní.

Proces združstevňování zemědělství dosahuje u nás již takového stupně vývoje a potřeba zemědělských výrobků v naší společnosti tak vzrostla, že zavádění chozrasčotního hospodaření se stane již brzy ekonomickou nutností též ve všech JZD. Rozhodující úlohu sehraje přitom organizovaná a tvůrčí činnost kolektivů pracujících, opírající se o vědecké poznatky a o vlastní praktické zkušenosti. Ve spojení vědy s praxí budou při uplatňování chozrasčotu v JZD zkoumány a vytvářeny vhodné formy, odpovídající zvláštnostem a podmínkám zemědělské družstevní velkovýroby.

Zvláštnosti chozrasčotu v JZD

Zvláštnosti chozrasčotního hospodaření v zemědělské družstevní velkovýrobě jsou určeny v podstatě třemi okolnostmi:

1. odlišností zemědělství od jiných odvětví společenské výroby jako jsou např. průmysl, doprava aj.,
2. odlišností ekonomického postavení zemědělských výrobních družstev od podniků státních,
3. specifičností a významem hospodářsko-politických úkolů, stanovených zemědělské družstevní velkovýrobě socialistickou společností.

Odlišnost zemědělství od jiných odvětví společenské výroby formuloval v podstatě již Marx, když napsal: „... s výrobou spojená reprodukce spadá v jedno s přírodní reprodukcí pouze v zemědělství, ... Proto nakonec produkt ve své naturální formě stává se znovu produktem své vlastní reprodukce ...“¹⁾. Spojitost výroby a reprodukce v ekonomickém smyslu s reprodukcí přírodní způsobuje, že

¹⁾ K. Marx: Teorija pribavočnoj stoimosti, část II., str. 53, vyd. Gosudizdat. polit. literatury, Moskva, 1957.

hospodářská činnost zemědělských podniků a její výsledky jsou značně závislé na přírodních podmínkách výroby. Půdní a jiné přírodní podmínky výroby je možno zlepšovat, hlavně melioracemi. Tyto meliorace spočívají především v tom, že se na základě vědeckých poznatků upravují pozemky, dávají se jim určité fyzikální a chemické vlastnosti, aby se zvýšila jejich úrodnost a použitelnost pro zemědělskou výrobu. Velký význam v tomto směru má též výsadba lesních pásů, větrolamů, zakládání rybníků, vodních nádrží aj.

Úsilí o zlepšení přírodních podmínek zemědělské výroby je základním znakem dobrého hospodaření JZD. V naší zemědělské družstevní velkovýrobě se však často setkáváme s tím, že rozsah meliorací, které je třeba uskutečnit, přesahuje možnosti jednotlivých družstev. Proto je dána možnost dalšího jejich sdružování k melioračním pracím, aby — jak je uvedeno ve vzorových stanovách melioračních družstev — „podle zásad socialistického hospodaření společnou prací a řádným využitím prostředků zřizovala, provozovala a udržovala vodohospodářská díla a zařízení v zájmovém území.“²⁾ Socialistický stát tuto činnost družstev nejen všestranně podporuje, ale sám tyto velké investice i vytváří a financuje je z celospolečenských zdrojů. Závislost hospodářské činnosti zemědělských podniků na přírodních podmínkách nelze tedy chápat jako bezmocnost vůči nim. Věda ukazuje možnosti aktivního působení lidí na tyto podmínky a na jejich zlepšení. Tyto možnosti mohou však být plně využity teprve v rámci socialistické ekonomiky, kdy se jejich realizace v důsledku působení ekonomických zákonů socialismu stává dokonce ekonomickou nutností.

Různá rychlost přírodní reprodukce jednotlivých zemědělských výrobků způsobuje, že se při hospodářské činnosti zemědělských podniků projevují značné sezónní výkyvy ve vynakládání práce lidí a ve využívání výrobních prostředků. Sezónnost zemědělské výroby umožňuje, aby se JZD — kromě zemědělství — zabývala též do jisté míry i výrobou průmyslovou, pokud tato se zemědělstvím souvisí, případně i výrobou doplňkovou, službami obyvatelstvu a obchodem. V úsilí o překonání sezónnosti zemědělské výroby se v našich JZD často setkáváme s vícestrannou hospodářskou činností. Zvláště významnou v tomto směru je vlastními silami družstva prováděná investiční výstavba, výroba stavebních hmot aj. Družstva přistupují též k různým formám mezidružstevní kooperace, jako jsou např. sdružená výstavba hospodářských investic, využití stavebního materiálu z místních zdrojů apod. Čím lépe družstvo využívá svých výrobních prostředků a pracovních sil, tím lepší jsou ekonomické výsledky jeho hospodaření.

Možnost vícestranné hospodářské činnosti našich JZD nesmí však ani v nejmenším narušovat plnění jejich hlavních úkolů. Tyto úkoly spočívají v tom, aby družstva produkovala co největší množství zemědělských výrobků pro osobní spotřebu obyvatelstva a výrobní spotřebu průmyslu. Zemědělské produkci jsou podřízeny a na její rozvoj musí být zaměřeny též všechny ostatní druhy hospodářské činnosti družstev. Důsledné dodržování této zásady v každém družstvu je podmínkou, aby se jeho hospodářská činnost nedostala do rozporu s působením ekonomických zákonů socialismu a hospodářskou politikou společnosti. Při plánování sortimentu zemědělských výrobků je třeba současně stanovit určitou specializaci, která by při optimálním využití přírodních a technických podmínek výroby zajišťovala co nejvyšší produktivitu práce a na tomto základě i co nejvyšší rentabilitu výroby v JZD. Základním hlediskem přitom má být zajištění produkce, která je družstvu určena rozpisem plánu rozvoje národního hospodářství jako celku.

²⁾ Vzorové stanovy melioračních družstev vydalo Min. zemědělství a les. hospod. v březnu 1959.

Z první okolnosti, uvedené na počátku této kapitoly, vyplývají dvě zvláštnosti chozrasčotu v JZD:

1. vytváření účinných ekonomických opatření, která by podněcovala družstva k stálému, aktivnímu úsilí o zlepšování půdních a jiných přírodních podmínek zemědělské výroby,

2. vytváření vhodných ekonomických forem, které by na jedné straně umožňovaly překonávat nežádoucí sezónnost zemědělské, zvláště pak rostlinné výroby, a které by na druhé straně růst zemědělské produkce nejen nenarušovaly, ale co nejvíce podněcovaly.

V zemědělské družstevní velkovýrobě vyniká jeden úkol svým společenským významem nade všechny ostatní. Je to nutnost plnění všech výrobních, dodávkových, platebních aj. povinností vůči státu. Závažnost plnění tohoto úkolu vyplývá ze zvláštního ekonomického postavení JZD ve srovnání s podniky státními v soustavě socialistického národního hospodářství jako celku.

Hospodářská činnost JZD je založena na družstevní formě socialistického vlastnictví výrobních prostředků. Tato vlastnická forma není výsledkem živelného, automatického vývoje, nýbrž je vytvářena plánovitě a uvědoměle, na základě vědeckého poznání a praktických zkušeností zemí socialistického tábora, především však SSSR. Již od svého vzniku je závislá na existenci vyššího vývojového stupně socialistického vlastnictví výrobních prostředků, vlastnictví všelidového, které za vlády diktatury proletariátu má formu vlastnictví státního. Družstevní rolnictvo se spolu s dělnickou třídou a pracující inteligencí podílí též na všelidovém vlastnictví výrobních prostředků v podnicích státních. Přitom jsou členové JZD skupinovými vlastníky družstevních výrobních prostředků a většina z nich má dále ještě v osobním vlastnictví tzv. záhumnkové hospodářství. Na základě skupinového vlastnictví výrobních prostředků si družstevní rolníci přivlastňují veškerou družstevní produkci. Výrobky JZD jsou zbožím a jeho hodnotu realizují družstva při prodeji podnikům státním, jiným družstvům a obyvatelstvu. Z realizované hodnoty výrobků JZD se odvozuje větší část vnitrodružstevní akumulace a spotřeby.

Z uvedeného vyplývá, že formy ekonomického postavení družstevního rolnictva se v naší společnosti liší od postavení dělnictva a inteligence. Přitom však charakter výrobních vztahů všech těchto složek společnosti zůstává jednotný, socialistický a v důsledku toho zůstává jednotný i charakter celého národního hospodářství. To je způsobeno především tím, že všelidové vlastnictví výrobních prostředků spojuje všechny společenské síly v zemi.

Nutnost existence dvou forem socialistického vlastnictví výrobních prostředků a na nich založených hodnotových vztahů mezi státními a družstevními podniky je v odborné ekonomické literatuře podrobně objasněna a nebudu ji opakovat a zdůrazňovat. Soudím však, že pro zkoumání zvláštností chozrasčotu v JZD má význam teoretický rozbor otázky, jak se realizuje v naší společnosti postavení členů JZD jako všelidových vlastníků výrobních prostředků a na jakých základech spočívá vedoucí postavení státních hospodářských a politických institucí vůči družstvům.

Družstevní rolnictvo nepoužívá výrobních prostředků ve státních podnicích, jichž je kolektivním spoluvlastníkem, k přímé výrobní činnosti. Ekonomická nutnost existence dvou forem socialistického vlastnictví výrobních prostředků a hodnotových vztahů mezi státními a družstevními podniky, za kterých se všelidové výrobní vlastnictví výrobních prostředků uskutečňuje, způsobuje, že družstevní rolnictvo realizuje svou účast na něm v jiných formách než dělnická třída a pracující inteligence. Hlavní z těchto forem spočívá v aktivní účasti rolnictva na hos-

podářské politice státu, která směřuje k stálé péči o rozvoj zemědělské družstevní velkovýroby. Družstvům se při jejich hospodářské činnosti dostává všestranné pomoci nejrozličnějších státních orgánů a institucí. Při stanovení cen zemědělských výrobků, výrobních prostředků, sazeb zemědělské daně aj. dbá stát důsledně a plánovitě o to, aby se při nich mohla družstva nejen rozvíjet, ale aby tento rozvoj, založený na nepřetržité rozšířené socialistické reprodukci, byl těmito opatřeními též hmotně podněcován. Tato péče státu je ekonomickou nutností a představuje hlavní formu, ve které se realizuje účast členů JZD na všelidovém vlastnictví výrobních prostředků.

Vznik a nepřetržitý rozvoj socialistické družstevní velkovýroby je závislý na silném hospodářství státním. Bez neustálé podpory družstev státem, poskytované jim v nejrozličnějších formách, nemohl by se tento rozvoj uskutečňovat. Proto je také aktivní účast družstevního rolnictva na posilování státního úseku národního hospodářství výrazem souladu spojení vlastních zájmů se zájmy celospolečenskými. Uskutečňuje se především cestou důsledného plnění všech výrobních, dodávkových, platebních a jiných povinností družstev vůči státu.

Je tedy možno říci, že nepřetržitý rozvoj zemědělské družstevní velkovýroby je podmíněn stálým posilováním státního úseku národního hospodářství.

Logickým důsledkem správného chápání těchto ekonomických vztahů je poznání vzájemného postavení státních a družstevních orgánů a institucí. I když rozvoj národního hospodářství jako celku je podmíněn rozvojem obou úseků, státního a družstevního, přece jen není jejich společenský význam naprosto rovnocenný. Státní forma hospodaření, jednak rozsahem, kterým se podílí na celkové společenské výrobě, jednak stupněm zespolečnění výroby, odrážejícím se ve vysoké produktivitě práce, představuje proti družstevní formě vyšší vývojový stupeň. V důsledku toho přísluší státu, jako instituci, představující všelidové vlastnictví výrobních prostředků, a v tom smyslu i účast družstevního rolnictva na něm, vedoucí úloha vůči orgánům a institucím družstevním. Družstevní rolníci, kteří jsou kromě účasti na všelidovém vlastnictví výrobních prostředků ještě skupinovými vlastníky výrobních prostředků a výrobků JZD, jichž jsou členy, pečují v tomto rámci samostatně o rozvoj výrobních sil a o ekonomické upevnění svého společného hospodářství. Přitom co nejvíce využívají pomoci státních orgánů a institucí, jejichž vedení se podřizují.

Stát uplatňuje svou vedoucí a řídicí úlohu v socialistické družstevní velkovýrobě většinou prostřednictvím ekonomických opatření, jako jsou cenová a daňová politika, uzavírání smluv o výrobě a výkupu zemědělských výrobků, stanovení úvěrových podmínek apod. Čím dokonalejší jsou ekonomické formy vedení družstev, tím méně je třeba administrativních zásahů do hospodaření JZD, a tím více roste význam a úroveň politické a kulturní práce v řadách družstevního rolnictva. Ekonomické vztahy mezi státními a družstevními institucemi, vztahy mezi družstvy i uvnitř jednotlivých družstev nabývají v socialistické společnosti právního vyjádření a uskutečňují se za pomoci právních norem.

Z druhé okolnosti, uvedené na začátku této kapitoly, vyplývají další dvě zvláštnosti chozrasčotu v JZD:

1. při své hospodářské činnosti musí družstva důsledně a ve vlastním zájmu dbát o plnění všech povinností vůči státu,
2. při řešení všech základních hospodářských otázek se družstva opírají o státní orgány a instituce, spolupracují s nimi, podrobují se jejich vedení a kontrole.

Kromě odlišnosti zemědělství od jiných druhů společenské výroby a ekonomického postavení zemědělských výrobních družstev od podniků státních, jsou zvláštnosti uplatňování chozrasčotu v JZD určeny specifickostí a významem hospodářsko-politických úkolů, stanovených zemědělské družstevní velkovýrobě v procesu socialistické výstavby. Chozrasčot musí být uplatňován v takových konkrétních formách, ve kterých se stane účinným nástrojem splnění těchto úkolů.

Usnesení XI. sjezdu Komunistické strany Československa ukládá, aby úsilí pracujících bylo soustředěno především na podstatné zvýšení zemědělské výroby. Perspektivní plán rozvoje zemědělské výroby počítá do roku 1965 s plným krytím přírůstků spotřeby základních potravin pro obyvatelstvo a ve větší míře s krytím potřeby surovin pro lehký a potravinářský průmysl. Kromě toho se má zemědělství výrazněji podílet na vývozu tradičních produktů jako jsou chmel, slad, cukr, osiva a sádě. V roce 1965 má být dosaženo krytí spotřeby některých hlavních rostlinných a živočišných výrobků z vlastní výroby, případně má být postupně snižován jejich dovoz. Základním předpokladem splnění těchto úkolů je dosažení podstatně vyšších hektarových výnosů a užitkovosti hospodářských zvířat. Směrná čísla, uložená našemu zemědělství XI. sjezdem KSČ ukazují, že vytvoření tohoto předpokladu nebude lehké. Zvýšení zemědělské výroby bude u nás uskutečňováno několika cestami. Bude to např. odstraňování tzv. nežádoucích rezerv, čímž rozumíme nedokonalé využívání půdního fondu a jiných výrobních prostředků družstev, dále pracovních sil družstevníků, nedostatků organizačních, technologických aj. Rozhodující úlohu v tomto směru však sehraje zvyšování produktivity práce a intenzity zemědělské výroby, založené na neustálém růstu výrobních sil v zemědělské družstevní velkovýrobě.

Významným prostředkem, který může všem našim JZD pomoci ke splnění aktuálních úkolů, jsou určité formy spojení vědy s praxí. Družstva mohou být správně řízena jenom na podkladě přírodovědeckého, zemědělsko-technického a ekonomického poznání procesů, které probíhají při zemědělské výrobě a při ostatní hospodářské činnosti. Čím dokonalejší formy spojení vědy s praxí se při řešení hospodářských problémů v JZD podaří nalézt, tím úspěšnější bude plnění úkolů. V naší společnosti existují např. četné a dosud nedokonale využívané možnosti pro to, aby JZD čerpala poučení ze státních vědeckých a hospodářských institucí. Právě tak existují i ze strany těchto institucí možnosti poskytovat aktivnější a účinnější pomoc zemědělským družstvům. Je možno zdokonalit dosavadní formy spojení vědeckých a hospodářských institucí státu s družstvy, jako jsou např. poradenské, technické a jiné služby, patronáty aj., a současně hledat co nejúčinnější formy nové, aby těchto velkých možností socialistické ekonomiky bylo co nejvíce využito. Na současném stupni hospodářského vývoje jsou u nás hlavními orgány, které bezprostředně ovlivňují zemědělskou výrobu z celospolečenského hlediska, okresní národní výbory. Soudím, že v oblasti každého z nich by měly být systematicky evidovány všechny problémy zemědělské družstevní velkovýroby, které nemohou být vyřešeny na základě praktických zkušeností a znalostí místních hospodářských pracovníků a do jejichž řešení je třeba zapojit vědecké instituce. O toto zapojení by se měly starat ONV za pomoci KNV, případně ministerstva zemědělství. Ekonomický význam spojení vědy s praxí je v zemědělství zvláště veliký. Na základě vědeckého poznání je možno v jistých mezích urychlit přírodní reprodukci zemědělských výrobků. Tak např. racionálním krmením urychlíme dosažení porážkové váhy hospodářského zvířectva, speciálními metodami ošetření osiva a sádí je možno přeměnit některé pozdní plodiny na rané a zvýšit jejich sklizeň, u některých plodin lze dosáhnout dvou sklizní atd. Tím vším roste rentabilita družstevního hospodaření a s ní i družstevní akumulace a spotřeba.

Ze třetí okolnosti, uvedené na začátku kapitoly, vyplývají ještě dvě zvláštnosti chozrasčotu v JZD:

1. hledat a určovat nové směry a cesty, jak za pomoci pracujících zvyšovat úroveň výrobních sil, řízení, organizace a kontroly a na tomto základě zajišťovat plnění a překračování výrobních plánů.

2. iniciativně pečovat o vytvoření vhodných forem spojení vědy s praxí a využívat v tomto směru pomoci státních vědeckých a hospodářských institucí.

Ke všem zvláštnostem chozrasčotu v JZD je třeba přihlížet při vytváření podmínek jeho uplatňování v celé zemědělské družstevní velkovýrobě.

Podmínky chozrasčotního hospodaření v JZD

Z ekonomického postavení JZD v systému socialistického národního hospodářství vyplývá, že stát pomáhá družstvům a vede je při řešení všech základních hospodářských otázek. Právě tak postupuje i při vytváření a zdokonalování podmínek chozrasčotního hospodaření v JZD.

Problémy s tím spojené můžeme rozdělit do dvou skupin, které odpovídají dvěma stránkám společenské výroby, tj. výrobním silám a výrobním vztahům. Dosažení takového stupně rozvoje výrobních sil, při kterém je možno plánovitě uskutečňovat velkovýrobu, je základním předpokladem pro vytvoření a upevnění socialistických výrobních vztahů. Chozrasčot v JZD je jednou z forem těchto vztahů a proto platí uvedený předpoklad též o výrobních silách zemědělských družstev.

K vytvoření výrobních sil takového charakteru v zemědělské družstevní velkovýrobě bylo zaměřeno úsilí státu a družstev již od samého začátku združstevňování. Byla uskutečněna řada opatření, která vedla ke společnému používání půdního fondu, ke zvyšování úrodnosti půdy melioracemi aj. Za vydatné pomoci státu postavila četná družstva moderní hospodářské budovy, nakoupila stroje, naučila se zavádět pokrokové metody agrotechnické a zootechnické. Stát vybudoval síť odborných a vysokých škol, výzkumných ústavů a jiných vědecko-pedagogických institucí, které pomáhají při uskutečňování socialistických přeměn na naší vesnici. V procesu industrializace byla u nás péčí státu vytvořena materiálně-technická základna zemědělství, která spolu s družstevním používáním zemědělské půdy vtiskuje základním výrobním prostředkům v JZD velkovýrobní charakter. Nej důležitější složkou společenských výrobních sil jsou pracující lidé. Na tomto úseku vystupuje nyní do popředí úkol, dosáhnout podstatného zlepšení věkového složení členské základny, zejména nábořem mládeže do zemědělských družstev, zvýšit odbornou kvalifikaci a kulturně-politickou uvědomělost všech pracujících na úseku zemědělské družstevní velkovýroby. To povede též ke zvýšení úrovně kulturně-politické práce na vesnici.

Je možno s jistotou očekávat, že i nadále bude rozvoj výrobních sil v zemědělské družstevní velkovýrobě probíhat úspěšně a že velkovýrobní charakter výrobních sil a výrobních procesů se stane typickým znakem hospodářské činnosti všech JZD. Tím bude vytvořen základní předpoklad pro uplatňování socialistických ekonomických forem, tedy i chozrasčotu v hospodářské činnosti všech JZD. Tento předpoklad je tedy vytvářen v přechodném období od kapitalismu k socialismu cestou takového rozvoje společenských výrobních sil, který jim vtiskuje stále výrazněji velkovýrobní charakter. V procesu združstevňování současně vznikají a upevňují se socialistické výrobní vztahy a s nimi podmínky pro uplatňování chozrasčotu v JZD. Družstva se v tomto procesu stávají skupinovými vlastníky vý-

robních prostředků a výsledků výroby. Přesvědčila se o přednostech velkovýroby a učí se při ní uplatňovat zásadu hospodárnosti, plánovitosti a rentability. Za pomoci a pod vedením státních orgánů mají při svém hospodaření operativní samostatnost a nesou hmotnou odpovědnost za plnění svých závazků. Kolektiv družstevníků je na výsledcích své hospodářské činnosti hmotně zainteresován a učí se uplatňovat v řadách družstevníků odměnu podle práce. Družstva poznávají význam přesné a včasné evidence pro svou hospodářskou činnost a učí se využívat hodnotových forem při řízení, organizaci a kontrole výroby.

V těchto skutečnostech poznáváme všechny typické znaky chozrasčotního hospodaření, tím vším se chozrasčot prosazuje jako objektivní nutnost, určená působením ekonomických zákonů socialismu na výrobu v JZD. V přechodném období od kapitalismu k socialismu existují však ještě určité příčiny, které brání důslednému uplatňování chozrasčotu v JZD. Tyto příčiny je možno rozdělit ze společenského hlediska na subjektivní a objektivní.

Subjektivní příčiny spočívají v takových skutečnostech, jako jsou relativní nepropracovanost vědeckých poznatků o některých otázkách družstevní ekonomiky, zejména o chozrasčotu v JZD, dále v nedostatku praktických zkušeností z jeho uplatňování v JZD aj. Při překonávání překážek tohoto druhu představují velkou oporu pokroky ekonomické vědy v poznání objektivního charakteru chozrasčotu jako ekonomické kategorie a v otázkách perspektivy družstevně-kolchozního vlastnictví na přechodu ke komunismu. V tomto směru má stejně velký význam poznávání sovětských zkušeností z uplatňování chozrasčotu v kolchozech, jakož i zkušeností našich státních průmyslových a jiných podniků. Není pochyb o tom, že se postupně naučíme aplikovat poznatky vědy a zkušenosti praxe ve specifických formách též v našich JZD, že se zvýší odborná kvalifikace nejen vedoucích pracovníků, kteří za řízení družstev odpovídají, ale všech družstevníků. Na tomto základě budou též odstraněny překážky tohoto druhu, které dosud brání v důsledném chozrasčotním hospodaření JZD.

Objektivní příčiny spočívají v jistém zaostávání rozvoje výrobních sil, posuzujeme-li tento rozvoj s ohledem na možnosti v rámci socialistické ekonomiky. Důsledkem toho je i ekonomická nepevnost celé řady družstev. V procesu združstevňování zemědělství bylo hlavním úkolem hospodářské politiky přesvědčování rolníků pro vstup do JZD, zajišťování možností společného používání půdy a vytváření materiálně-technické základny zemědělské výroby. Organizačně se družstva vyvíjela od tzv. I. typu, ve kterém se ještě převážně uplatňovaly soukromé zájmy jednotlivců, až ke IV. typu, kde se již hospodaří podle socialistických zásad. Z tohoto procesu dále vyplývaly složité otázky kooperace mezi JZD a STS, hledání vhodných forem odměňování, akumulace, plánování, evidence aj. Družstva byla ještě kádrově, organizačně a ekonomicky slabá a potřebovala neustálou, všestrannou pomoc státu. Ze všech těchto důvodů nebylo možno v přechodném období od kapitalismu k socialismu jistému zaostávání mnohých družstev zabránit. Vývojová tendence zemědělské družstevní velkovýroby jako celku, která se v procesu združstevňování projevila, svědčí však zřetelně o tom, že i překážky tohoto druhu budou postupně odstraněny. Většina družstev se ekonomicky upevnila, pracovníci na tomto úseku nabývají cestou vzdělávání a shromažďování zkušeností potřebné kvalifikace, zdomakaluje se řízení, organizace a technologie výroby a tím i úroveň jejich hospodářské činnosti. Není pochyb o tom, že tato tendence se bude projevovat i nadále, že dosud zaostávající a ekonomicky slabá družstva se zkonolidují a že na tomto základě zmizí překážky důsledného chozrasčotního hospodaření v JZD.

Vytváření podmínek uvědomělého chozrasčotního hospodaření v zemědělské družstevní velkovýrobě probíhá jako proces, který je určován působením economic-

kých zákonů socialismu a vědecky podložené hospodářské politiky společnosti. Uskutečňuje se cestou organizované spolupráce státních orgánů s družstvy. Socialistický stát, kterému přísluší vedoucí úloha ve vztazích k družstvům, činí potřebná opatření, která představují vytváření všeobecných podmínek chozrasčotního hospodaření v zemědělské družstevní velkovýrobě jako celku. V rámci těchto opatření stát dbá o to, aby se družstevní rolnictvo podílelo prací pro společnost na tvorbě celospolečenských fondů akumulace a spotřeby, aby v ekonomických podmínkách JZD nemohl působit zákon hodnoty jako živelný regulátor výroby aj. Současně však opatření státu musí nejen umožňovat, ale i podněcovat všestranný rozvoj družstev na základě socialistické rozšířené reprodukce. Obecně lze říci, že soubor těchto opatření směřuje k zachování a k nepřetržitému upevňování socialistického charakteru družstev. Napomáhá zároveň k tomu, aby při jejich řízení bylo stále dokonaleji využíváno působení ekonomických zákonů socialismu na výrobu v JZD. Tak např. na základě usnesení XI. sjezdu KSČ se v této době uskutečňuje řada opatření uvedeného druhu. Těmito opatřeními se vytvářejí nové formy ekonomických vztahů mezi státem a družstvy. Současně se však jimi vytvářejí nové, celospolečenské podmínky pro uplatňování chozrasčotu v zemědělské družstevní velkovýrobě, jak to odpovídá objektivně dosaženému stupni ekonomického vývoje v naší vlasti a potřebám společnosti.

Největší význam z nich mají:

1. uskutečnění reorganizace STS a odprodej základních mechanizačních prostředků družstvům,
2. zavedení jednotných výkupních cen a změna výkupního systému,
3. rajonizace a nový způsob plánování výroby v družstvech,
4. nový způsob zdaňování družstev,
5. uskutečnění generální inventarizace a zavedení jednotné účetní evidence v JZD.

Družstvům je též v souvislosti s novým územním členěním národních výborů dána možnost sloučení za předpokladu, že povede ke zvýšení zemědělské výroby a úrovně jejich hospodaření. Ke sloučení však bude přistoupeno jen tehdy, budou-li si toho občané i družstevníci v příslušných obcích přát a vytvoří-li pro to potřebné podmínky.

Při uskutečňování těchto opatření bude rozhodujícím momentem, jak jich jednotlivá družstva pod vedením příslušných národních výborů využijí ke zvýšení úrovně svého hospodaření. Z toho plyne, že těžiště hospodářské politiky na tomto úseku je v otázkách vnitřního hospodaření družstev. V jednotlivých zemědělských družstvech se budou všeobecné podmínky chozrasčotního hospodaření projevovat jako podmínky specifické, které odpovídají dosaženému stupni jejich ekonomického vývoje.

Při teoretické analýze procesu vytváření a zdokonalování podmínek chozrasčotního hospodaření v zemědělské družstevní velkovýrobě rozlišujeme tedy jejich dva druhy. Všeobecné podmínky vytváří stát, specifické podmínky pak pod vedením jeho orgánů družstva sama. Tyto dva druhy podmínek představují dva momenty dialektického vývoje jednotného procesu, vytváření podmínek pro uplatňování chozrasčotu v JZD. Odrážejí skutečnost, že socialistický charakter samostatného hospodaření zemědělských družstev může být zachován jen tehdy, jestliže stát a jeho orgány důsledně uplatňují ve vhodných, především ekonomických formách, své vedoucí postavení vůči družstvům. V hospodářské praxi jsou všeobecné podmínky především prostředkem k vytváření a zdokonalování specifických podmínek uplatňování chozrasčotu, které odpovídají potřebám jednotlivých družstev.

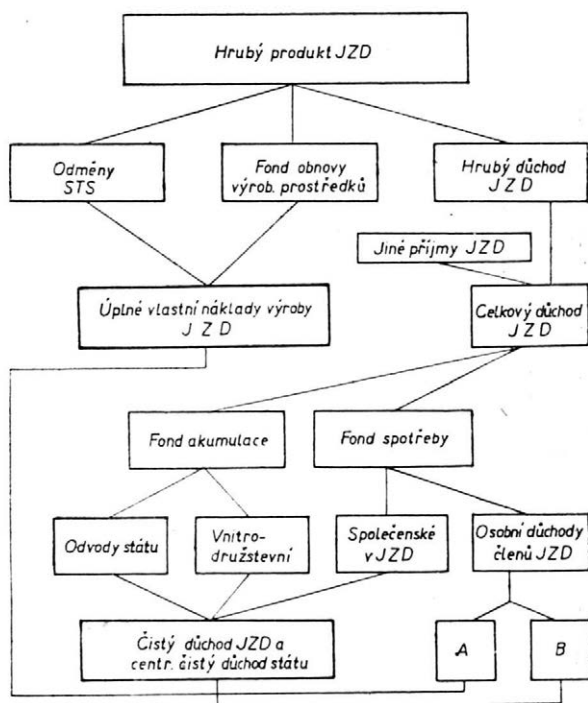
Čím dokonalejší budou podmínky uplatňování chozrasčotu, tím výrazněji se budou projevovat jeho zásady, jako metody řízení JZD v praktické hospodářské činnosti jednotlivých družstev. Z teoretického rozboru v této kapitole můžeme nyní přejít k formulování podmínek chozrasčotu v JZD. Všeobecně lze říci, že tyto podmínky představuje soubor ekonomických forem, v jejichž rámci a jejichž prostřednictvím se řízení družstev uskutečňuje.

Jsou to hlavně:

1. běžné a perspektivní plánování,
2. technicko-hospodářské normování,
3. plánová a výsledná kalkulace všech výrobků,
4. systém odměňování družstevníků za práci,
5. národohospodářská evidence a ekonomické rozborů hospodaření,
6. organizace práce a aktivní účast družstevníků na řízení, organizaci a kontrole výroby.

Vytváření a zdokonalování podmínek chozrasčotu v JZD se tedy uskutečňuje cestou zavádění a zkvalitňování těchto forem. Podmínky chozrasčotního hospodaření v JZD budou tím dokonalejší, čím výrazněji se budou zásady chozrasčotu projevovat ve vnitrodružstevních útvarech (polních skupinách, farmách, chlévech aj.) a na jednotlivých pracovištích.

Na současném stupni ekonomického vývoje naší zemědělské družstevní velkovýroby existují družstva, ve kterých bude třeba většinu těchto podmínek v podstatě vytvářet. Vedle nich však existují jiná, kde bude třeba vytvořené podmínky zdokonalovat. V zaostávajících a dosud hospodářsky slabých družstvech půjde především o to, aby na základě rozvoje výrobních sil došlo nejdříve k jejich konsolidaci a tím k vytvoření předpokladů pro uplatňování chozrasčotu. V tomto konsolidačním procesu je však již možné uplatňovat chozrasčot na základě některých podmínek, vytvořených na vhodných pracovištích. V družstvech ekonomicky konsolidovaných, v nichž se uskutečňuje rozšířená socialistická reprodukce na základě rozvoje výrobních sil a kde objektivní překážky socialistického hospodaření jsou v podstatě odstraněny, bude třeba co nejdříve přistoupit ke zkvalitňování ekonomických forem, které ve svém

A = společensky nutné náklady na živou práci členů JZD

B = podíl na hospodaření JZD jako celku

Poznámka ke schématu: Náklady na práci STS zahrnují jednak náklady materiálové, jednak mzdy pracovníků STS. Z ryze teoretického hlediska je část práce pro společnost těchto pracovníků zpředmětněna v hrubém důchodu JZD. S ohledem na zaměření tohoto článku a na dosažení lepší přehlednosti není tato skutečnost ve schématu vyznačena.

souhrnu představují podmínky chozrasčotu v JZD. Na tomto základě je třeba uskutečňovat ve vhodných formách komplexní chozrasčotní hospodaření.

V této činnosti sehraje velkou úlohu spojení ekonomické vědy s praxí. Závažné ekonomické problémy nemohou být u nás řešeny empiricky, nýbrž na základě vědecké teorie, prověřované praxí. Bude proto třeba vypracovat především vědecky podloženou metodiku pro zavádění chozrasčotního hospodaření, která by byla spolehlivým vodítkem pro všechna hospodářsky konzolidovaná družstva. Tato metodika může vzniknout jen v úzké spolupráci vědeckých institucí s JZD.

Při vytváření a zdokonalování podmínek chozrasčotu a jeho důsledného uplatňování v hospodářské činnosti JZD musí si být nejen družstevníci, ale též pracovníci národních výborů, kteří za vedení družstev odpovídají, dobře vědomi základních ekonomických souvislostí v procesu výroby a rozdělování v JZD. Tento proces se odráží i v jednotlivých ekonomických kategoriích a v jejich vzájemných vztazích. Abstrahujeme-li od nezemědělské hospodářské činnosti a od skutečnosti, že družstva používají často za mzdu pomoc různých specialistů a placených brigádníků, můžeme tyto vztahy graficky znázornit, jak je uvedeno ve schématu (str. 95).

Vědecké poznání se na úseku ekonomiky zemědělských výrobních družstev vyvíjí poměrně rychle. Přesto však existuje celá řada důležitých otázek, které nejsou dosud tak teoreticky propracovány, aby byl na tomto úseku zajištěn žádoucí předstih před potřebami hospodářské praxe. Ke dvěma z těch, které podle mého soudu mají význam pro metodiku chozrasčotního hospodaření, bych chtěl vyjádřit svůj názor:

1. Při zvyšování intenzity zemědělské výroby se může stát, že dodatečné vklady práce a výrobních prostředků, vynakládané na dané ploše půdy, nejsou stejně produktivní jako vklady původní. Jsou-li méně produktivní, pak produktivita práce, posuzujeme-li ji nyní za celkový vklad práce a výrobních prostředků (původní a dodatečný), klesne.

Vyskytuje se teoretická otázka, zda hmotný zájem družstva se v těchto případech nedostává do rozporu se zájmem společnosti na stálém zvyšování intenzity zemědělské výroby. Družstva řídí svou hospodářskou činnost na základě plánu, který by měl v penězích vyjadřovat všechny ekonomické souvislosti, uvedené v našem schématu. Z nich vyplývá, že k vytvoření čistého důchodu JZD v určité, plánované výši, je třeba vynaložit určitou sumu vlastních nákladů výroby. Jestliže dochází k dodatečným vkladům živé a mrtvé práce a produktivita práce s ohledem na celkový vklad klesne, pak při růstu hrubé zemědělské produkce klesá míra rentability JZD. Soudím, že v tomto případě se hmotný zájem družstev nedostává do rozporu se zájmy společnosti a že zachování míry rentability není hranicí ekonomických podnětů ke zvyšování intenzity zemědělské výroby v družstvu. Tato hranice je dána až velikostí čistého důchodu, který v důsledku tohoto procesu nesmí klesnout. Pokud tedy dodatečné vklady práce a výrobních prostředků zaručují družstvu růst čistého důchodu, je hmotný podnět ke zvyšování intenzity zemědělské výroby zajištěn, i když přitom plánovaná míra rentability klesne.

Socialistická společnost má velký zájem na stálém zvyšování zemědělské výroby a proto též na zvyšování její intenzity ve všech družstvech. Nemůže proto ponechat živelnému vývoji, zda družstva využívají hmotných podnětů, které jim poskytuje, či zda je nechávají nevyužity. Při vedení družstev národními výbory musí být proto v popředí úkol, jak zajistit růst intenzity zemědělské výroby ve všech družstvech. Při správných formách řízení a organizace výroby bude tento úkol splnitelný. V družstvech, kde by nebylo možné zachovat ekonomický podnět nad stanovenou hranici, bude třeba uskutečnit specifický rozbor příčin, zajistit družstvu zvláštní pomoc, popřípadě i určitou peněžní dotaci.

2. Další otázkou je ekonomická povaha osobních důchodů a jejich složek. Osobní důchody členů JZD můžeme rozdělit na dvě části (ve schématu uvedeno jako A a B), z nichž první je složkou vlastních nákladů výroby, druhá pak složkou čistého důchodu JZD. Ekonomický význam tohoto dělení spočívá v tom, že první část osobních důchodů představuje společensky nutné náklady na živou práci při výrobě určitých produktů, druhá část pak podíl družstevníků na vícestranném hospodaření družstva jako celku.

V praxi je možné dělit osobní důchody členů JZD na tyto dvě složky při použití určité analogie mzdové politiky na státních statcích. To však platí jen v těch případech, kde tyto důchody v penězích dosahují či převyšují úroveň mezd dělníků, zabývajících se podobnými pracemi v těchto podnicích. V mnohých družstvech však osobní důchody členů této mzdové úrovně nedosahují. Z hlediska vývojové perspektivy zemědělské družstevní velkovýroby je však možno počítat s tím, že těchto jevů bude postupně ubývat. Tato tendence je potvrzena i hospodářskou praxí Sovětského svazu, kde již v roce 1958 asi 25 % kolchozů dosáhlo úrovně mezd dělníků v sovchozech a asi 18 % již tuto úroveň překročilo.¹⁾

Při správné mzdové politice státních statků a při správných formách odměňování v JZD, které odpovídají odměně podle práce, musí se společensky nutné náklady na stejné či podobné práce ve všech socialistických podnicích k sobě přibližovat, přičemž družstva v důsledku své vícestranné hospodářské činnosti a vydatné pomoci státu mají řadu možností ještě dále osobní důchody svých členů zvyšovat.

Pokud v našich JZD nebudou osobní důchody družstevníků dosahovat mzdové úrovně dělníků na státních statcích, bude podle mého názoru třeba, započítávat do vlastních nákladů výroby celou hodnotu pracovních jednotek (v penězích a naturáliích), odpracovaných při výrobě určitých plodin. Naproti tomu se domnívám, že započítávání jakýchkoliv jiných druhů osobních důchodů družstev, než odpovídá výši odměny podle práce, by zkreslovalo socialistický obsah příslušných ekonomických kategorií a znemožňovalo by správný rozbor hospodaření JZD.

*

Poznání, že chozrasčot je objektivní ekonomickou kategorií socialismu, vede k závěru, že jeho uplatňování v celé naší zemědělské družstevní velkovýrobě je nutností. V období združstevňování zemědělství nebylo možné zabránit nerovnoměrnému vývoji výrobních sil a ekonomickému zaostávání určitého počtu našich družstev. Tato skutečnost si v naší společnosti vynucuje zaměření hospodářské politiky ve směru pomoci hospodářsky slabým a zaostávajícím družstvům. Současně však je třeba mít na paměti nutnost uplatňování chozrasčotu a na tomto základě vytvářet a zdokonalovat pro ně podmínky všude tam, kde pro to vznikly základní předpoklady, které představuje hospodářská konzolidovanost a velkovýrobní charakter výrobních sil.

V tomto procesu budou vznikat tím dokonalejší formy chozrasčotního hospodaření v celé naší zemědělské družstevní velkovýrobě, čím lepší bude spojení vědy s praxí. Na tomto základě bude se projevovat upevňování socialistických výrobních vztahů stále výrazněji a zásady chozrasčotního hospodaření se stanou charakteristickým rysem hospodaření ve všech JZD.

¹⁾ Viz zprávu o rozšířeném zasedání vědecké rady Institutu ekonomiky Akademie věd SSSR, uveřejněnou v č. 8/1959 časopisu Voprosy ekonomiki na str. 156.

Souhrn

Úkoly stanovené naší zemědělské družstevní velkovýrobě XI. sjezdem KSČ mohou být splněny jen tehdy, bude-li podstatně zlepšeno řízení zemědělství na úseku státní správy i v samotných podnicích. Velký praktický význam má v tomto směru teoretický poznatek, že chozrasčot, který se jako metoda řízení státních průmyslových podniků dobře osvědčil, je objektivní ekonomickou kategorií. Z tohoto poznání vyplývá nutnost uplatňování chozrasčotu též v JZD.

Podstata chozrasčotu je určena všemi ekonomickými zákony, které působí na výrobu v podnicích. Vědecké poznání této skutečnosti odráží se ve formulaci zásad chozrasčotního hospodaření.

Zvláštnosti chozrasčotu v JZD, které jsou v článku rozebrány, jsou určeny v podstatě třemi okolnostmi:

1. odlišností zemědělství od jiných odvětví společenské výroby,
2. odlišností ekonomického postavení JZD od podniků státních,
3. specifičností a významem hospodářsko-politických úkolů, stanovených zemědělské družstevní velkovýrobě socialistickou společností.

Všeobecným předpokladem chozrasčotního hospodaření v JZD je, aby jejich výrobní síly nabyly velkovýrobního charakteru. V přechodném období od kapitalismu k socialismu existují ještě určité subjektivní a objektivní překážky důsledného chozrasčotního hospodaření družstev. Vytváření podmínek chozrasčotního hospodaření v JZD uskutečňuje se ve spolupráci státních orgánů a družstev. Stát uplatňuje svou vedoucí úlohu vůči družstvům, především v ekonomických formách, a vytváří všeobecné podmínky chozrasčotu pro všechna JZD. Jednotlivá družstva na tomto základě vytvářejí pak specifické podmínky, které odpovídají dosaženému stupni jejich ekonomického vývoje. Podmínky chozrasčotu v JZD představuje soubor ekonomických forem, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje řízení družstva.

S komplexním chozrasčotním hospodařením může být u nás započato ve všech hospodářsky konzolidovaných JZD. V družstvech ekonomicky ještě slabých mohou však být vytvořeny podmínky pro uplatňování chozrasčotu v některých vnitrodružstevních útvarech a na vhodných pracovištích.

Literatura

1. Dolanský J.: „Za vyšší efektivnost čs. národního hospodářství“, referát na zasedání ÚV KSČ dne 27. 2. 1957. — 2. Chruščov N. S.: Referát na XXI. mimořádném sjezdu KSSS, Nová mysl, zvláštní číslo 1959. — 3. Kolektiv: Teorijskaja i praktičeskaja chozrasčot, vyd. Izdatelstvo socialno-ekonomičeskaja literatury, Moskva 1958. — 4. Koreckaja E.: O razvitii chozrasčotnogo rasčeta v kolchozach, Voprosy ekonomiki, č. 6 z roku 1959. — 5. Krutina V.: Referát na zasedání ÚV KSČ ve dnech 4-5. III. 1959, uveřejněný v Rudém právu dne 10. III. 1959. — 6. Strougal L.: Referát na IV. celostátním sjezdu JZD, uveřejněný v Rudém právu dne 20. III. 1954. — 7. Usnesení ÚV KSČ k dalšímu rozvoji socialistické zemědělské velkovýroby, vyd. ÚV KSČ, Praha 1959.

Особенности и условия для внедрения хозрасчета в ЕСХК

Задачи, поставленные перед нашим сельскохозяйственным кооперативным крупным производством XI съездом Коммунистической партии Чехословакии, могут быть выполнены только при условии существенного улучшения руководства сельским

хозяйством со стороны государственного управления и самих предприятий. Большое практическое значение в этом отношении имеют теоретические данные, заключающиеся в том, что хозрасчет — метод управления государственными промышленными предприятиями — хорошо себя оправдал на практике и является объективной экономической категорией. Отсюда вытекает необходимость внедрения хозрасчета также и в ЕСХК.

Сущность хозрасчета определяется всеми экономическими законами, оказывающими влияние на производство в предприятиях. Научное изучение этого факта отражается в формулировке принципов ведения хозяйства согласно хозрасчету.

Особенности хозрасчета в ЕСХК, анализируемые в настоящей статье, определяются по существу тремя факторами:

1. разницей между сельским хозяйством и другими отраслями общественного производства,
2. разницей между экономическим положением ЕСХК и государственными предприятиями,
3. спецификой и значением экономическо-политических задач, поставленных перед сельскохозяйственным кооперативным крупным производством социалистическим обществом.

Всеобщей предпосылкой для ведения хозяйства в ЕСХК согласно хозрасчету является условие, заключающееся в том, чтобы их производственные силы приобрели характер крупного производства. В переходном периоде от капитализма к социализму существуют еще определенные субъективные и объективные препятствия для последовательного хозрасчетного ведения хозяйства кооперативов. Условия для хозрасчетного ведения хозяйства в ЕСХК создаются в сотрудничестве государственных органов и кооперативов.

Государство занимает ведущую роль по отношению к кооперативам, прежде всего, в экономических формах, и создает таким образом общие условия для внедрения хозрасчета во всех ЕСХК. На этой основе отдельные кооперативы создают свои специфические условия, отвечающие достигнутой степени их экономического развития. Условиями для внедрения хозрасчета в ЕСХК является комплекс экономических форм, через посредничество которых и осуществляется управление кооперативом.

Комплексное ведение хозяйства согласно хозрасчету может быть у нас начато во всех экономически консолидированных ЕСХК. В сельскохозяйственных кооперативах, слабых в экономическом отношении, должны быть, однако, созданы предпосылки для применения хозрасчета в некоторых внутрикооперативных секторах и на соответствующих рабочих участках.

Besonderheiten und Bedingungen der Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den JZD (LPG)

Die unserer landwirtschaftlichen genossenschaftlichen Großproduktion vom XI. Parteitag der KPdTsч gestellten Aufgaben können nur dann verwirklicht werden, wenn die Leitung der Landwirtschaft auf dem Gebiet der staatlichen Verwaltung und in den selbständigen Betrieben wesentlich verbessert werden wird. Von großer praktischer Bedeutung ist in diesem Sinne die theoretische Erkenntnis, daß die wirtschaftliche Rechnungsführung, die sich als Methode der Leitung in den staatlichen Industriebetrieben gut bewährte, eine objektive ökonomische Kategorie darstellt. Aus dieser Erkenntnis geht die Notwendigkeit hervor, die wirtschaftliche Rechnungsführung auch in den JZD anzuwenden.

Das Wesen der wirtschaftlichen Rechnungsführung wird von allen ökonomischen Gesetzen bestimmt, die auf die Produktion in den Betrieben einwirken. Die wissenschaftliche Erforschung und Kenntnis dieser Tatsachen spiegelt sich in der Formulierung der Grundsätze der auf der wirtschaftlichen Rechnungsführung beruhenden Wirtschaftsweise wider.

Die in diesem Artikel analysierten Besonderheiten der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den JZD werden im wesentlichen von drei Umständen bestimmt:

1. von dem unterschiedlichen Charakter der Landwirtschaft im Vergleich mit anderen Zweigen der gesellschaftlichen Produktion,
2. von dem unterschiedlichen Wesen der ökonomischen Stellung der JZD im Vergleich mit den staatlichen Betrieben,
3. von dem spezifischen Charakter und der Bedeutung der wirtschafts-politischen Aufgaben, welche die sozialistische Gesellschaft der landwirtschaftlichen genossenschaftlichen Großproduktion stellt.

Eine allgemeine Voraussetzung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den JZD bildet die Notwendigkeit, daß die Produktivkräfte der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften den Charakter der Großproduktion annehmen. Im Zeitabschnitt des Übergangs vom Kapitalismus zum Sozialismus bestehen noch gewisse subjektive und objektive Hindernisse für die folgerichtige wirtschaftliche Rechnungsführung in den Genossenschaften. Die Schaffung von Bedingungen zur Wirtschaftsweise auf der Grundlage der wirtschaftlichen Rechnungsführung wird in den JZD in Zusammenarbeit von staatlichen Organen und Genossenschaften verwirklicht. Der Staat macht seine führende Rolle gegenüber den Genossenschaften vor allem in ökonomischer Form geltend und schafft die allgemeinen Bedingungen für die wirtschaftliche Rechnungsführung in allen JZD. Die einzelnen Genossenschaften schaffen auf dieser Grundlage die spezifischen Bedingungen für die Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung, die dem Grad der ökonomischen Entwicklung der JZD entsprechen. Die Bedingungen für die wirtschaftliche Rechnungsführung in den JZD stellen einen Komplex ökonomischer Formen dar, durch deren Vermittlung die Leitung der Genossenschaften bewerkstelligt wird.

Mit der komplexen Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung kann bei uns in allen wirtschaftlich gefestigten JZD eingesetzt werden. In den noch wirtschaftsschwachen Genossenschaften können jedoch Bedingungen zur Anwendung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in einigen innergenossenschaftlichen Komponenten und auf geeigneten Arbeitsstätten geschaffen werden.

Ekonomická efektivnost investiční výstavby a rozbor výsledků hospodaření v klecovém chovu slepic

Экономическая эффективность капитального строительства и анализ результатов ведения хозяйства с клеточным содержанием кур

Der ökonomische Nutzeffekt des Investitionsaufbaus und Analyse der Ergebnisse der Wirtschaftsführung bei der Käfighaltung von Hennen

Inž. J. KUBÍČEK, inž. M. SKOČÍK

Vysoká škola zemědělská a lesnická, katedra zemědělské ekonomiky a organizace socialistických zemědělských podniků, Brno

Došlo dne 8. IV. 1959

Ú v o d

Směrnice XI. sjezdu KSČ uložily našemu zemědělství veliký úkol, který je možno stručně charakterizovat takto: Dosáhnout vítězství socialistické družstevní velkovýroby a zajistit rozhodný vzestup produktivity práce za současného zvýšení intenzity zemědělské výroby. V podstatě jde o dva důležité a rozsáhlé úkoly, o vítězství socialistické družstevní velkovýroby a o rozhodný vzestup produktivity práce. Oba dva úzce souvisí s investicemi.

V období boje za dosažení vítězství združstevnění v zemědělství je při výstavbě JZD nutno uskutečnit nejdříve takové investice, bez nichž nelze vytvořit socialistickou velkovýrobu, zejména stáje pro společné ustájení hospodářských zvířat. Jde tedy o stanovení pořadí investic, v němž je třeba dále přihlížet k tomu, zda investice zvyšují hrubou zemědělskou produkci nebo snižují spotřebu živé práce a zabraňují ztrátám. Při těchto úvahách není možné zapomenout na skutečnost, že nedá-li se ekonomický prospěch vždy číselně vyjádřit, může být přesto značně veliký.

Za dobu existence skupinového vlastnictví výrobních prostředků v zemědělství, tedy existence JZD, objem investic nesmírně vzrostl. Od roku 1950 do roku 1957 vzrostly celkové investice v Československu o 104,43 %, v zemědělství a lesnictví však o 288,25 % a v JZD dokonce o 1083,33 %.

Mohutný vzrůst investic v zemědělství za poslední leta nás současně nutí k maximální efektivnosti v zemědělské výstavbě. V podstatě jde o zjištění výše investičních nákladů, vlastních nákladů nebo jen provozních nákladů a hrubé zemědělské produkce, jež vznikla působením dané investice.

Do provozních nákladů počítáme jen takové náklady, jež jsou v přímé souvislosti s funkcí dané investice. Jde tedy o běžné výlohy, jako jsou např. odpisy, opravy, pojištění, náklady materiálové a mzdové, vynaložené při výrobním procesu za účasti daného základního výrobního prostředku. Při zjišťování ekonomické

efektivnosti investic v klecovém chovu slepic jsme použili vlastních nákladů výroby.

Klecový chov slepic je v podstatě nová technologie výroby slepičích vajec. Při zjišťování ekonomické efektivity jsme narazili na tyto obtíže:

a) při zjišťování vlastních nákladů výroby jsme museli vycházet z výše investičních nákladů daných investic v klecovém chovu slepic; protože jde o zjištění výchozí, tj. plánované efektivity investic, nebylo ještě k dispozici dostatečné množství skutečných dat, nýbrž jen plánovaných údajů a norem, a skutečně zjištěná data neměla obecně společenskou platnost, protože jak u haly, tak i u vnitřního zařízení klecárny šlo o prototypy; proto jsou také náklady vyšší než u výroby zaběhnuté;

b) hala i vnitřní zařízení klecárny jsou investice s dlouhouletou působností; čím vzdálenější je doba, po kterou odhadujeme náklady, odpisy, opravy a též hrubou zemědělskou produkci, tím větší mohou být odchylky přesnosti;

c) výpočet absolutní ekonomické efektivity investic v klecovém chovu slepic vyžadoval nejen znalost nákladů, jež investice způsobují, nýbrž také vliv daných investic na hrubou zemědělskou produkci. Tento vliv investice jsme v daném případě mohli zjistit, protože byla dána možnost použít metody srovnání (komparace). Upozorňujeme však, že jde o výpočty orientační. Měli jsme totiž možnost sledovat působnost dané investice v provozu a hodnotit i její vliv na zvýšení hrubé zemědělské produkce jenom po dva roky, a to v JZD Nový život v Obřanech. V jiných socialistických zemědělských závodech, jako např. v JZD Paseky a jinde, tuto novou technologii teprve zavedli.

Ekonomickou efektivnost daných investic v klecovém chovu slepic není možno vyjadřovat jen jedním ukazatelem. Proto jsme také tento problém zkoumali z mnoha dalších hledisek. Především byla souměřena hrubá zemědělská produkce a hrubý zemědělský důchod s investičními náklady a souměřili jsme roční snůšku vajec s běžnými výlohami investic.

Zvláštní pozornost byla věnována využití investičního zařízení v průběhu roku a problémům snižování vlastních nákladů na jednotku produkce, tj. na jedno vejce.

Snížení vlastních nákladů na jednotku výrobku lze v klecovém chovu slepic dosáhnout zejména:

a) snižováním investičních nákladů na výstavbu,

b) řádným a náležitým využitím základních fondů, prodlužováním životnosti, snižováním nákladů na generální opravy a na opravy vůbec, zvláště pak svědomitými opravami svépomocí ve vlastní režii,

c) snižováním nákladů na živou práci náležitou organizací práce a využitím mechanizace,

d) správnou krmnou technikou co nejlevnějšími, avšak kvalitními krmnými směsmi,

e) současným zvyšováním užitkovosti a intenzity výroby vůbec.

Efektivnost investiční výstavby v klecovém chovu slepic

Podmínky investiční výstavby v klecovém chovu

Cílem nové technologie výroby vajec v klecích je zajištění podstatného snížení vlastních nákladů výroby na jedno vejce při současné vysoké produktivitě slepic. Dosáhnout podstatného snížení vlastních nákladů výroby v klecovém chovu před-

pokládá snížit zejména náklady na živou práci při současném zvyšování produktivity práce.

Uspořádání pracovního procesu podle nové technologie chovu slepic v klecích vyžaduje zajištění potřebné krmivové základny a zvláště vyřešení kvantitativního i kvalitativního objemu základních odvětví živočišné výroby. Mezi jednotlivými odvětvími živočišné výroby působí vztahy a závislosti, které do značné míry ovlivňují výsledky hospodářského procesu. Úkolem osob, jež řídí živočišnou výrobu, je vytvářet podmínky pro působení doplňujících a podpůrných vztahů a naopak, správnou a vhodnou organizací a řízením výroby zmenšovat a znemožňovat působení vztahů soutěživých.

I když všechna výrobní odvětví jsou na sobě navzájem závislá a tvoří organickou jednotu, existují mezi nimi soutěživé vztahy, které se projevují v nárocích na živou a mrtvou práci, na hospodářské budovy a zvláště v požadavcích na krmiva. Mezi chovem prasat a chovem drůbeže, speciálně slepic, působí typicky soutěživý vztah v nárocích těchto odvětví na jádrná krmiva.

Nová technologie výroby slepičích vajec, tj. chov slepic v klecích a na hluboké podestýlce, umožňuje podstatné zvýšení stavů slepic v zemědělských podnicích. Zatímco v chovu slepic ve výběžích je jednomu ošetřovateli svěřeno 600 slepic, je možno v chovu slepic v klecích jednomu ošetřovateli svěřit 2000—3000 kusů, i více, a v chovu slepic na hluboké podestýlce 2000—5000 slepic. Protože stavební investice, spojené s novou technologií výroby slepičích vajec, zejména v klecovém chovu slepic, jsou vysoké, je nutné, aby podniky rozvíjející tato odvětví výroby se zaměřily nejen na výrobu vajec, ale současně na rychlovýkrm kuřat na hluboké podestýlce, tedy aby se specializovaly na odvětví chovu slepic na široké základně. Při této specializaci je nutné dbát o soulad mezi odvětvím chovu drůbeže s ostatními odvětvími živočišné výroby, zejména s chovem skotu a prasat. Za vhodnou kombinaci základních odvětví živočišné výroby s chovem drůbeže se považuje odvětví chovu skotu. Při této kombinaci se působnost soutěživých vztahů neprojevuje v nárocích na jádrná krmiva tak intenzivně jako v chovu drůbeže a prasat. Úkolem zemědělských odborů rad ONV při plánování rozvoje jednotlivých odvětví živočišné výroby proto je, aby zajistily vysokou specializaci a přitom vhodným rozmístěním výroby odstraňovaly možnost vzniku disproporcí ve výrobě a spotřebě krmiv a možnost nepříznivého působení protichůdných vztahů.

V současné době má chov slepic v klecích zavedeno jen nepatrné procento socialistických zemědělských podniků. Bude proto třeba postupně zavádět buď chov slepic v klecích nebo na hluboké podestýlce.

Přednosti klecového chovu slepic před tradičním výběhovým systémem spočívají ve vyšší produktivnosti práce a ve vyšší rentabilitě. Zmechanizováním prací spojených s obsluhou a ošetřováním slepic v klecích klesá podíl živé práce, zatímco množství mrtvé práce stoupá, ovšem tak, že celkové množství práce ztělesněné v jednotce produktu (vejci) je nižší než při výběhovém systému. Výroba vajec v klecovém chovu je plynulejší a je rozdělena i na zimní měsíce. Výrobu vajec možno pomocí nové technologie přibližovat i k místům vysoké spotřeby, tj. k velkým městům.

Zavedením klecového chovu slepic se zmenšením provozní plochy a odstraněním výběhů ušetří téměř čtyři hektary zemědělské půdy, neboť 2000 nosnic je v klecovém chovu umístěno na ploše asi 250 m², zatímco 2000 nosnic ve výběhovém chovu zaujímá asi 40 000 m² zemědělské půdy.

Klecový chov zvyšuje též jatečnou kvalitu chovaných slepic a snižuje možnost nákazy z výběhového prostředí a z trusu. Nákaza ptactvem nebo jinými zvířaty je prakticky úplně vyloučena.

Efektivnost investiční výstavby klecového chovu v JZD Nový život v Obřanech

a) Popis haly a vnitřního zařízení

Jednotné zemědělské družstvo Nový život v Obřanech, okres Brno-město, má dobrou chovatelskou tradici jak v chovu plemenné drůbeže, tak i dvouleté zkušenosti s klecovým chovem drůbeže. Již v roce 1956 přikročili družstevníci k výstavbě zařízení pro klecový chov nosnic.

Hala pro chov nosnic v klecích je přízemní budova, částečně podsklepená. Je situována delší osou od severu k jihu. V čele objektu je přípravná krmiv se zásobníky. Z přípravy je přístup do skladu vajec, sociálních místností pro zaměstnance (šatny, umývárny, sprchy, WC) a do snáškové haly. V čele objektu na jižní straně je zvětví, z něhož je přístup do dezinfekční místnosti, do místnosti pro ošetřovatele a do haly.

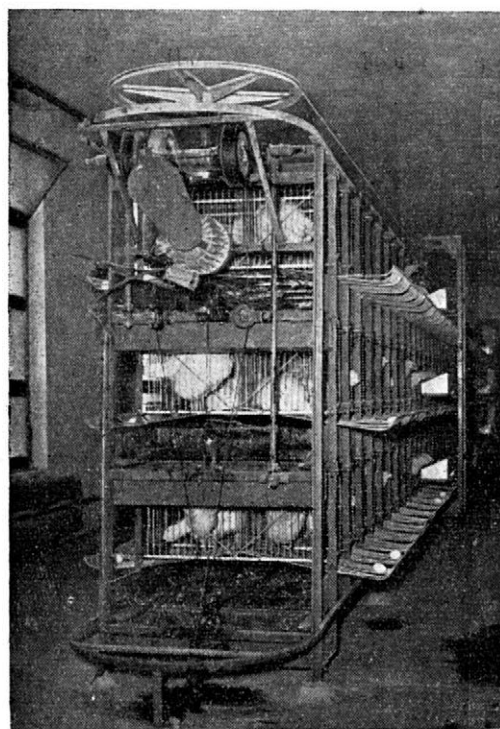
Přípravná krmiv (27,45 m²). V přípravně je krmivo upravováno v míchací kádli a rozváženo v ručních vozících do pojízdných krmítek v klecích. Přípravná je zařízení tak, aby v ní bylo možno uložit zásobu krmiva na sedm až deset dní. Podlaha v přípravně je betonová s cementovým potěrem, vyspádovaná ke gule.

Snášková hala (261,77 m²) je 23,70 m dlouhá a 10,80–11,10 m široká; jsou v ní umístěny čtyři řady baterií. V jedné baterii je 288 klecí, což při obsazení dvou slepic v jedné kleci znamená, že kapacita jedné baterie je pro 576 slepic. Kapacita čtyř baterií je pro 2304 slepic. Na 1 m² haly připadá 8,80 slepic. Vysoké využití podlahové plochy je umožněno tím, že slepice jsou umístěny ve třech patrech nad sebou.

Souprava bateriových klecí pro nosnice je vyráběna „Ústředními dílnami státních statků v Letovicích“. Klece jsou zhotoveny ze čtyřmilimetrového pozinkovaného drátu. V jedné řadě je 48 klecí a vedle sebe jsou umístěny dvě klece, takže baterie je obstarávána ze dvou stran. V jedné dvoustranné řadě je potom umístěno 96 klecí. Protože klece jsou umístěny ve třech patrech nad sebou, je v jedné baterii 288 klecí. Rozměry klece jsou: šířka 378 mm, délka 400 mm a výška 450 mm. Na každé straně baterie je odpad trusu. Oblouková dráha s krmítky má poloměr $r = 430$ mm (obr. 1).

Největší výška bateriové odchovny je 2250 mm, největší délka 19 704 mm a největší šířka 1490 mm. Kolem baterie obíždějí čtyři krmítka zavěšená na kladkách.

Hala je prosvětlována okny v obou delších stěnách (celková plocha těchto oken je 37,45 m²) a okny v lucerně (o ploše 11,32 m²), která je nad osou haly. Okna v lucerně jsou sklápěcí, takže umožňují i větrání haly. Pro intenzivnější výměnu vzduchu jsou zabudo-

1. Bateriová odchovna nosnic „BON“ v JZD Nový život v Obřanech, okres Brno-město. Celkové rozměry baterie jsou: délka 18,9 m, šířka 0,86 m (bez krmítek), s bočními krmítky 1,46 m, výška 2,22 m, váha 24,7 q. Počet klecí v baterii je 288.

vány ve štítech dva odsávací ventilátory (v projektu byly navrženy tři odsávací ventilátory, umístěné ve výparnicích; tato úprava by byla výhodnější). Podlaha v hale je rovněž betonová s cementovým potěrem, vypádovaná směrem ke třem gulám, aby bylo možno podlahu snadno čistit vodou. Hala je vytápěna ústředním teplovodním topením; topná tělesa jsou podél delších stěn pod okny.

Sociální místnosti. Šatna (6,12 m²), sloužící současně jako denní místnost, je vybavena dvěma dvoudílnými plechovými skříněmi, stolem a židlemi. Ze šatny je přístup do WC (1,56 m²) a přes předsíň do sprchy (2,45 m²).

Sklad vajec (9,80 m²) je navržen pro uskladnění vajec snesených za jeden týden (asi 11 200 kusů). Vejce jsou ukládána v bednách po 360 kusech.

Místnost pro veterináře (15,00 m²) je vybavena stolem a židlemi. Betonová podlaha má spád ke gule.

Dezinfekční místnost (15,00 m²) má rovněž podlahu betonovou, spádovanou ke gule; jsou v ní dva bazény pro dezinfekci nářadí a nádob.

Kotelna (16,16 m²) a **dvě uhelny** (15,12 m² + 12,96 m²) jsou v suterénu pod přípravnou krmiv a sociálními místnostmi; kotelna je vybavena zařízením pro teplovodní vytápění.

Popis konstrukcí

Základy a zdivo suterénu jsou betonové. Nosné vnější zdi jsou z cihel na cementovou maltu. Výplňové zdivo mezi nosnými pilíři a parapetní zdivo jsou z voštinových cihel na vápennou maltu. Dělicí vnitřní stěny jsou z plných pálených cihel. Vnitřní omítky jsou vesměs vápenné, hlazené; jen v přípravně krmiv, ve snáškové hale a v dezinfekční místnosti je na stěnách do výšky 150 cm omítko cementová, pálená. Ve sprše a WC je nátěr stěn olejový. Venkovní omítky jsou vápenné, hlazené a stříkané.

Podlahy v přízemí a v suterénu jsou z 6—10 cm betonové mazaniny s 2 cm cementovým potěrem; v místnostech v přízemí je do cementového potěru přimíšeno zelené barvivo. Vodorovnou izolaci tvoří dvě asfaltové lepenky E 500 se třemi asfaltovými nátery. Pod izolací je 6 cm podkladní beton, který v místech pod klecemi je armován. Strop nad suterénem je ze železobetonových prefabrikátů. Strop nad přízemím je vytvořen podbitím ocelových střešních vazníků 3,5 cm heraklitovými deskami, které jsou omítnuty. Tepelná izolace stropu je zvýšena rohožemi ze skelné vaty (4 cm).

Konstrukce krovu je z příhradových ocelových vazníků, vzdálených od sebe 3,60 m. Na vaznících jsou uloženy krokvičky, které nesou krytinu — vlnitý eternit. Sklon střešních rovin je 20°.

Okna ve stěnách jsou dřevěná, zdvojená, v lucerně jsou okna ocelová. Dveřní křídla jsou dřevěná, částečně zasklená.

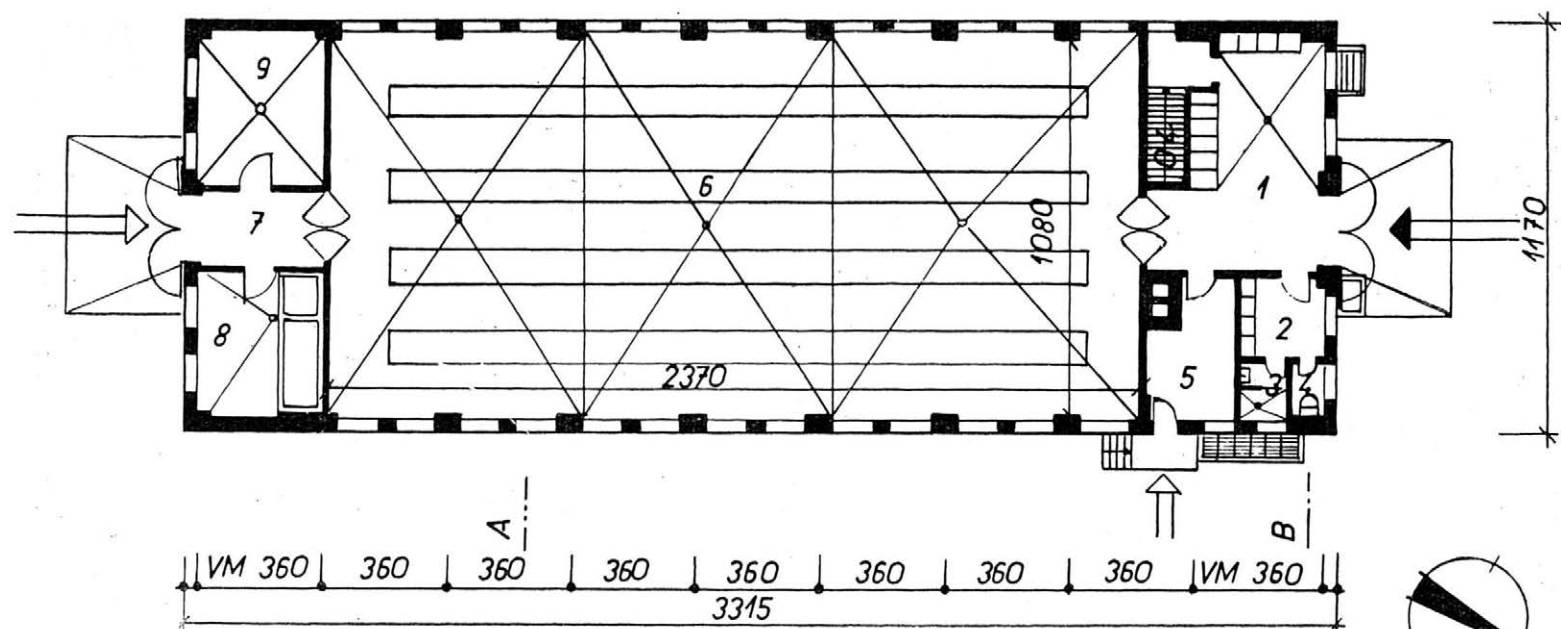
Rozbor nákladů

Náklady, připadající na jednu ustájenou nosnici v porovnání k nákladům ve stavbách s výběhem, popřípadě ve stavbách s hlubokou podestýlkou, jsou poměrně vysoké: Kčs 212,03. Jsou způsobeny nákladnějším vybavením stavby, kterého si tento intenzivní způsob chovu nosnic v klecích vyžaduje. Největší položky na stavbu jsou uvedeny v tabulce I.

Tak například z nákladů na klec, v níž je nosnice chována, připadá na jednu nosnici Kčs 28,21; náklady z ústředního vytápění, připadající na jednu nosnici, činí 28 Kčs. Poměrně vysoká částka připadá z položky „stropy a dlažby“ — Kčs 16,99 (podkladní beton v místě pod klecemi je armován; náklady na dodání a položení armatury, přepočtené na jednu slepici, činí Kčs 7,01). Jen náklady připadající na jednu slepici z položek na kotelnu, ústřední vytápění a klece činí Kčs 65,78 (tab. II).

2. Hala pro chov nosnic v klecích JZD Obrány

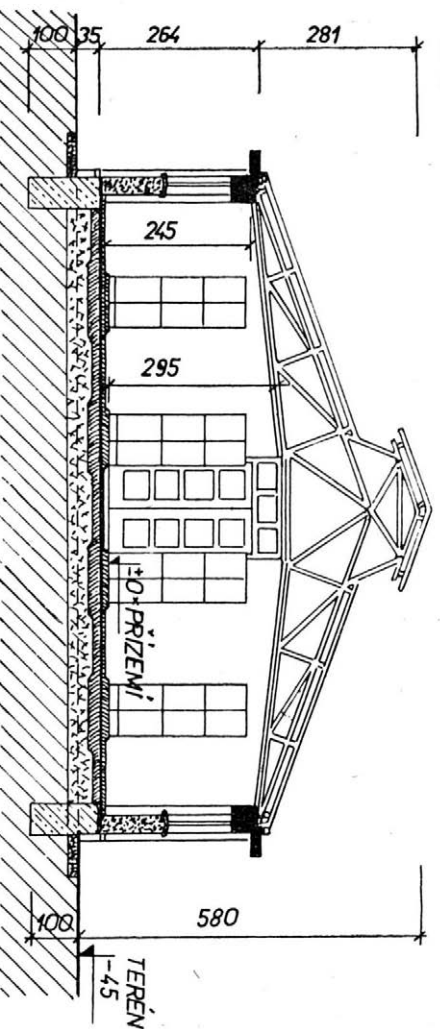
PŮDORYS PŘÍZEMÍ

1. příprava krmiv	27,45 m ²	6. hala pro 2000 slepic	261,77 m ²
2. převlékárna zaměstnanců	6,12 m ²	7. zádveří	8,19 m ²
3. sprcha a předsíň	2,45 m ²	8. dezinfekční místnost	15,00 m ²
4. WC	1,56 m ²	9. místnost pro veter. službu	15,00 m ²
5. sklad vajec	9,80 m ²	04. schodiště	4,86 m ²

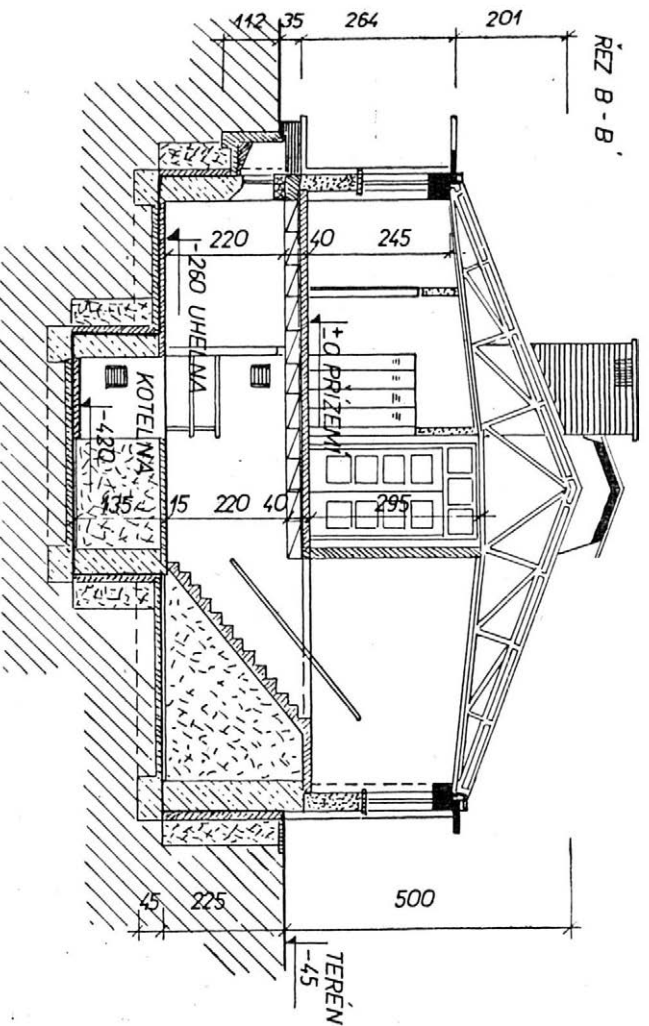
3. Hala pro chov nosnic v kletcích JZD Obřany

ŘEZ A - A

Příčný řez kolnou

ŘEZ B - B

Příčný řez kotelnou

Při posuzování nákladů na halu v JZD Obřany (viz tab. I a II) je nutno brát zřetel na to, že jde o prototypovou stavbu, a dále, že investiční úkol měl v některých bodech nadměrné požadavky; náklady způsobené těmito požadavky nutno při výpočtu nákladů na jednu slepici odečíst. Tak například biologický septik je dimenzován pro pět osob, i když pro obsluhu 2000 nosnic bude třeba maximálně jednoho až dvou ošetřovatelů. Sociální zařízení v hale, kotelna a sklad topiva jsou rovněž předimenzovány.

I. Náklady na některé části stavby a strojního zařízení

Popis	Náklady v Kčs	% z nákladů vrchní stavby	% z celko- vých nákladů	Náklady na 1 nosnici v Kčs
zemní práce	12 911,27	4,26	2,64	5,60
vlastní základy	9 514,39	3,14	2,16	4,13
vodorovná izolace	8 654,00	2,85	1,77	3,76
zdivo nad základy	23 166,02	7,64	4,73	10,05
příčky	2 899,80	0,96	0,59	1,26
úprava povrchů	11 927,82	3,94	2,44	5,18
schodiště	358,98	0,12	0,07	0,16
stropy a dlažby	39 139,29	12,92	8,05	16,99
zastřešení	74 070,56	24,43	15,17	32,15
otvory	40 038,69	13,32	8,19	17,38
sanitní instalace	16 124,94	5,32	3,29	6,99
vytápění	64 520,00	21,99	13,20	28,00
větrání	98,00	0,03	0,02	0,04
elektroinstalace	18 461,09	6,09	3,78	8,01
různé	3 644,16	1,20	0,74	1,56
klece pro chov slepic s veškerým vybavením	65 000,00	21,45	13,31	28,21
zařízení pro nakličování obilí 4 000,00 Kčs	10 000,00	3,29	2,04	4,34
bubnová míchačka 2 000,00 Kčs				
zásobníky krmiva 1 500,00 Kčs				
vozíky pro odvoz hnoje 2 500,00 Kčs				

Ve výhledovém plánu je uvažována přístavba dalších hal k dosavadní hale, pro které bude možno využít kotelny, skladu topiva i sociálních místností; dále bude možno využít venkovního vodovodu, který si vyžádal náklady Kčs 4081,53, a venkovní kanalizace za 12 011 Kčs, čímž se náklady na jednu nosnici v další přistavěné hale značně sníží.

Možnosti snížení nákladů staveb pro chov nosnic v klecích

V celostátním plánu je počítáno i s výstavbou hal pro chov nosnic v klecích. I když jsou dosavadní pořizovací náklady na tyto stavby poměrně vyšší, budou se haly stavět především u velkých průmyslových podniků, u lázeňských měst, u větších měst atp., tedy všude tam, kde je třeba spotřebitelům celoročně dodávat čerstvá vejce. Velkou výhodou tohoto intenzivního způsobu chovu je, že je možno

II. Náklady podle NK II. stupně

Popis	Náklady v Kčs	% z celk. nákladů
spodní stavba	23 069,74	4,75
vrchní stavba	303 103,35	62,02
venkovní vodovod, kanalizace, biologicky septik. nepropustná jáma	25 878,88	5,29
venkovní elektrická přípojka	1 399,80	0,29
	353 451,77	
globální přírážka na stavební zařízení 50 %	17 672,59	3,62
dopravné jednicových nákladů $997,27 \times 37$	36 898,99	7,54
	408 023,35	
dílčí rozpočet na strojní zařízení a montáž	80 500,00	16,48
celkem	488 523,35	

ustájit velké množství slepic na 1 m² zastavěné plochy, a že téměř všechny potřebné práce jsou plně mechanizovány.

Náklady, připadající na ustájení jedné nosnice, jakož i provozní náklady bude možno částečně snížit. Podíváme-li se do tabulky I, vidíme, že největší částka připadá na zastřešení, přičemž je ho využito jen pro jedno podlaží. Bylo by tedy výhodné, jako konečně u všech staveb, využít zastřešení pro krytí budovy o několika podlažích, takže by pak náklady na zastřešení, připadající na jednu nosnici, byly mnohem nižší (viz tab. III).

III. Částky v Kčs, připadající na jednu slepici z nákladů na podlaží, stropní konstrukce a zastřešení

Popis	H a l a				
	pří- zemní	jedno-	dvou-	tří-	čtyř-
		patrová			
podlaha přízemí a stropní konstrukce pater	13,01	16,10	13,93	12,84	12,19
zastřešení	32,15	16,07	10,72	8,04	6,43
celkem	45,16	32,17	24,65	20,88	18,62

Celkové přibližné náklady na několikapodlažní budovu, v níž by byly chovány nosnice v klecích, jsou uvedeny v tabulce IV*).

Další výhodou několikapatrové haly pro chov nosnic v klecích by byly menší tepelné ztráty, vznikající vnějšími zdmi a stropem. Ochlazovací plocha, připada-

*) Upozorňujeme, že náklady uvedené v tabulce IV byly vypočteny podle NK II. stupně haly pro JZD Obrány (tato NK II. stupně byla vypracována již v roce 1956) s použitím konstrukcí, které jsou v této hale, aby bylo možno porovnat náklady na halu přízemní a několikapodlažní.

IV. Přibližné náklady na několikapodlažní haly

Počet pater	Celkové stavební náklady + strojní zařízení	Náklady na 1 slepici	Počet slepic
přízemní	488 523	212,02	2 304
jednopatrová	761 523	165,26	4 608
dvoupatrová	1 034 523	149,67	6 912
třípatrová	1 318 523	143,07	9 216
čtyřpatrová	1 602 523	139,11	11 520

V. Ochlazovací plocha vnějších konstrukcí (stěn, oken a stropů v m² připadající na jednu slepici)

Ukazatel	Hala				
	přízemní	jedno-	dvou-	tří-	čtyř-
		patrová			
průměrná ochlazovací plocha na jednu slepici	0,1326	0,0879	0,0731	0,0656	0,0612

jící na jednu slepici u přízemní až čtyřpatrové haly, je uvedena v tabulce V. Z této tabulky je vidět, že ochlazovací plocha u haly třípatrové je poloviční v porovnání k ochlazovací ploše haly přízemní. Při menších tepelných ztrátách by bylo možno úsporněji dimenzovat kotelnu i sklad paliva, čímž by se částečně snížily náklady na stavbu. Menší spotřeba paliva by znamenala další provozní úspory. Vidíme to na tomto příkladě: pro konstrukci se součinitelem prostupu tepla $k = 1,20 \text{ kcal/m}^2/\text{h}^\circ\text{C}$ (tj. např. zeď z plných pálených cihel 44 cm silná, oboustranně omítnutá), budou činit ztráty při vnější teplotě -5°C a při vnitřní tep-

VI. Spotřeba krmiv v roce 1958

Číslo účtu	Bílkovitá směs kg	Antibiotický koncentrát P kg	Ječmen kg	Pšenice kg	Pícní vápno kg
139 B	360	120	500	1000	50
666	4800	80	—	—	100
892	4800	160	1500	2600	200
1217	5600	80	800	800	—
2716	3600	200	800	500	100
2900	—	—	800	400	50
1507	4800	—	900	400	—
1918	3600	—	600	300	—
2715	3600	—	900	400	—
2716	3600	200	800	500	100
3267	6900	—	1000	600	50
3460	4300	—	600	400	—
1032	—	—	—	—	—
1501	—	—	—	—	—
1500	—	—	—	—	—
	45 960	840	9200	7900	650

lotě +15° C za 24 hod. u přízemního objektu 76,38 kcal na jednu slepici; pro 2304 slepic 175 979 kcal tepla za 24 hod. U třípatrového objektu za stejných podmínek 37,78 kcal na jednu slepici, pro 2304 slepic 87 045 kcal. Rozdíl tepelných ztrát za 24 hod. činí tedy 88 934 kcal. Kdybychom tyto tepelné ztráty měli nahradit topivem o výhřevnosti 4000 kcal, potřebovali bychom denně 22,23 kg topiva. Bude-li se hala vytápět jen po tři měsíce v roce, bude v přízemní hale spotřeba paliva za zimní období asi o 2000 kg větší.

Při patrové hale by bylo možno vybudovat v přízemí centrální přípravnu, a tím plně využít strojního zařízení. Krmivo by bylo dopravováno do pater korečkovým výtahem, popř. jednoduchým plošinovým výtahem. Při několika ošetřovateli by bylo lépe využito i sociálního zařízení.

Výměnu vzduchu v jednotlivých podlažích by bylo nutno zajistit takovou konstrukcí větracího zařízení s nuceným oběhem vzduchu, aby ve všech místech haly byla zajištěna stejnoměrná výměna vzduchu.

K dosažení lepšího prosvětlení haly by bylo vhodné prosvětlit ji okny ze tří stran tím způsobem, že by se místnosti pro dezinfekci a pro veterinární službu situovaly v tom čele, jako je umístěna přípravná, čímž by se uvolnila třetí stěna, kterou by hala mohla být prosvětlována.

Další možnost snížení nákladů u tohoto druhu staveb skýtá ústřední vytápění. Jak jsme již jednou uvedli, připadá na jednu nosnici z nákladů na ústřední topení částka Kčs 28,00. Připočítáme-li k ní ještě částku Kčs 10,36 (z nákladů na výkopy pro kotelnu a uhelny, na zdívo suterénu a na prefabrikovanou stropní konstrukci nad suterénem, pak náklady činí celkem Kčs 38,36, čili 18,08 % z celkových nákladů na jednu slepici. Přitom těchto zařízení je využíváno v našich klimatických podmínkách jen v zimním období, tedy tři až čtyři měsíce ročně. Pro snížení pořizovacích nákladů by proto bylo vhodné používat pro ohřívání vzduchu zařízení levnějších, která by přiváděný vzduch ohřívala přímo, např. elektrický výměník tepla, popřípadě jiné jednoduché teplovzdušné zařízení. Uvážíme-li, že slepice produkují značné množství tepla, bylo by možno při dostatečné

(vlastních i nakoupených)

Dřevěné uhlí kg	Kukuřičný šrot kg	Kvasnice vit. „D“ à 590,—	Rybí tuk	Mrkev	Zelená píce kg	Drolky kg
—	—	—	—	—	—	—
30	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	200	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	400	—	—	—	—	—
—	200	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	300	—	—	—	—	—
—	150	—	—	—	—	—
—	—	200	—	1500	17 000	400
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	220	—	—	—
30	1250	200	220	1500	17 000	400

VII. Plnění plánu snášky vajec za rok 1957 podle měsíců

Měsíc	Průměrný skutečný stav nosnic				Plnění plánu snášky vajec											
	RI	LB	kle- cárna (kří- ženci)	cel- kem	B chov RI			B chov LB			kříženci klecový chov			celkem		
					plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice	plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice	plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice	plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice
I.	502	369	859	1730	1 992	5 303	10,56	1 528	3 034	8,22	12 945	19 342	22,51	16 465	27 679	15,99
II.	497	364	950	1811	3 944	5 462	10,99	3 016	4 632	12,72	14 970	18 162	19,11	21 930	28 256	15,60
III.	483	361	1150	1994	7 320	7 798	16,14	5 580	6 986	19,35	21 645	19 602	17,04	34 545	34 386	17,24
IV.	473	358	1200	2031	10 626	9 175	19,39	8 074	8 099	22,62	24 345	25 874	21,56	43 045	43 148	21,24
V.	447	338	1400	2185	11 472	8 662	19,37	8 688	8 060	23,84	26 550	27 188	19,42	46 710	43 910	20,09
VI.	436	338	1284	2058	7 600	6 848	15,70	6 400	7 110	21,03	26 400	28 767	22,40	40 400	42 725	20,76
VII.	428	325	1250	2003	6 120	5 995	14,00	5 040	6 098	18,76	17 850	23 675	18,94	29 010	35 768	17,85
VIII.	417	303	1200	1820	3 750	5 306	12,72	2 250	5 493	18,12	14 700	24 161	20,13	20 700	34 960	19,20
IX.	235	399	1095	1729	2 250	2 911	12,38	1 350	4 502	11,28	14 550	14 888	13,59	18 150	22 301	12,89
X.	455	400	734	1589	3 000	647	1,42	3 000	3 332	8,33	13 350	9 442	12,86	19 350	13 421	8,44
XI.	448	395	1120	1963	1 980	1 147	2,56	1 980	2 053	5,19	13 200	8 559	7,64	17 160	11 759	5,99
XII.	445	397	1262	2104	2 450	3 053	6,86	2 450	1 637	4,12	13 050	11 456	9,77	17 950	16 146	7,67
Celkem	438,83	351,91	1125,33	1918,08	62 504	62 307	141,98	49 356	61 036	172,46	213 555	231 116	205,37	325 415	354 459	184,79

VIII. Plnění plánu snášky vajec za rok 1958 podle měsíců

Měsíc	Průměrný skutečný stav nosnic				Plnění plánu snášky vajec											
	RI	LB	kle- cárna (kří- ženci)	cel- kem	B chov RI			B chov LB			kříženci klecový chov			celkem		
					plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice	plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice	plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice	plán	sku- tečnost	Ø snášky 1 nos- nice
I.	439	370	1692	2501	1 776	3 197	7,28	1 764	2 185	5,90	14 568	13 372	7,90	18 108	19 081	7,63
II.	426	370	1770	2566	3 512	3 319	7,79	3 924	3 833	10,36	25 340	20 479	11,57	32 776	27 531	10,73
III.	420	368	1705	2493	6 944	6 618	15,76	7 327	5 915	16,07	30 617	28 585	16,76	44 888	41 118	16,49
IV.	395	366	1627	2388	9 867	7 652	19,37	10 224	7 575	20,70	35 820	32 425	19,93	55 911	47 652	19,95
V.	386	361	1613	2360	10 600	7 113	18,43	10 525	8 028	22,24	37 301	33 974	21,06	58 426	49 115	20,81
VI.	376	351	1563	2293	8 799	5 536	14,61	9 152	6 746	19,22	38 962	29 414	18,82	56 913	41 696	18,18
VII.	359	341	1565	2265	8 626	5 364	14,94	7 420	5 813	17,05	29 937	30 867	19,72	45 983	42 044	18,56
VIII.	326	216	1391	1933	6 735	5 600	17,18	5 856	3 961	18,34	29 767	30 405	21,86	42 358	39 975	20,68
IX.	218	160	1077	1455	3 996	3 041	13,95	3 610	1 279	7,99	34 000	21 825	20,26	41 606	26 145	17,97
X.	372	472	1077	1921	2 610	1 704	4,58	3 045	1 113	2,36	39 100	11 784	10,94	44 755	14 601	7,60
XI.	368	448	1504	2320	1 024	1 580	4,29	1 280	1 910	4,26	39 100	11 784	7,83	41 404	15 274	6,58
XII.	390	437	1637	2464	1 585	2 394	6,14	1 585	4 582	10,48	39 100	18 280	11,17	42 270	25 406	10,31
Celkem	373,17	356,00	1518,42	2246,58	66 074	53 118	142,34	65 712	52 940	149,13	393 612	283 194	186,51	525 398	389 638	173,44

tepelně izolovaných ohraničujících konstrukcích a vhodně navržených větracích zařízeních, kombinovaných s ohříváním přiváděného vzduchu (jen při velkém poklesu vnější teploty), značně snížit pořizovací náklady stavby, připadající na jednu nosnici.

Další snížení nákladů by bylo možno dosáhnout levnější konstrukcí krovu. Náklady za střešní konstrukce, připadající na jednu nosnici v hale JZD Obřany, činí Kčs 32,15. Z této částky připadá na střešní ocelovou konstrukci z příhradových svařovaných vazníků (včetně úprav pro okna v lucerně) Kčs 19,24. Vybudováním dřevěného krovu některé novodobé úsporné konstrukce by byly náklady nižší, i když jsme si vědomi, že dřevo je náš úzkoprofilový materiál.

b) Stručná charakteristika organizace práce

Organizace práce v chovu slepic v klecích je podmíněna mechanizací a vnitřním zařízením haly. Mechanizace klecového chovu slepic je v podstatě složena:

1. z automatického krmení slepic,
2. z poloautomatického odstraňování trusu.

Automatické krmení slepic je uspořádáno tím způsobem, že po obvodu baterie obíhají ve stejných vzdálenostech od sebe čtyři krmítka s korýtky. V JZD Nový život je tato sestava korýtek s krmivem: krmná směs — voda — krmná směs — krmná směs — krmná směs — voda — minerální směs. Korýtka jsou zavěšena na dvou kladkách, které jezdí nahoře na kostře odchovny, dole jsou opřena odtlačnými kolečky o kolejničku. Sestava krmítek je tažena nekonečným lanem, k němuž je připevněna řetízky. Pohyb krmítek je nepřerušovaný, plynulý, o rychlosti $v = 3,5$ mm/vt. Na čelní straně odchovny je umístěn elektromotor o příkonu 0,80 kW, který pomocí převodů otáčí dvěma kladkami o $\varnothing$ 800 mm, umístěnými na podélných koncích. Nekonečné lano 5 mm silné zajišťuje plynulý pohyb krmítek. Jedním z hlavních činitelů, který přímo rozhoduje o výsledcích produkce vajec a o rentabilitě klecového odchovu, je krmivo. U výběhového systému chovu slepic se dá předpokládat, že slepice si značnou část živočišných bílkovin i minerální látky, potřebné k výživě, doplní z výběhů samy. Nosnice v klecích jsou odkázány na krmivo, které jim předložíme. Proto je nutno věnovat sestavení krmné dávky mimořádnou pozornost. Spotřebu krmiv vlastních i nakoupených uvádí tabulka VI.

c) Srovnání naturální produkce vajec za rok 1957 a 1958

K vyjádření ekonomické efektivity dané investice v JZD Nový život v Obřanech je nutné znát hrubou produkci a hrubý důchod. Předně ukážeme plnění plánu snášky vajec za rok 1957 a 1958 podle měsíců. Protože v JZD Nový život v Obřanech je mimo klecový chov také B chov Rhode Island a B chov Leghorny bílé, srovnáme současně plnění plánu snášky mezi kříženci v klecovém chovu a uvedenými B chovy (viz tabulky VII a VIII).

Tabulka VII ukazuje, že družstevníci nedovedli dostatečně využít základních výrobních prostředků klecového chovu. Kapacita výrobních prostředků pro klecový chov je v uvedeném družstvu vybudována pro 2304 slepic. Průměrný skutečný stav slepic v klecích však byl jen 1125,33 slepic, což znamená, že základní výrobní prostředky byly využity jenom na 48,84 %. Příčiny nevyužití základních výrobních prostředků klecového chovu jsou nikoli objektivní, jak se někteří družstevníci snaží dokázat, ale v lidech, hlavně ve vedoucích funkcionářích družstva. Roční snáška vajec je proti celostátnímu průměru podstatně vyšší. Ukazuje to názorně tabulka IX.

IX. Průměrná roční snáška vajec na jednu slepici v kusech v roce 1957

Text	Ø roční snáška vajec na jednu slepici v kusech	Procentické srovnání (ČSR = 100 %)
ČSR	103,70	100,00
České kraje	107,86	104,01
Slovensko	91,76	88,48
klecový chov		
JZD Nový život v Obřanech	205,37	198,04
výběhový chov LB		
JZD Nový život v Obřanech	172,46	166,30
výběhový chov RI		
JZD Nový život v Obřanech	141,98	136,91

V roce 1958 byly základní výrobní prostředky klecového chovu využity poněkud lépe než v roce předcházejícím. Průměrný skutečný stav slepic v klecích byl již 1518,42, tj. 65,90 % z 2304 ks slepic kapacity zařízení. Avšak i využití výrobního zařízení klecového chovu na 65,90 % je nedostatečné a způsobuje družstvu značné ztráty. Družstvo má nejen dostatečné základní stádo B chovu slepic k obnově stavů v klecovém chovu a odpovídající kapacitu línutí, ale i odborníky, jejichž vysokoškolské vzdělání je předpokladem lepšího využívání klecového chovu.

V roce 1958 poklesla celková průměrná roční snáška vajec na jednu slepici v klecovém chovu na 186,51 ks, tj. proti roku 1957 na 90,82 %, tedy o 9,18 %. Také v B chovu LB nastal v roce 1958 pokles průměrné roční snášky na jednu slepici, a to na 149,13 kusů vajec. Proti roku 1957 klesla průměrná roční snáška vajec v B chovu LB na 86,47 %, tj. o 13,53 %. Jenom v B chovu RI bylo v roce 1958 dosaženo vyšší snášky než v roce 1957, a to na jednu slepici 142,34 kusů, tj. 100,25 %. Tohoto zvýšení o 1,09 % bylo dosaženo zásluhou vzorné péče ošetřovatelky slepic.

e) Ekonomické zhodnocení klecového chovu slepic za rok 1957

Základní ukazatelé:

průměrný stav nosnic v klecích	ks	1 125,33
celková snáška vajec	ks	231 116,00
průměrná snáška jedné nosnice za rok	ks	205,37
denní průměr snášky klecárny	ks	633,19
průměrná měsíční snáška jedné nosnice	ks	17,11

Finanční ukazatelé:

hrubá produkce v Kčs:

231 116 ks × průměrná cena jednoho vajíčka Kčs 0,9851	Kčs	227 672,37
1125,33 slepic × průměrná cena jedné slepice Kčs 35,—	Kčs	39 386,55
717 q trustu × Kčs 4,—	Kčs	2 868,—
hodnota křapů (5546 ks × 0,50 Kčs)	Kčs	2 772,50
hrubá produkce v Kčs celkem	Kčs	272 699,42

Materiálové náklady:

náklady na krmiva:	bílkovinná směs (316,80 q à 160,00 Kčs)	Kčs	50 688,00
	ječmen (79,20 q à 54,00 Kčs)	Kčs	4 276,80
	pšenice (79,20 q à 90,00 Kčs)	Kčs	7 128,00
	kukuřice (4,80 q à 90,00 Kčs)	Kčs	432,00
	grit (18,00 q à 6,00 Kčs)	Kčs	108,00
	mrkev (23,40 q à 56,00 Kčs)	Kčs	1 310,40
	zelená píce (126,00 q à 8,00 Kčs)	Kčs	1 008,00
	drolky (3,00 q à 36,00 Kčs)	Kčs	108,00
	rybí tuk (182,40 kg à 9,54 Kčs)	Kčs	1 739,52
náklady na krmivo celkem (652,22 q)			Kčs 66 798,72

Ostatní materiálové náklady:

náklady na:	koks	Kčs	6 635,20
	elektrickou energii	Kčs	1 204,32
	vodu	Kčs	598,80
	celopodniková režie (5 % z HP)	Kčs	14 886,77
odpisy:	2,1 % z celkových nákladů na halu	Kčs	8 568,49
	4 % ze strojního zařízení	Kčs	3 220,00
údržba:	1 % z celkových nákladů na halu	Kčs	4 080,23
	2 % z vnitřního zařízení	Kčs	1 610,00
pořizovací hodnota průměrného stavu nosnic (1125,33 ks),			
	jedna nosnice à 35,00 Kčs	Kčs	39 386,55
úhyn (154 ks à 35,00 Kčs)		Kčs	5 390,00
materiálové náklady celkem			Kčs 152 379,08

materiálové náklady celkem (převod) Kčs 152 379,08

Pracovní náklady:

náklady na mzdy	Kčs	19 752,68
sociální náklady	Kčs	432,00
pracovní náklady celkem	Kčs	20 184,68
pracovní a materiálové náklady celkem	Kčs	172 563,76

náklady na jedno vejce	Kčs	0,7466759
hrubý důchod z klecového chovu	Kčs	120 320,34
čistý důchod z klecového chovu celkem	Kčs	100 135,66

f) Ekonomické zhodnocení chovu slepic v klecích za rok 1958**Základní ukazatelé:**

průměrný stav nosnic v klecích za rok 1958	ks	1 518,43
celková snáška vajec	ks	283 194,00
průměrná snáška vajec za rok	ks	186,51
denní průměr snášky klecárny	ks	775,87
průměrná měsíční snáška jedné nosnice	ks	15,54

Finanční ukazatelé:

hrubá produkce v Kčs:		
283 194 X průměrná cena jednoho vajíčka (0,9851)	Kčs	278 974,41
zbytková hodnota slepice po vyřazení (1518,43 X průměrná		
cena jedné slepice 35,00 Kčs)	Kčs	53 145,05
hodnota trusu (967,51 q X 4 Kčs)	Kčs	3 870,04
hodnota křapů (6896 ks X 0,50 Kčs)	Kčs	3 448,00
hrubá produkce v Kčs celkem	Kčs	339 437,50

Materiálové náklady:

náklady na krmiva: bílkovinná směs (459,60 q à 150 Kčs)	Kčs	68 940,00
ječmen (92,00 q à 101,00 Kčs)	Kčs	9 292,00
pšenice (79,00 q à 125,00 Kčs)	Kčs	9 875,00
kukuřice (12,50 q à 91,00 Kčs)	Kčs	1 137,50
grit (24 q à 6,00 Kčs)	Kčs	144,00
mrkev (15,00 q à 60 Kčs)	Kčs	900,00
zelená píce (170,00 q à 8 Kčs)	Kčs	1 360,00
drolky (4 q à 36 Kčs)	Kčs	144,00
rybí tuk (2,20 q à 990 Kčs)	Kčs	2 178,00
antibiotický koncentrát P (8,40 q à 395,00 Kčs)	Kčs	3 318,00
náklady na krmiva úhrnem	Kčs	97 288,50

Ostatní materiálové náklady:

náklady na koks, elektrickou energii a vodu	Kčs	8 570,00
celopodniková režie (5 % z HP)	Kčs	16 799,47
odpisy: 2,1 % z celkových nákladů na halu	Kčs	8 568,49
4 % ze strojního zařízení	Kčs	3 220,00
údržba: 1 % z celkových nákladů na halu	Kčs	4 080,23
2 % z vnitřního zařízení	Kčs	1 610,00
pořizovací hodnota průměrného stavu nosnic (1518,43 ks × 35 Kčs)	Kčs	53 145,05
úhyn (208 ks × 35 Kčs)	Kčs	7 280,00
materiálové náklady celkem	Kčs	200 561,74

Pracovní náklady:

náklady na mzdy	Kčs	26 105,37
sociální náklady	Kčs	569,10
pracovní náklady celkem	Kčs	26 674,47
pracovní a materiálové náklady celkem	Kčs	227 236,21

Náklady na jedno vejce	Kčs	0,8024047
hrubý důchod z klecového chovu	Kčs	138 875,76
čistý důchod plynoucí z klecového chovu	Kčs	112 201,29

Z á v ě r

Srovnání a vyhodnocení výpočtů

Ve srovnání výpočtů chceme znovu zdůraznit, že není možné používat ukazatele intenzity bez vztahu k produktivitě nebo k rentabilitě. Ani hrubá produkce sama o sobě ještě nestačí k vyjádření ekonomiky hospodaření v daném odvětví výroby. Také bez vlastních nákladů výroby nelze určit výši čistého důchodu, ani efektivnost výroby, ani stupeň dosažené socialistické rentability.

Tabulka X je kritickým rozbořem současného stavu této nové technologie výroby slepičích vajec. I když v roce 1958 stoupla absolutně hrubá produkce o Kčs 66 738,08, je v přepočtu na jednu slepici relativně nižší o Kčs 18,783. Vlastní náklady výroby na jednu slepici jsou jak absolutně, tak i relativně vyšší. Podstatným nedostatkem v organizaci klecového chovu slepic v JZD Obřany je

X. Srovnání ekonomických výpočtů v klecovém chovu slepic v roce 1957 a 1958
v JZD Nový život v Obřanech

Text	Chov slepic v klecích v r.		Rozdíl + - proti roku 1957
	1957	1958	
hrubá produkce v Kčs	272 699,42	399 437,50	+66 738,08
vlastní náklady výroby v Kčs	172 563,76	227 236,21	+54 672,45
čistý důchod v Kčs	100 135,66	112 201,29	+12 065,63
hrubý důchod v Kčs	120 320,34	138 875,76	+18 555,42
ukazatel efektivity výroby v Kčs	1,58028	1,49376	-0,08652
míra rentability v Kčs	0,58028	0,49376	-0,08652
HP na 1 slepici v Kčs	242,328	223,545	-18,783
vlastní náklady výroby na 1 vejce v Kčs	0,7466759	0,8024047	+0,0557288
čistý důchod na 1 slepici v Kčs	88,983	73,892	-15,091
efektivnost využití haly a vnitřního zařízení v %	48,84	65,90	+17,06
předpokládaný ČD v Kčs při 100% využití haly a vnitřního zařízení	205 027,90	170 259,90	-
rozdíl mezi skuteč. dosaž. ČD a předpokl. ČD při 100% využití haly a vnitř. zařízení v Kčs	104 892,24	58 058,61	-

nedostatečná efektivnost ve využití haly a vnitřního zařízení, která se projevuje ve vysokých vlastních nákladech na jednotku produkce a v podstatném poklesu čistého důchodu. Rozdíl mezi skutečně dosaženým a předpokládaným čistým důchodem při stoprocentním využití haly a vnitřního zařízení totiž v roce 1957 činil Kčs 104 892,24 a v následujícím roce Kčs 58 058,61.

Z tabulky I „Náklady na některé části stavby a strojní zařízení“ vidíme, které části způsobují, že náklady, připadající na jednu nosnici v klecových halách, jsou vyšší než ve stavbách s výběhem (120 Kčs na jednu slepici), popřípadě ve stavbách s hlubokou podestýlkou (75 Kčs na jednu slepici). Značného snížení pořizovacích nákladů na stavbu i nákladů provozních bude možno dosáhnout výstavbou několikapodlažních hal. Náklad, připadající na jednu slepici, bude u nich ještě nižší, než je stanovený limit 160 Kčs pro rok 1959 (pro ustájení jedné nosnice ve stavbách, v nichž jsou i potřebné skladovací prostory, včetně vybudování příjezdnic, elektrické a vodovodní přípojky a kanalizace).

Rozbor efektivnosti investiční výstavby v klecovém chovu slepic, který byl učiněn na příkladu JZD Nový život v Obřanech, je pomůckou nejen pro družstevníky z JZD Nový život v Obřanech, ale i pro ostatní, kteří tuto novou technologii zavedli nebo budou zavádět, protože ukazuje, kterým problémům je nutno věnovat zvýšenou pozornost.

Literatura

1. Doc. dr. A. Grolig: Metoda výpočtů hrubého a čistého důchodu a míry rentability v JZD. Sborník VŠZL Brno č. 2, 1957. — 2. Inž. M. Skočík: Metoda výpočtu čistého důchodu, intenzity, ukazatele produktivity a koeficientu rentability v chovu slepic ve výbězích, klecích a na hluboké podestýlce. Sborník ČSAZV - Živo-

číslná výroba č. 6, Praha 1958. — 3. Inž. M. Skočík: Ekonomika nové technologie výroby slepičích vajec, Sborník VŠZL Brno, č. 3, 1958. — 4. A G P Brno: Hala pro bateriový chov slepic v JZD Obřany - projektová a rozpočtová dokumentace. — 5. ČSN 06 0210: Výpočet tepelných ztrát budov.

Экономическая эффективность капитального строительства и анализ результатов ведения хозяйства с клеточным содержанием кур

Сравнение экономических исчислений при клеточном содержании за 1957 и 1958 гг. в Едином сельскохозяйственном кооперативе «Новы живот» Обржаны является критическим анализом настоящего состояния этой новой технологии производства куриных яиц. Хотя в 1958 году валовая продукция повысилась абсолютно на 66.738,08 кроны чехословацкой, в пересчете на одну курицу она относительно понизилась на 18,78 кроны. Себестоимость производства на одну курицу как абсолютно, так и относительно повысилась. Существенным недостатком в организации клеточного содержания кур в ЕСХК «Новы живот» в Обржанах является недостаточная эффективность в использовании птичников и внутреннего оборудования, что проявляется потом в высокой себестоимости единицы продукции и в существенном снижении чистого дохода, потому что разница между фактически достигнутым и предполагаемым чистым доходом при 100% использовании птичника и внутреннего оборудования составляла в 1957 году 104.892,24 кроны, а в 1958 году — 58.058,61 кроны.

Из таблицы «Расходы на некоторые части постройки и машинное оборудование» ясно, какие части способствуют тому, что расход, приходящийся на одну несушку при клеточном содержании в птичниках выше, чем в постройках с выгулом (120 крон на одну курицу), или в постройках с глубокой подстилкой (75 крон на одну курицу). Путем строительства птичников в несколько этажей можно достигнуть значительного снижения строительных и эксплуатационных затрат. В таких птичниках расходы на 1 курицу будут ниже установленного на 1959 год лимита, т. е. будут составлять 160 крон (на содержание одной курицы-несушки в постройках, где уже имеются необходимые складские помещения, включая строительство подъездных дорог, электрического и водопроводного присоединения и канализации).

Мы уверены в том, что анализ эффективности капитального строительства с клеточным содержанием кур послужит руководством не только для членов кооператива «Новы живот» в Обржанах, но и для других, которые ввели эту новую технологию, или предполагают ввести в будущем, потому что из него ясно также, каким проблемам необходимо уделять повышенное внимание.

Der ökonomische Nutzeffekt des Investitionsaufbaus und Analyse der Ergebnisse der Wirtschaftsführung bei der Käfighaltung von Hennen

Der Vergleich ökonomischer Berechnungsergebnisse in bezug auf die Käfighaltung von Legehennen in den Jahren 1957 und 1958 in der JZD Nový život (Neues Leben) in Obřany ist gleichzeitig eine kritische Analyse des gegenwärtigen Standes dieser neuen Technologie der Hühnereierproduktion. Obwohl sich die Bruttoproduktion im Jahre 1958 absolut um 66 738,08 Kčs erhöhte, ist sie relativ — auf eine Legehenn e umgerechnet — um 18,78 Kčs geringer. Die Produktions-Selbstkosten je Henne sind sowohl absolut, als auch relativ höher. Einen wesentlichen Mangel in der Orga-

nisation der Käfighaltung von Legehennen in der JZD Nový život in Obřany stellt der ungenügend hohe Nutzeffekt in bezug auf die Auslastung der Halle und Inneneinrichtung dar, der in den hohen Selbstkosten je Produkteneinheit und in einem wesentlichen Abfall des Reineinkommens zum Ausdruck gelangt, denn der Unterschied zwischen dem tatsächlich erzielten und dem bei 100%iger Ausnutzung der Halle und Inneneinrichtung vorausgesetzten Reineinkommen belief sich im Jahre 1957 auf 104 892,24 Kčs und im Jahre 1958 auf 58 058,61 Kčs.

Aus der Tabelle „Kosten für einige Bauteile und Maschineneinrichtungen“ ist ersichtlich, welchen Teilen der Umstand zugeschrieben werden kann, daß der auf eine Legehenne in Käfighallen entfallende Aufwand höher ist als in Bauten mit Auslauf (120 Kčs je Henne), allenfalls höher als in Bauten mit Tiefstreu ist (75 Kčs je Henne). Eine wesentliche Senkung der baulichen Herstellungskosten und auch der Betriebskosten wird durch den Bau von Hallen mit mehreren Böden erzielt werden können. In diesen wird der auf eine Henne entfallende Aufwand noch geringer sein, als die für das Jahr 1959 festgelegte Schwelle von 160 Kčs (zur Aufstallung einer Legehenne in Bauten, wo auch die erforderlichen Lagerräume vorhanden sind, einschließlich der Errichtung von Zufahrtswegen, von elektrischen und Wasserleitungsanschlüssen und der Kanalisation).

Wir sind überzeugt, daß die Analyse des Nutzeffektes des Investitionsaufbaus bei der Hennen-Käfighaltung nicht nur für die Genossenschaftsbauern in der JZD Nový život Obřany, sondern auch für alle anderen, die diese neue Technologie einführen oder sie in Zukunft einzuführen beabsichtigen, ein wertvolles Hilfsmittel darstellen wird, denn sie weist darauf hin, welchen Problemen eine erhöhte Aufmerksamkeit gewidmet werden muß.

Některé problémy při plánování a zjišťování ekonomické účinnosti investic v zemědělských národních podnicích

Некоторые проблемы при планировании и определении экономической эффективности капиталовложений в сельскохозяйственных национальных предприятиях

Einige Probleme der Planung und Sicherstellung des ökonomischen Nutzeffekts von Investitionen in den landwirtschaftlichen Nationalbetrieben (VEB)

Inž. Vladimír KROTIL
Ministerstvo zemědělství, Praha

Došlo dne 26. VIII. 1959

Úvod

Snižování vlastních nákladů zemědělských výrobků musí být v současné době věnována největší pozornost ze všech otázek zemědělské ekonomiky, neboť je hlavním předpokladem jednak pro zvýšení rentability podniků, jednak pro snížení maloobchodních cen potravin, a tím i pro další zvýšení životní úrovně pracujících. V zemědělských národních podnicích je tato otázka nyní zvlášť aktuální, neboť při zavedení nového výkupního systému a jednotných výkupních cen musí být u co největšího počtu státních statků dosaženo rentability při hospodaření bez dotací.

Na státních statcích jde při snižování vlastních nákladů, kromě správné organizace práce, rozmisťování pracovníků a rozvíjení jejich iniciativy, zejména o tyto rozhodující problémy:

a) podstatně zvýšit intenzitu výroby, tj. zvýšit hektarové výnosy, stavy a užitkovost hospodářských zvířat, neboť zvýšení intenzity výroby je činitelem, který nejpodstatněji působí na snižování vlastních nákladů; stačí uvést, že podle propočtu by se vlastní náklady například při zvýšení intenzity o 20 % snížily za současného stavu téměř o 9 %, tak podstatný vliv intenzity na snížení nákladů vyplývá ze skutečnosti, že téměř polovina vlastních nákladů na výrobu je neměnnou složkou, nezávislou ve své absolutní výši na zvyšování výnosů a užitkovosti;

b) lépe využívat mechanizačních prostředků a základních výrobních prostředků vůbec, zejména zaváděním nové technologie, a podstatně snížit spotřebu živé práce na jednotku produkce;

c) hospodárně a účelně využívat všech materiálových zdrojů a snižovat vlastní náklady na 1 Kčs tržeb tak, aby účinnost každé vynaložené koruny nákladů byla co největší; s tím je spojen též požadavek, aby na nejnižší míru byly

sníženy výrobní ztráty, které vznikají jak při sklizni, tak i uhynutím hospodářských zvířat.

Aby mohlo být dosaženo rozhodného snížení nákladů, je nutno podporovat všechny uvedené faktory a rozebrat jednotlivé složky vlastních nákladů, zkoumat jejich vlivy a zejména jejich ekonomické závislosti. Rozbor je důležitý také pro správné plánování a hodnocení snižování nákladů u jednotlivých podniků, a tím i pro měření stupně tohoto snížení. V průměru se struktura vlastních nákladů na výrobu (podle hlavních nákladových druhů) u státních statků pohybuje takto:

	procento z celkových nákladů
nakupovaná krmiva	10,9
strojená hnojiva	5,3
pohonné látky a mazadla	4,7
ostatní nakupovaný materiál	12,2
mzdy základní a doplňkové	45,2
příspěvky na národní pojištění	4,5
odpisy	8,9
ostatní náklady	8,3
vlastní náklady na výrobu	100,0

Z tohoto přehledu vidíme, že téměř 50 % činí náklady mzdové (včetně příspěvků na národní pojištění) a že je nutno věnovat zvýšenou pozornost otázce snižování podílu živé práce na vlastních nákladech, tzn. věnovat pozornost produktivitě práce.

Jedním z činitelů pro zvyšování produktivity práce jsou investice, zejména strojové, jež sice zatěžují výrobu především odpisy a běžnými opravami, na druhé straně však působí na snižování nákladů a zvyšování produkce. Proto je ekonomická účinnost investic a míra této účinnosti pro podniky mimořádně důležitá. Nejde však jenom o účinnost úzce podnikovou, nýbrž též o účinnost nadpodnikovou, protože investice jsou činitelem růstu výrobní kapacity, výrobnosti a tvorby národního důchodu, a tudíž závažným problémem národohospodářského plánování.

Koncem října a začátkem listopadu roku 1958 se sešla v Praze celostátní porada o hlavních problémech investiční výstavby se zaměřením dosáhnout její nejvyšší technické a ekonomické úrovně. Při této poradě bylo rovněž poukazováno na nedostatky v technicko-hospodářských ukazatelích investiční výstavby a byly rozebrány způsoby zjišťování účinnosti investic. Je pochopitelné, že ekonomická účinnost investic musí být řešena již při projektování příslušných investic, avšak také při jejich zařazení do provozu.

Problém ekonomické účinnosti investic v zemědělství je tím naléhavější, že se každým rokem v souladu s plánem rozvoje zemědělské výroby zvyšují podíly na zemědělské investice. Nejde jen o důkladné propracování teoreticko-metodických otázek, ale i o stanovení takových vhodných ukazatelů ekonomické účinnosti, jež by byly jednoduché a snadno použitelné v praxi. Důležité také je, aby na základě stanovených ekonomických vztahů a propočtených ukazatelů byly zařazovány do provozu investice ekonomicky účinné a aby mohl být také plánovací cestou vyvíjen finanční tlak na podniky, aby těchto investic co nejhospodárněji využívaly a tím dosahovaly snižování vlastních nákladů a zvyšování rentability podniku. Spolu s tímto finančním tlakem v plánu by byl spojen i výchovný činitel, který by pracovníky uváděl na ekonomické vztahy, jež musí být v plánu dodržovány a ve skutečnosti pak realizovány.

Uvedený požadavek je jednak možný a jednak také nutný proto, že státní plánovací orgány stanoví plánem ceny i vlastní náklady a působí tím na vytváření míry rentability podniků. Protože míra rentability podniku je značnou měrou ovlivňována nově pořizovanými investicemi, je nutno hledat způsoby pro zdůvodnění promítání vlivu ekonomické účinnosti investic do státního plánu, aby rozpisem plánu stanovená míra rentability odpovídala výrobním a ekonomickým podmínkám jednotlivých podniků.

*

Problematika ekonomické účinnosti investic je v tomto pojednání aplikována na zemědělské národní podniky (státní statky), aby byla zajištěna jejich časovost a srovnatelnost. Šlo zejména o to, aby při propočtech jednotlivých vztahů se vycházelo jednak z reprodukční pořizovací hodnoty dosavadních základních prostředků, jednak z odpisů, jež tuto reprodukci zabezpečují. Tento předpoklad je dán u státních statků, u kterých byla generální inventarizace uskutečněna k 1. I. 1955 s promítnutím do nákladů v roce 1956. Přesto však je jasné, že veškerých závěrů a vybraných ukazatelů pro zjišťování ekonomické účinnosti může být použito i u jiných podniků zemědělského sektoru. V současné době je důležitá generální inventarizace u JZD, která — kromě získání spolehlivého podkladu o materiálním vybavení i těchto tak významných hospodářských organizací — umožní dělat srovnatelné rozborů hospodárnosti a ekonomické účinnosti investic také mezi státními statky a JZD.

Základní vztahy účinnosti investic

Investice, jako souhrn nákladů spojených s pořizováním základních prostředků, mohou být ekonomicky posuzovány ze dvou stránek — z hlediska podniků, které je vyrábějí, a z hlediska podniků, jež investice zařazují do provozu a používají jich jako základních prostředků. Na tuto druhou stránku je pojednání zaměřeno.

Abychom mohli lépe posuzovat investice a jejich ekonomickou účinnost, ukážeme strukturu a rozložení základních prostředků u státních statků. V průměru je tato struktura pořizovací hodnoty základních prostředků, odpisů a běžných oprav (tab. I):

Je pochopitelné, že struktura základních prostředků podle druhů se liší jak u jednotlivých podniků, tak i mezi výrobními oblastmi. Přesto však tyto rozdíly nejsou tak podstatné, aby mohly zkreslit závěry o zastoupení hlavních skupin základních prostředků.

Tabulka I ukazuje, že největším podílem jsou zastoupeny budovy (včetně staveb) a stroje (včetně zařízení), neboť představují dohromady:

96,41 % z celkové hodnoty základních prostředků,

92,80 % z celkových odpisů a

97,61 % z celkových nákladů na běžné opravy.

Při řešení ekonomické účinnosti investic se proto zaměříme na tyto dvě skupiny. Nejdříve musíme stanovit, jakým způsobem investice při zařazení do provozu působí, to znamená vymezit jejich účinnost a dále ji zkoumat z hlediska ekonomického. Ekonomická účinnost bude v našem článku řešena z úzce podnikového hlediska. Je totiž zřejmé, že hledisko pro posouzení národohospodářské účinnosti je širší, neboť musí přihlížet ještě i k jiným vztahům, jako je např. vztah mezi jednotlivými odvětvími apod.

I.

Skupina základních prostředků	Procento zastoupení			Průměrné odpisové procento	Průměrné procento běžných oprav*)
	hodnota reprodukční pořízení	odpisy	běžné opravy		
traktory (včetně dopravních)	2,63	13,58	17,41		
kombajny	1,17	4,94	5,52		
ostatní stroje a zařízení pro rostlinnou výrobu	5,72	16,29	24,68		
stájová mechanizace a ostatní stroje pro živočišnou výrobu	1,53	3,80	5,58		
stroje a zařízení pomocné výroby	2,35	5,16	5,38		
stroje a zařízení průmyslové výroby	0,34	0,64	0,43		
nákladní automobily	0,82	3,83	4,23		
stroje a zařízení pro potřeby celého oddělení nebo statku (motocykly, osobní auta aj.)	1,45	4,02	4,93		
celkem stroje a zařízení	16,01	52,26	68,16	12,41	15,84
budovy a stavby pro ustájení zvířat	25,20	14,21	12,45		
stavby pro uskladnění krmiv a pro ostatní živočišnou výrobu	5,92	3,35	2,04		
budovy a stavby pro rostlinnou výrobu	14,27	6,59	3,68		
garáže nákladních aut	0,44	0,25	0,25		
budovy a stavby pro potřeby celého oddělení nebo statku	10,21	5,41	3,63		
byty a sociální zařízení	24,36	10,73	7,40		
celkem budovy a stavby	80,40	40,54	29,45	1,94	1,31
tažná zvířata	2,22	5,77	2,39	10,00	4,00**)
plemenní koně	0,06	0,09	—	5,77	—
chmelnice	0,49	0,72	—	5,76	—
vinice	0,33	0,26	—	3,10	—
ovocné sady	0,49	0,36	—	2,87	—
ú h r n e m	100,—	100,—	100,—	3,88	3,71

*) Průměrné procento u běžných oprav počítáno z hodnoty základních prostředků.

**) Kování koní.

Zatímco účinnost investice je dána souborem jejích účinků, je ekonomická účinnost investic v podniku vyjádřena vztahem mezi účinky, kterých se dosahuje při zařazení investice do provozu, a náklady, nutnými k zabezpečení těchto účinků.

Z hlediska účinků, jež vyplývají přímo z účelu, pro který je investice pořízována, je možno investice výrobního určení v podstatě rozdělit do tří základních skupin:

1. investice, jejichž zařazení do provozu působí přímo na snížení nákladů — tyto investice nazveme investicemi s přímou nákladovou účinností;

2. investice, jejichž zařazení působí převážně na zvýšení produkce — dále budou nazývány investicemi s produkční účinností;

3. investice rázu sociálního, jež usnadňují práci dělníků nebo zvyšují úroveň jejich pracovního prostředí a u nichž otázka účinnosti je podřízena vyššímu hledisku sociálnímu — tyto investice proto vyjímáme z pojednání, neboť jde o účinky mimoekonomické.

Přímé ekonomické účinky, které jsou uvedeny pod bodem 1 a 2, působí absolutně jenom u investic rozvojových, tj. u investic, jež se do provozu nově zařazují a jsou součástí rozšířené reprodukce podniku. Investice obnovovací, jimiž se reprodukuje a nahrazují dosavadní opotřeбенé základní prostředky, působí také uvedenými směry, ale jenom relativně, neboť jejich ekonomická účinnost musí být posuzována jedině ve srovnání s účinností dosavadních základních prostředků, jež těmito novými investicemi budou v provozu nahrazeny.

Rozdělení je částečně schematické, neboť u každé investice je působení několikeré (další účinky přímé i nepřímé). Například zařazení nového traktoru do provozu může — kromě snížení nákladů a zvýšení produktivity práce — působit i na zvýšení produkce tím, že práce jsou vykonány kvalitně a včas v agrotechnických lhůtách. Nám však jde o takové skupiny, u nichž příslušný účinek zřetelně převládá a pro potřebu příslušných úvah plně postačuje. Z posouzení jednotlivých druhů investic vyplývá, že stroje a zařízení jsou převážně investicemi s nákladovou účinností, neboť se jimi buď nahrazuje nebo podstatně snižuje podíl živé práce, a tím působí na snížení mzdových nákladů, zatímco většina budov a staveb (ať přímo nebo nepřímo), právě tak, jako např. chmelnice, vinice a sady, jsou investicemi s účinností převážně produkční.

Přejdeme nyní ke druhé stránce ekonomické účinnosti investic — k nákladům, jež jsou nutné k zabezpečení jednotlivých účinků investic. Při zařazení investice do provozu vznikají nově náklady, jež s příslušnou investicí přímo souvisí a jež označujeme jako běžné náklady investic. Do těchto běžných nákladů investic se zahrnují:

- odpisy,
- běžné opravy,
- spotřeba provozovacích látek (pohonné látky, elektr. energie),
- popřípadě jiné náklady (např. pojištění, pokud přichází v úvahu, aj.).

Vedle těchto nákladů se v závislosti na účincích investice mění i některé dosavadní náklady, jež se mohou i zvyšovat (např. u investic s produkční účinností). Vzniká otázka, kde je možno mluvit o ekonomické účinnosti investic v jednotlivých podnicích a zda je možno mluvit o ekonomické účinnosti investic v jednotlivém podniku jen v případě, že investice při zařazení do provozu působí na celkové snížení vlastních nákladů výroby a tím na zvyšování zisku. Mohou totiž nastat případy, např. u stavebních investic (stájové prostory), kdy investice může být v odvětvovém měřítku ekonomicky účinná, přesto však v určitém podniku, který hospodaří s optimálními náklady, nebude působit na snížení nákladů, i když přímého ekonomického účinku — zvýšení produkce — bude dosaženo. V této souvislosti doporučuji, zda by nebylo účelné, aby kromě pojmu ekonomické účinnosti bylo v ekonomice podniků používáno též pojmu „rentabilita investic“ ve všech případech, kdy investice při zařazení do provozu působí na výsledné snížení nákladů a tím i na zvyšování zisku podniku. Pojem rentability investic by byl užší a pro podniky výstižnější.

V dalším výkladu je pojmu ekonomické účinnosti investic používáno ve shora uvedeném smyslu (vztah mezi účinky investice a náklady nutnými k zabezpečení

těchto účinků), a její základní hranice v jednotlivém podniku rozlišují těmito vztahy:

1. U investic s nákladovou účinností půjde převážně o snížení mzdových nákladů; to znamená, že zvýšení vlastních nákladů na výrobu o běžné náklady investice (přírůstek běžných nákladů) musí být kryto úsporou mezd, popř. jiných nákladů, přičemž tato úspora mezd musí být větší než je přírůstek běžných nákladů investic, aby bylo dosaženo ekonomické účinnosti. Tím jsou vymezeny dva základní vztahy pro ekonomickou účinnost:

$$\begin{array}{lll} \text{základní hranice} & \longrightarrow & \text{přírůstek běžných} \\ \text{ekonomické účinnosti} & & \text{nákladů investic} = \text{úspora mzdových} \\ & & & \text{a jiných nákladů} \\ \\ \text{ekonomická účinnost} & \longrightarrow & \text{přírůstek běžných} \\ & & \text{nákladů investic} < \text{úspora mzdových} \\ & & & \text{a jiných nákladů} \end{array}$$

Případy, kdy přírůstek běžných nákladů strojových investic je kryt kromě úspory mzdových fondů ještě jinými náklady, jsou běžné u investic obnovovacích (např. při výměně traktoru, který má větší spotřebu pohonných látek na jeden průměrný hektar než nově pořizovaný traktor apod.).

2. U investic s převážně produkční účinností je důležitou složkou zvýšení produkce. Přitom základní hranice ekonomické účinnosti je určena tím, že zvýšení hrubé produkce ze zavedení investice musí být takové, aby při něm vlastní náklady na jednotku produkce zůstaly na úrovni dosavadních průměrných vlastních nákladů na srovnatelnou jednotku produkce za celý podnik před zavedením investice. Ekonomická účinnost pak předpokládá, aby vlastní náklady na jednotku výrobku, produkovaného z této investice, byly nižší než je dosavadní úroveň průměrných vlastních nákladů na srovnatelnou jednotku za celý podnik. Z toho vyplývají tyto dva základní vztahy:

$$\begin{array}{lll} \text{základní hranice} & \longrightarrow & \text{vlastní náklady na jed-} \\ \text{ekonomické účinnosti} & & \text{notku produkce z nově} = \text{dosavadní průměrné} \\ & & \text{pořízené investice} & \text{vlastní náklady na srovnatelnou jednotku produkce za celý podnik} \\ \\ \text{ekonomická účinnost} & \longrightarrow & \text{vlastní náklady na jed-} \\ & & \text{notku produkce z nově} < \text{dosavadní průměrné} \\ & & \text{pořízené investice} & \text{vlastní náklady na srovnatelnou jednotku produkce za celý podnik} \end{array}$$

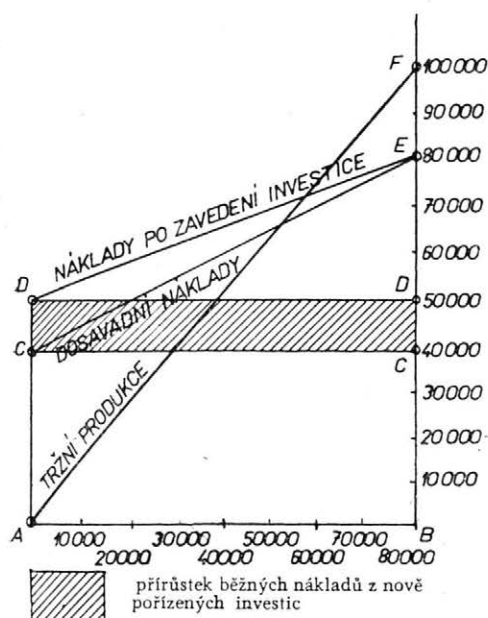
Uvedené vztahy jsou znázorněny v grafech 1 a 2. Na ose „X“ je vyznačeno množství produkce ve fyzických jednotkách, na ose „Y“ výše nákladů a produkce v Kčs (produkce je vyjádřena tržním množstvím, aby byl patrný vliv na rentabilitu podniku).

Míra ekonomické účinnosti investice je závislá na řadě činitelů, jež musí být při jejím posuzování brány v úvahu. Těmito činiteli jsou zejména:

pořizovací hodnota investice,
doba ekonomické životnosti (vyjádřená odpisovou normou),
běžné opravy,
hospodárnost.

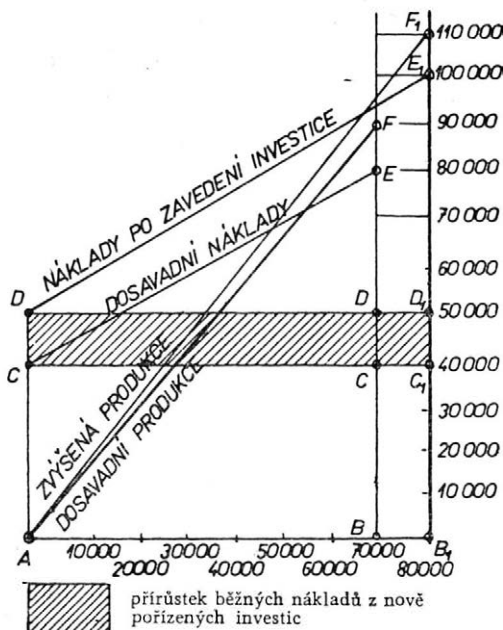
P o ř i z o v a c í h o d n o t a investice je závislá na nákladech podniků, jež příslušné investice vyrábějí. Proto tyto náklady se musí snižovat a zabezpečovat stále vzrůstající ekonomickou účinnost investice.

Graf 1 — základní hranice ekonomické účinnosti investice s nákladovou účinností

- A-F množství tržní produkce v Kčs
 A-C pevné*) náklady před zavedením investice
 C-D zvýšení pevných nákladů o běžné náklady nově pořízených investic (současné snížení proměnných nákladů)
 A-C-D-E vlastní náklady výroby
 E-F zisk (stejná míra před zavedením investice i po jejím zavedení)

Graf 2 — základní hranice ekonomické účinnosti investice s produkční účinností

- A-F množství tržní produkce před zavedením investice v Kčs
 A-F₁ zvýšená produkce zavedením nové investice
 A-C pevné*) náklady před zavedením investice
 A-D pevné náklady, zvýšené o běžné náklady nových investic
 A-C-E vlastní náklady před zavedením investice
 A-D-E₁ vlastní náklady po zavedení investice
 E-F, E₁-F₁ zisk ve stejné míře před zavedením investice i po jejím zavedení

S tím souvisí ještě jeden závažný činitel, vyplývající ze zásad pro oceňování základních prostředků. Při generální inventarizaci bylo stanoveno, že základní prostředky budou oceňovány nikoli v pořizovacích, nýbrž v reprodukčních pořizovacích hodnotách. Z toho ovšem vyplývá, že základní prostředky by měly být nově oceňovány v těch případech, kdy vlastní náklady na výrobu příslušných investic se snížily (týká se zejména strojů). Nové oceňování by mělo být vždy jednorázové, aspoň při zahájení nové pětiletky, aby při sestavování návrhu byly v plánu vyjádřeny správné proporce.

*) Pevnými náklady se rozumí náklady nezávislé na změnách objemu produkce. Zahrnují se do nich v zemědělských národních podnicích i odpisy a běžné opravy.

Jakmile bude dokončena generální inventarizace u JZD, bude nutno srovnat reprodukční pořizovací hodnoty a odchylné případy upravit na společný základ, který by umožňoval správné závěry při srovnávání úrovně nákladů na jednotku i vcelku mezi státními statky a JZD a celkové úrovně jejich hospodaření.

Dalším činitelem je doba ekonomické životnosti investice. Normy odpisů byly nově stanoveny „Směrnicemi ministerstva financí o všeobecně platných normách odpisů“, uveřejněnými v Ú. l. částka 55 z 30. června 1958. Tyto normy odpisů mají zabezpečovat jednak prostou reprodukci základních prostředků a jednak provádění generálních oprav. I když výše odpisů ve vlastních nákladech na výrobu představuje téměř 9 % a je značně vysoká, je nutno tyto odpisy a jejich opodstatněnost posuzovat z toho hlediska, jak je jimi zabezpečena reprodukce základních prostředků a generální opravy u státních statků. I když v roce 1958 kryly odpisy u státních statků 99,14 % prosté reprodukce základních fondů a generální opravy, dochází u státních statků v jednotlivých letech ke značným rozdílům. Vyplývá to jednak z časové nerovnoměrnosti, jednak v některých případech z nesprávně stanovené doby životnosti, jak vyplývá z tabulky II:

II.

Státní statek*)	Hodnota			Celkové odpisy	Kryto odpisy v %
	vyřazovaných základních prostředků**)	generálních oprav	celkem		
	v tisících Kčs				v %
Valtice	1 335	849	2 184	2 519	115,3
Znojmo	460	1 685	2 145	3 323	154,9
Miřoslav	1 804	888	2 692	2 025	75,2
Mladá Boleslav	1 611	741	2 352	2 891	122,9
Hradec Králové	741	1 039	1 780	1 810	101,7
Havlíčkův Brod	1 679	727	2 406	1 674	69,6
Jihlava	1 570	904	2 474	2 051	82,9
Křižanov	318	1 020	1 338	1 506	112,5
Černá v Pošumaví	5 752	874	6 626	1 704	25,7
Kraslice	516	703	1 219	1 399	114,8
Staré Město p. Sn.	4 827	358	5 185	2 305	44,4

*) údaje u vybraných statků jsou uvedeny za rok 1958

**) je uvedena pořizovací hodnota, vyjadřující podíl prosté reprodukce

Je proto třeba stanovení ekonomické životnosti investic věnovat mimořádnou pozornost a brát správně v úvahu také morální opotřebení investic.

U státních statků jsou však základní prostředky, zejména budovy, které jsou malovýrobního charakteru a zastaralé, a jsou normálním způsobem odpisovány, ale není předpoklad, že na nich budou uskutečněny generální opravy. U takovýchto základních prostředků by měla být zavedena upravená sazba, podle které by se tyto základní prostředky odepisovaly jen odpisovou sazbou, sníženou o podíl na generální opravy.

V souvislosti s ekonomickou účinností investic jsou ze strany podniků velmi často uplatňovány námitky, že se odepisují základní prostředky, které jsou již odepsány (zůstatková účetní hodnota je záporná), a že se nadále používají v provozu. Nelze mluvit o vlivu na ekonomickou účinnost, neboť není možno zapomínat

na skutečnost, že se na druhé straně žádným mimořádným odpisem neodepisují ty základní prostředky, jež byly předčasně (před uplynutím normované doby životnosti) vyřazeny, čímž se tento vliv v průměru vyrovnává. Názorně to ukazuje tabulka III srovnáním hodnoty vyřazených prostředků a jejich opravek v roce 1958 (údaje jsou v tisících Kčs):

III.

Státní statek	Vyřazené zákl. prostředky		Procento opravek z celkové pořizovací hodnoty vyřazovaných základních prostředků
	celková pořizovací hodnota	celkové opravy	
	v tisících Kčs		v %
Valtice	1 335	794	59,47
Znojmo	460	394	85,65
Mirotslav	1 804	1 267	70,23
Jeneč	191	170	89,00
Mladá Boleslav	1 611	2 617	162,45
Hradec Králové	741	346	46,69
Havlíčkuv Brod	1 679	1 382	82,31
Jihlava	1 570	1 536	97,83
Křižanov	318	318	100,00
Černá v Pošumaví	5 752	4 322	75,31
Kraslice	516	488	94,57
Staré Město p. Sn.	4 827	2 117	43,85

Tabulka III svědčí jednak o tom, že je více případů předčasněho vyřazování, a jednak znovu o tom, že zbývající doby životnosti základních prostředků při generální inventarizaci byly nesprávně odhadnuty.

Ze strany podniků se často také navrhuje, aby u strojů byl zaveden klouzavý odpis podle stupně opotřebení. Nehledě na obtížnost jeho stanovení a na praktické provádění odpisů (také obtížnost úpravy takového klouzavého odpisu při generální opravě), nelze jím ekonomickou účinnost investic v průměru několika let nikterak ovlivnit. Podle mého názoru by byl klouzavý odpis opodstatněn jen u zvířat základního stáda, zejména u plemeníků, a to za předpokladu, že by tato zvířata byla oceňována podle užitkovosti a nikoli podle vlastních nákladů na 1 kg živé váhy jako dosud.

Také u odpisů platí to, co bylo řečeno o hodnotě. Po výsledcích generální inventarizace u JZD bude nutno srovnat odpisové normy obou sektorů, aby pro kontrolu a vzájemné srovnávání byly u stejných základních prostředků jednotné.

Činitelem, který je ryze vnitropodnikový, jsou náklady na běžné opravy základních prostředků. Tabulka IV u vybraných státních statků (za rok 1958 a v tisících Kčs) ukazuje neúměrné zatížení tržního obrátu a disproporce mezi výší odpisů a běžných oprav.

V současné době běžné opravy na státních statcích velmi nepříznivě ovlivňují ekonomickou účinnost investic. Jde zejména o běžné opravy strojů, které představují 68 % celkových nákladů na běžné opravy, zatímco odpisy strojů a zařízení činí pouze 51,26 %.

Pro potřeby plánovací byla sice již v roce 1957 stanovena orientační norma spotřeby náhradních součástek podle hodnoty strojů, ale toto opatření ve skuteč-

IV.

Státní statek	Odpisy	Běžné opravy	Tržby ze zemědělské činnosti	Běžné opravy na 100 Kčs	
	v tisících Kčs			tržeb	odpisů
Valtice	2 518	3 467	19 334	17,93	137,69
Znojmo	3 323	4 669	24 309	19,21	140,51
Miroslav	2 025	2 527	12 120	20,84	124,79
Ďáblice	3 376	3 878	19 857	19,53	114,86
Mladá Boleslav	2 891	3 119	18 913	16,49	107,88
Hradec Králové	1 810	3 013	12 607	23,90	166,46
Havlíčkův Brod	1 674	1 889	11 578	16,31	112,84
Jihlava	2 051	1 734	8 616	20,12	84,54
Křižanov	1 506	2 666	11 087	24,04	177,02
Černá v Pošumaví	1 704	2 573	4 680	54,97	150,99
Kraslice	1 399	1 973	3 025	65,22	141,03
Staré Město	2 305	1 562	5 214	29,95	67,76

nosti nepřineslo náležitýho zlepšení. Bylo by proto nutno zavést pro hlavní druhy strojů, kromě norem celoročních výkonů, současně normy běžných oprav. Stanovené normy běžných oprav by byly klouzavé v závislosti na skutečném výkonu příslušného stroje. Protože jde o značné rezervy v této položce, měla by se zvážit i možnost účinného hmotného podnětu na snižování běžných oprav.

Zásadně by výše běžných oprav, kterými se technický stav základního prostředku jen udržuje, neměla být u strojů vyšší, než činí podíl odpisů na generální opravy, jimiž se zvyšuje technický stav základního prostředku.

Dalším rozhodujícím činitelem ekonomické účinnosti investic je hospodárnost v jejich využívání. Dodržovat přísnou hospodárnost se zdroji, kterými jsou také investice, musí být jedním z hlavních úkolů všech vedoucích podniků. Je samozřejmé, že investice může být ekonomicky účinná, i když není hospodárně využívána. Potom však není dosahováno optimální účinnosti, neboť čím vyšší hospodárnost ve využívání investic, tím je vyšší míra ekonomické účinnosti investic. Hodnocení hospodárného využívání investic je vázáno na určitou srovnávací základnu, neboť hospodárnost, jakožto zásada hospodaření, nevyjadřuje žádný přesně vymezený vztah, protože znamená jak úspory pracovní doby, tak i úspory materiálních i peněžních prostředků apod. Stupeň hospodárnosti může být měřen např. poměrem mezi skutečným výkonem investice a předpokládaným výkonem ve stanovených jednotkách (např. u strojů pro rostlinnou výrobu v průměrných hektarech, u stájových prostorů počtem ustájených kusů aj.). Pro měření stupně hospodárnosti u jednotlivých druhů základních prostředků je výhodné stanovit optimální ukazatele (výkonu, využití kapacity apod.) na úrovni ukazatelů těch podniků, u nichž je hospodárnost s investicemi důsledně dodržována.

Uvedeným způsobem je možno měřit hospodárnost jen u jednotlivých druhů základních prostředků. Ukazatelem stupně hospodárného využívání základních prostředků jako celku může být naproti tomu např. poměr hrubé produkce nebo tržní produkce k hodnotě základních prostředků nebo k odpisům z těchto základních prostředků.

Plánování ekonomické účinnosti investic

Z toho, co bylo až dosud uvedeno o ekonomické účinnosti investic, vyplývá, že investice zaujímají přední místo ve zdrojích pro snižování vlastních nákladů státních statků. Je proto třeba, aby ekonomická účinnost investic byla na státních statcích plánována a její vliv samostatně promítán do plánu vlastních nákladů i do plánu pracovníků a mzdových fondů, což dosud nebylo metodicky zajištěno. Již na počátku tohoto pojednání bylo zdůrazněno, že význam plánování ekonomické účinnosti investic bude spočívat v tom, že již plánovací cestou bude v podnicích vytvářen finanční tlak na snižování nákladů.

Plánování ekonomické účinnosti investic je důležité také proto, že se stane součástí plánovaného snižování nákladů, aby míra tohoto snižování nebyla považována za určitý, předem stanovený procentní ukazatel, nýbrž za ukazatel, který je určen vztahy mezi plánem výroby, plánem investic, plánem pracovníků a mzdových fondů a plánem vlastních nákladů. Až dosud bylo snižování nákladů a jeho míra považována na podřízených jednotkách stále za „věc odhadu a dohadu“. Plánující pracovníci si musí uvědomit, že snižování nákladů má své hranice, které nelze opomíjet, a že je třeba důsledně trvat na tom, aby v plánu vlastních nákladů každého statku bylo promítnuto aspoň zdůvodněné minimální snížení nákladů. Plánování ekonomické účinnosti investic má význam nejen pro rozpis plánu, který se stane reálnějším a „spravedlivým“, nýbrž také pro rozbor skutečných vlastních nákladů a všech vlivů, které jejich překročení nebo úspory způsobily.

Z uvedených důvodů musí být zdroje plánovaného snížení nákladů rozšířeny o samostatný vliv ekonomické účinnosti investic, který přímo vyplývá z plánu investic, tak jako např. z plánu výroby a dodávek vyplývá snížení nákladů ze zvýšené intenzity výroby. Proto se navrhuje, aby v plánovací praxi státních statků bylo za **m i n i m á l n í** plánované snížení nákladů považováno výsledné snížení, vyplývající z těchto vlivů:

1. snížení nákladů ze zvýšených výnosů a užítkovosti,
2. snížení (zvýšení) nákladů ze změny struktury výroby,
3. snížení nákladů z ekonomické účinnosti investic,
4. snížení nákladů ze zvýšené jakosti dodávaných výrobků (v části nákladů na realizovanou produkci).

To znamená, že i státní statky, které hospodaří s optimálními náklady, mají možnosti pro snižování nákladů, jestliže zvyšují výnosy a užítkovost a strukturu výroby mění tak, že rozšiřují sortiment výrobků, jež se vyrábějí za nižší náklady, než jsou průměrné náklady všech vyráběných výrobků (měřeno na 1, — Kčs hrubé produkce, popř. na 1, — Kčs tržeb), jestliže zavádějí nové investice do provozu nebo nedosahovaly při realizaci výrobků plánované průměrné jakosti a tím plánovaných průměrných výkupních cen.

Není nadále možné, aby si podniky z titulu nově pořizovaných investic výrobního určení zvyšovaly svými odpisy relativně nejen vlastní náklady na výrobu, ale i náklady na 1, — Kčs tržeb, aniž by si plánovaly odpovídající úsporu mzdových nákladů nebo vlastních nákladů vůbec. Taková praxe by pochopitelně odváděla pozornost od ekonomických vztahů mezi běžnými náklady na investice a náklady na výrobu, a podniky by nebyly vedeny k tomu, aby pořizovaly ekonomické propočty. Ještě dnes jsou běžné případy, že pracovníkům není jasný vztah mezi běžnými náklady strojových investic a mzdovými fondy a mezi produktivitou práce v podniku a společenskou produktivitou práce.

Ekonomická účinnost investic musí být promítána nejen ve výrobně finančních plánech podniků státních statků, ale i ve státních plánech a jejich rozpisech. Protože není zatím přesných souhrnných podkladů pro nadpodnikové plánování (např. koeficienty ekonomické účinnosti hlavních druhů strojů nebo koeficienty účinnosti stavebních investic při zavádění nové technologie), vycházíme proto ze základních vztahů a z rozlišení investic obnovovacích a rozvojových. U investic rozvojových budeme totiž ekonomickou účinnost investic promítat absolutně, zatímco u investic obnovovacích je nadpodnikové plánování velmi obtížné, protože jejich vliv na ekonomickou účinnost je relativní (s přihlédnutím k těm základním prostředkům, které se investicemi obnovovacími nahrazují). Proto u obnovovacích investic vycházíme při plánování ze zásady, že účinky jsou totožné s účinky nahrazované investice.

Při plánování ekonomické účinnosti investic u nadpodnikových organizací (tj. ve státních plánech a jejich rozpisech) se musí tudíž stanovit nejdříve částka investic rozvojových. Znamená to, že z celkové položky plánovaných investic je třeba vyloučit tu část investic, jež je určena na reprodukci základních prostředků. Protože se v plánování investic nerozlišují investice obnovovací a rozvojové, je možno podíl na obnovovací investice (a tím i podíl na rozvojové investice) stanovit z hodnoty základních prostředků tou částí odpisové sazby, která je určena na reprodukci (tj. sazba snižená o podíl na generální opravě). Předpokládá-li se v průměru, že 45 % odpisové sazby připadá na generální opravy, činí podíl na reprodukci základních prostředků ve svém průměru 55 %. Podíl obnovovacích investic na celkovém plánovaném objemu investic propočítáme takto (tab. V):

V.

Druh základních prostředků	Hodnota k 1. I. 1959	Odpisová norma	Podíl na reprodukci	Hodnota plánovaného vyřazení		Podíl obnovovacích investic
				1959	1960 (polovina)	
stroje a zařízení	12 172 000	12,41	6,83	831 348	415 674	1 247 022
budovy a stavby	73 624 000	1,94	1,07	787 777	393 888	1 181 665

Tabulka V je sestavena s ohledem na plánovaný rok 1960. Podíl obnovovacích investic je určen celkovým plánovaným vyřazením roku 1959 a polovinou plánovaného vyřazení roku 1960 za předpokladu, že vliv investic promítá se ve srovnání se skutečností roku 1958 (poslední známá skutečnost). V roce 1960 se započítává jen polovina vyřazení, neboť investice jsou pořizovány v průběhu celého roku (u plánovaného objemu investic na rok 1960 bude rovněž započítána jen polovina).

Dále je nutno zvážit, jaká míra ekonomické účinnosti u rozvojových investic má být v plánu promítnuta. Máme za to — podle toho, co již bylo uvedeno, a také s ohledem na to, že potřebné podklady a ukazatele účinnosti investic budou pro účely plánovací teprve postupně propracovány, — že je nutno promítat ve státním plánu a jeho rozpisu aspoň ekonomickou účinnost na úrovni základní hranice investic, jež byly zahrnuty do plánu. U strojů a zařízení za tohoto předpokladu vzniká vyšší míra ekonomické účinnosti tím, že se mzdovými náklady přímo úměrně souvisí náklady na příspěvky na národní pojištění. Jestliže při základní hranici ekonomické účinnosti

VI.

Pomocní ukazatelé	Stroje a zařízení		
	centrali- zované v Kčs	decentra- lizované v Kčs	celkem v Kčs
plánovaný objem investic 1959	762 300	401 900	1 164 200
plánovaný objem investic 1960 (polovina)	321 400	249 950	571 350
plánovaný objem investic rozhodný pro výpočet ekonomické účinnosti	1 083 700	651 850	1 735 550
hodnota strojů a zařízení k 1. I. 1959	—	—	12 172 000
podíl odpisové normy na reprodukci v %	—	—	6,83
hodnota plánovaného vyřazení 1959	—	—	831 348
hodnota plánovaného vyřazení 1960 (1/2)	—	—	415 674
podíl obnovovacích investic	—	—	1 247 022
podíl rozvojových investic na celkových plánovaných investicích	—	—	488 528
průměrné procento odpisů	—	—	12,41
průměrné procento běžných oprav	—	—	15,84
průměrné procento běžných nákladů	—	—	28,25
Propočet ekonomické účinnosti			
Ukazatel	Běžné náklady v Kčs	Úspora nákladů v Kčs	
přírůstek běžných nákladů strojových investic (28,25 % z hodnoty)	138 009	—	
úspora mzdových nákladů v plánu	—	138 009	
úspora příspěvků na národní pojištění v plánu	—	13 801	
celková úspora nákladů v plánu	—	151 810	
plánovaná ekonomická účinnost strojů a zařízení	13 801 Kčs		

strojů má být přírůstek běžných nákladů rozvojových strojových investic kryt úsporou mzdových fondů, vzniká tím i úspora na příspěvcích národního pojištění, jež činí 10 % mzdových nákladů. U b u d o v a s t a v e b a u trvalých porostů, jejichž účinnost je převážně produkční, se uvažuje, že minimální zvýšení výroby je zajištěno plánem výroby, přičemž se vychází z předpokladu, že podíl běžných nákladů na hodnotě hrubé produkce bude ve stejném poměru jako podíl zvýšených

běžných nákladů na zvýšené hrubé produkci. Proto ekonomická účinnost budov a staveb se promítne tím, že ve státním plánu a v jeho rozpisu se náklady z titulu rozvojových stavebních investic relativně nezvýší. To znamená, že při dosavadní metodice plánování vlastních nákladů nelze z těchto důvodů uplatňovat ani zvýšení nákladů na 1, — Kčs tržeb. Snížení mzdových nákladů z ekonomické účinnosti strojů se propočte takto (tab. VI).

Podle propočtu uvedeného v tabulce VI, musí být v plánu vlastních nákladů z ekonomické účinnosti investic promítnuto: zvýšení odpisů a běžných oprav všech investic, z toho z rozvojových strojových investic o Kčs 138 009, —, snížení mzdových nákladů nejméně o Kčs 138 009, — a snížení příspěvků na národní pojištění o Kčs 13 801, —, takže relativně na Kčs 1, — hrubé produkce budou náklady sníženy o Kčs 13 081, —, neboť přírůstek běžných nákladů stavebních investic je kryt zvýšenou produkcí.

Protože se v plánu nákladů používá jako ukazatele nákladnosti nákladů na 1, — Kčs tržeb, je třeba do tohoto ukazatele promítnout jen příslušný podíl, připadající na náklady na realizovanou produkci, tj. v takovém poměru, v jakém jsou celkové náklady na výrobu k nákladům na realizovanou produkci (vliv změny stavu zásob — v průměru 80 %).

Pokud se mění kapacita podniku z rozšíření pudy, musí být tento vliv brán v úvahu tím, že také strojové investice na rozšířenou pudu budou posuzovány odděleně.

Ve výrobně finančních plánech podniků je plánování ekonomické účinnosti investic usnadněno tím, že musí vycházet z individuálních ekonomických propočtů podle jednotlivých investic jak rozvojových, tak i obnovovacích. Zvyšují-li podniky ve svých návrzích částky na rozvojové investice, je třeba od nich požadovat, aby předložily také propočty, co jim tyto investice přinesou v úsporách nákladů, ve zvýšení produkce a v rentabilitě podniku jako celku. Mají-li být ve výrobně finančních plánech zajištěny správné proporce jak všech výrobně ekonomických vztahů, tak i ve snižování nákladů, je nutno zvažovat i vliv investic, které budou do provozu zařazeny. Aby byly ekonomické propočty dělány a ekonomická účinnost investic správně do výrobně finančních plánů promítnuta, navrhuje se, aby státní statky předložily k návrhu plánu investic vždy rozbor účinnosti nově pořizovaných investic, ve kterém by byly vyčísleny úspory v tabulce, jež by byla připojena k plánu, popř. zařazena jako tabulka výrobně finančního plánu (tab. VII — vzor).

Pokud nebude zavedena přísná prověrka plánovaných a nárokových investic a podniky nebudou vedeny k ekonomickým propočtům a velmi obezřetnému zvažování účinnosti investic a jejich hospodářské naléhavosti, pak nikdy nebude možno zajistit trendy ve snižování vlastních nákladů ve třetí pětiletce a zejména zajistit podstatné zvýšení produktivity práce, které je státním statkům uloženo. Je proto třeba, aby již při projednávání návrhů plánu byla věnována prvořadá pozornost otázkám investic a jejich správnému rozmísťování.

Zjišťování ekonomické účinnosti investic

Stanovit přesné souhrnné ukazatele pro ekonomickou účinnost investic je velmi nesnadné, neboť rentabilita podniku je ovlivňována mnoha činiteli, jejichž rozlišení je velmi obtížné. Pro přesné zjišťování ekonomické účinnosti investic

VII.
(Vzor)

Druh investice	Zvýšení		Relativní úspora		Ekonomická účinnost	Zvýšení hrubé produkce
	odpisů	běžných oprav	celkových nákladů	z toho mezd		
stroje a zařízení centralizované						—
stroje a zařízení decentralizované						—
stavebně montážní práce						
c e l k e m						

mohou být jediným podkladem individuální ekonomické propočty, které jsou nutné jak při výměně, tak i při rozšiřování základních prostředků. Důležitou roli hraje zejména propočet vlastních nákladů na výrobu po uvedení investice do provozu, a to ve srovnání s dosavadní úrovní nákladů za podnik jako celek a vyčíslení příslušných úspor. Přesto však je možno posuzovat celkovou ekonomickou účinnost investic z určitých ukazatelů, které vycházejí ze vztahů, o nichž jsme mluvili v předchozí kapitole. Musí se však vždy přihlížet k tomu, aby ukazatele bylo možno zjistit přímo z výkazů a aby byly pokud možno jednoduché.

Jestliže se vychází ze zásady, že ekonomicky účinnou je investice, která se při zavedení do provozu projeví relativní vyšší úsporou nákladů, než činí přírůstek běžných nákladů investice (odpisy a běžné opravy, popř. jiné náklady), pak je nutno rozdělit investice výrobního určení na dvě základní skupiny, a to na investice strojové (jež mají převážně účinnost nákladovou) a na investice budov, staveb, meliorací a trvalých porostů (účinnost produkční).

U strojů a zařízení jde převážně o úsporu živé práce — mzdových nákladů, neboť máme skutečně za to, že podstatného snížení mzdových nákladů je možno dosáhnout zejména zvýšenou mechanizací. Proto jedním z nejdůležitějších ukazatelů ekonomické účinnosti strojových investic musí být poměr mezi úsporou mzdových nákladů za sledované období a přírůstkem běžných nákladů (odpisy a běžnými opravami, popřípadě jinými náklady) strojových investic. Je otázka, jakým způsobem vyčíslit celkovou úsporu mzdových fondů ve skutečnosti, jestliže se mění objem výroby a tím i absolutní výše mzdových a celkových nákladů. Podle dosavadní metodiky pro kontrolu čerpání mzdových fondů se vychází zásadně z jednotlivých výkonů, přičemž srovnatelnou základnou pro skutečné čerpání mzdových fondů je plánovaný mzdový fond. To ovšem znamená, že eventuální úspory ve skutečnosti mohou být tvořeny nejen vyšší mírou ekonomické účinnosti strojových investic ale i jinými zdroji pro zvyšování produktivity práce, neboť v plánovaném mzdovém fondu mají být již vlivy plánované účinnosti investic promítnuty a nelze je srovnáním s plánem zjistit.

Je proto třeba použít jiného ukazatele, který sice není natolik přesný, přesto však postačuje na posouzení mzdových fondů. Jestliže zvyšování mzdových fondů je závislé na zvyšování výroby, považujeme v současné době za nejvhodnější způ-

sob propočet úspory podle poměru mezd na Kčs 1, — hrubé produkce ve srovnávaných obdobích. Z hodnoty hrubé produkce musí být vyloučena hodnota nakupovaných krmiv, osiv a mladých zvířat a zvířat ve výkrmu.

Nedostatky propočtu úspory mezd na Kčs 1, — hrubé produkce budou odstraněny, jakmile budou stanoveny normy pracnosti pro všechny produkované výrobky v jednotlivých oblastech a výše úspory mzdových nákladů bude propočítávána podle normované výše mezd. Při propočtu mezd na Kčs 1, — hrubé produkce hraje velikou roli změna struktury výroby, která musí být vylučována stejným způsobem jako při propočtu vlivu změny struktury výroby na náklady. Přesto však máme za to, že by mělo být v zájmu podniku, aby sledoval ekonomickou účinnost nově zaváděných strojových investic samostatně, aby na podkladě takového rozboru mohl posoudit, zda je investice hospodárně využíváno a zda se „vyplácí“. Důležité také je zjišťování ekonomické účinnosti všech základních prostředků, resp. v našem případě všech strojů a zařízení včetně nových investic. Současně je žádoucí, aby takový souborný ukazatel byl srovnáván s optimálním ukazatelem, stanoveným pro podniky stejného výrobního zaměření a téhož stupně mechanizace nebo technického vybavení práce. Takovým ukazatelem ekonomické účinnosti strojů může být zase jen poměr mezi celkovými mzdovými náklady dělníků a běžnými náklady strojů a zařízení. Je jasné, že nemusí jít vždy jen o ekonomickou účinnost nových investic, ale také o hospodárnější využití dosavadních základních fondů. Dále tento propočet platí potud, že se s rozšiřováním výroby rozšiřuje úměrně také mechanizace, což můžeme posoudit podle ukazatele stupně mechanizace

$$\frac{\text{hodnota strojů}}{\text{počet dělníků}}$$

Protože se do provozu nezavádějí jen strojové investice rozvojové, musí se úspora mzdových nákladů srovnávat jen s přírůstkem běžných nákladů investic proti minulému období.

Pro takovýto rozbor u nadřazených složek chybí v účetních výkazech členění odpisů a běžných oprav podle skupin základních prostředků. Bylo by proto vhodné doplnit tyto údaje ve výkazu KJ 15, ve kterém jsou uvedeny jednotlivé druhy základních prostředků. Náklady na běžné opravy jsou sice v účetních výkazech uvedeny, ovšem jenom v členění „stroje a zařízení“ a „budovy a stavby“. Přitom u budov a staveb jsou vykázány také běžné opravy budov bytového, sociálního a kulturního určení, takže není možno samostatně posoudit běžné opravy základních prostředků výrobního určení.

Pokud jde o investice s převážnou produkční účinností (budovy, stavby, meliorace, chmelnice, vinice, ovocné sady aj.), je skutečně velmi obtížné bez individuálních propočtů posoudit a propočítávat případné úspory nákladů. Máme za to, že bude správné hodnotit jen míru účinnosti ve zvýšení produkce. To znamená, že musíme porovnat množství produkce v peněžním vyjádření na Kčs 1, — běžných nákladů srovnatelných základních prostředků minulého období s přírůstkem produkce na 1 Kčs přírůstku běžných nákladů příslušných investic s produkční účinností. Přitom by poměr hrubé produkce na Kčs 1, — přírůstku běžných nákladů investic s produkční účinností měl vždy vykazovat vzestupnou tendenci.

Je samozřejmé, že tyto ukazatele zařazujeme do ukazatelů ekonomické účinnosti proto, že úspora nákladů se projeví také ve zvýšení zisku nebo ve snížení plánované ztráty. Z toho důvodu je třeba k ukazatelům ekonomické účinnosti investic přičlenit též ukazatel poměru mezi přírůstkem zisku nebo snížení pláno-

vané ztráty a běžnými náklady investic, zařazovaných do provozu. Vycházíme-li z tohoto hlediska, je možno pro celkové působení investic na ekonomickou účinnost podniku srovnávat též absolutní částku zisku s hodnotou základních prostředků.

Považujeme tudíž za nejvhodnější souhrnné ukazatele ekonomické účinnosti investic tyto základní ukazatele:

1. úspora mzdových nákladů
přírůstek běžných nákladů investic strojových
2. úspora celkových nákladů
přírůstek běžných nákladů všech investic
3. roční přírůstek zisku nebo snížení plánované ztráty
přírůstek běžných nákladů investic

Ekonomickou účinnost všech základních prostředků můžeme měřit jen ve srovnání s minulými obdobími nebo ve srovnání s vybranými optimálními ukazateli, přičemž analogicky k ekonomické účinnosti investic považujeme za nejvhodnější tyto ukazatele:

mzdové náklady dělníků
běžné náklady základních prostředků
vlastní náklady na výrobu
běžné náklady základních prostředků
hospodářský výsledek (zisk +, ztráta -)
běžné náklady základních prostředků

Znovu však zdůrazňuji, že jednotný ukazatel není správným ukazatelem o míře ekonomické účinnosti investic (základních prostředků), kterou je nutno za celý podnik souhrnně posuzovat ještě podle dalších ukazatelů, z nichž jsou nej důležitější tyto:

1. Ukazatel hospodárnosti, tj. ukazatel využití investic, jenž může být vyjádřen poměrem mezi hrubou produkcí v jednotných cenách nebo tržní produkcí a běžnými náklady investic nebo základních prostředků (viz shora).

2. Ukazatel míry technického vybavení práce, který může sloužit jako podklad pro přidělování prostředků na investice. Tento poměr vyjadřuje poměr mezi hodnotou základních prostředků a počtem dělníků. Při posuzování ekonomické účinnosti základních prostředků by měla být účinnost tím vyšší, čím je vyšší míra technického vybavení práce.

3. Ukazatel stupně mechanizace, jenž vyjadřuje poměr mezi hodnotou strojů a zařízení a počtem dělníků. Tento ukazatel je výhodné členit i na další dílčí ukazatele, např. na poměr mezi hodnotou strojů v rostlinné výrobě a počtem dělníků v rostlinné výrobě. I tyto ukazatele jsou důležité pro podnik nejen pro srovnávání vývoje mechanizace, ale i pro přidělování investičních prostředků na stroje.

4. Dalším pomocným ukazatelem při posouzení ekonomické účinnosti investic musí být také ukazatel opotřebení základních prostředků, jenž je vyjádřen poměrem opravěk k pořizovací hodnotě základních prostředků, přičemž čím menší stupeň opotřebení, tím vyšší by měla být účinnost základních prostředků.

Pro uvedení stavu základních prostředků do pořádku a pro zjištění jejich ekonomické účinnosti a všech vlivů na tuto účinnost by měl být udělán jednorázový celostátní rozbor základních prostředků ve dvou sestavách, ve kterých by byly státní statky roztrženy:

1. do několika skupin podle míry technického vybavení (od—do), vyjádřeného poměrem hodnoty základních prostředků k počtu

dělníků. V těchto skupinách zařadit statky v sestupné řadě podle výše hrubé produkce na Kčs 1, — základních prostředků. Ve skupinách pak stanovit optimální ukazatel, podle něhož by byly zjištěny všechny příznivé vlivy tohoto podniku, a současně stanovit průměrný ukazatel, a u statků s podprůměrným ukazatelem udělat důkladný rozbor stavu základních prostředků, jejich odpisů, běžných oprav apod.;

2. do několika skupin podle stupně mechanizace, vyjádřeného poměrem hodnoty strojů a zařízení k počtu dělníků. V těchto skupinách zařadit statky sestupnou řadou podle výše poměru běžných nákladů (odpisů a běžných oprav) ke mzdám dělníků. Obdobně jako v prvním případě stanovit optimální ukazatele v jednotlivých skupinách s rozбором všech příznivých vlivů a průměrné ukazatele; u státních statků s podprůměrnými ukazateli udělat opět podrobný rozbor.

Doporučuje se, aby rozbor byl dělán i podle výrobních oblastí.

Důkladný rozbor stavu základních prostředků by byl prvním krokem k řádnému jejich vyhodnocení na jednotlivých státních statcích, k odstranění všech nedostatků a ke zvyšování ekonomické účinnosti nejen investic, ale i všech základních prostředků, neboť by tak byl získán také velmi dobrý podklad pro plánování investic a pro správné a ekonomické jejich rozdělování na jednotlivé státní statky.

Souhrn

Snižování vlastních nákladů zemědělských výrobků musí být v současné době věnována největší pozornost ze všech otázek zemědělské ekonomiky. Vzhledem k tomu, že v zemědělských národních podnicích téměř 50 % z vlastních nákladů na výrobu činí náklady mzdové, je nutno věnovat zvýšenou pozornost snižování podílu živé práce, tzn. otázkám zvyšování produktivity práce. Jedním z činitelů pro zvyšování produktivity práce jsou investice a jejich ekonomická účinnost. Až dosud byly otázky ekonomické účinnosti investic řešeny ponejvíce z hlediska projektových řešení, menší pozornost je věnována některým specifickým problémům přímo v podnicích, jako je např. plánování a zjišťování ekonomické účinnosti investic.

Ekonomická účinnost investice v podniku je vyjádřena vztahem mezi účinky, kterých se dosahuje při zařazení investice do provozu a náklady, nutnými k zabezpečení těchto účinků. Z hlediska účinků, jež vyplývají přímo z účelu, pro který je investice pořizována, je možno investice v podstatě rozdělit do tří základních skupin:

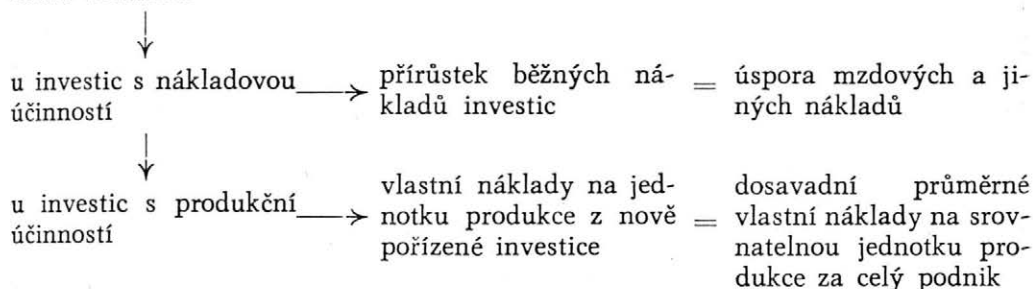
1. investice s přímou nákladovou účinností (převážně stroje),
2. investice s produkční účinností (převážně budovy a stavby),
3. investice se sociální účinností.

Druhou stránkou ekonomické účinnosti investice jsou náklady, nutné k zabezpečení jednotlivých účinků investice a rozhodné pro míru ekonomické účinnosti. Každá investice způsobuje tzv. přírůstek běžných nákladů (tj. nákladů, jež přímo souvisí s příslušnou investicí), do kterých se zahrnují:

- odpisy,
- běžné opravy,
- spotřeba provoz. materiálu,
- příp. jiné náklady.

Přírůstek běžných nákladů musí být kryt úsporou jiných nákladů, aby bylo dosaženo základní hranice ekonomické účinnosti podle těchto vztahů:

základní hranice ekonomické účinnosti

Důležitým činitelem ekonomické účinnosti investic jsou:

pořizovací hodnota investice,
ekonomická doba životnosti,
běžné opravy,
hospodárnost.

Protože státní plánovací orgány stanoví plánem ceny i vlastní náklady a působí tím na vytváření míry rentability podniku, která je značnou měrou ovlivňována nově pořízenými investicemi, je nutno ekonomickou účinnost investic ve státním plánu samostatně promítat. Navrhuje se, aby v plánu byla ekonomická účinnost investic promítána alespoň na úrovni základní hranice ekonomické účinnosti.

Stanovit přesné souhrnné ukazatele pro zjišťování ekonomické účinnosti investic je velmi nesnadné, neboť rentabilita podniku je ovlivňována tolika činiteli, jejichž rozlišování je prakticky nemožné. Přesto však je možno z určitých ukazatelů usuzovat na ekonomickou účinnost a navrhuje se používat těchto ukazatelů:

1. úspora mzdových nákladů
přírůstek běžných nákladů strojových investic
2. úspora vlastních nákladů na výrobu
přírůstek běžných nákladů všech investic
3. roční přírůstek zisku nebo snížení ztráty
přírůstek běžných nákladů investic

Stejným způsobem je možno srovnávat i ekonomickou účinnost všech základních prostředků. Tyto ukazatele mohou být posuzovány jediné ve srovnání s minulými lety nebo s jinými podniky.

Současně se navrhuje udělat důkladný jednorázový rozbor základních prostředků na státních statcích a zaměřit pozornost na podniky s podprůměrnými ukazateli. Tímto rozbohem by byl získán také velmi dobrý přehled pro plánování investic, a správné a ekonomické přidělování investičních prostředků na jednotlivé podniky.

Некоторые проблемы при планировании и определении экономической эффективности капиталовложений в сельскохозяйственных национальных предприятиях

Из всех вопросов сельскохозяйственной экономики в настоящее время самое большое внимание должно уделяться понижению себестоимости сельскохозяйственных продуктов. Ввиду того, что затраты по заработной плате составляют в сельскохозяйственных национальных предприятиях почти 50 % себестоимости продукции, необходимо уделять повышенное внимание снижению удельного веса живого труда, т. е. вопросам производительности труда. Одним из факторов повышения производительности труда являются капиталовложения и их экономическая эффективность. Вопросы экономической эффективности капиталовложений решались до сих пор главным образом с точки зрения их проекционных решений; меньшее внимание уделялось некоторым специфическим проблемам непосредственно в самих предприятиях, как например, планированию и определению экономической эффективности капиталовложений.

Экономическая эффективность капиталовложений выражается в предприятии соотношением между эффективностью, достигаемой при включении капиталовложений в производство, и затратами, необходимыми для обеспечения этой эффективности. С точки зрения эффективности, вытекающей из самой цели, для которой капиталовложения предназначались, можно их по существу распределить по трем основным группам:

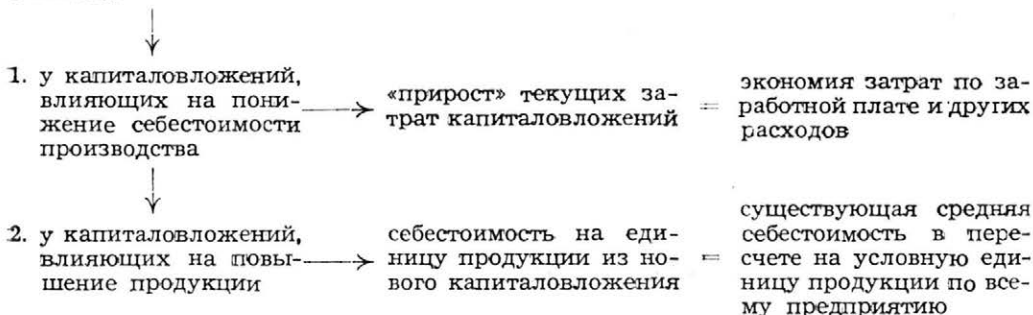
1. капиталовложения, влияющие непосредственно на понижение себестоимости продукции (главным образом машины),
2. капиталовложения, влияющие на повышение продукции (главным образом здания и постройки),
3. капиталовложения, имеющие социальный характер.

Другую сторону экономической эффективности капиталовложений составляют затраты, необходимые для обеспечения определенной эффективности капиталовложений, которые являются решающими для объема экономической эффективности. Результатом каждого капиталовложения является «прирост» так называемых текущих затрат (т. е. затрат, связанных с соответствующим капиталовложением), в которые включаются:

амортизация,
текущий ремонт,
расходы материала,
или другие затраты.

«Прирост» текущих затрат должен возмещаться экономией других затрат с тем, чтобы достичь основной границы экономической эффективности следующим соотношениям:

основная граница
экономической эффектив-
тивности

Важным фактором экономической эффективности капиталовложений являются:

стоимость приобретения капиталовложений,
экономический срок их жизни,
текущий ремонт,
экономичность.

Ввиду того, что государственные плановые органы устанавливают цены и себестоимость посредством плана и оказывают таким образом влияние на степень рентабельности предприятия, которая находится в значительной мере под воздействием новых капиталовложений, необходимо в государственном плане учитывать экономическую эффективность капиталовложений отдельно. Поэтому вносятся предложения, чтобы экономическая эффективность капиталовложений, хотя бы на уровне основной границы экономической эффективности, приводилась в плане.

Определение общих точных показателей для установления экономической эффективности капиталовложений весьма затруднено, так как на рентабельность предприятия влияют многие факторы, трудно различимые. Несмотря на это, по определенным показателям можно судить и об экономической эффективности; предлагается пользоваться следующими показателями:

1. экономия затрат по заработной плате

«прирост» текущих затрат капиталовложений, предназначенных для машинной техники

2. экономия себестоимости продукции

«прирост» текущих затрат всех капиталовложений

3. годовой прирост прибыли или понижение убытков

«прирост» текущих затрат капиталовложений.

Таким же образом можно сравнивать экономическую эффективность всех основных средств. Эти показатели следует оценивать только лишь по сравнению с показателями прошлых лет или с показателями других предприятий.

Одновременно предлагается осуществить подробный анализ основных средств в госхозах и обратить внимание на хозяйства с показателями ниже средних. Этот анализ может служить также очень хорошим пособием для планирования капиталовложений и для правильного и экономичного их распределения по отдельным предприятиям.

Einige Probleme der Planung und Sicherstellung des ökonomischen Nutzeffekts vom Investitionen in den landwirtschaftlichen Nationalbetrieben (VEB)

Der Selbstkostensenkung bei der Produktion landwirtschaftlicher Erzeugnisse muß im gegenwärtigen Zeitabschnitt vor allen übrigen agrarökonomischen Problemen die größte Aufmerksamkeit zugewendet werden. Da in den landwirtschaftlichen Nationalbetrieben beinahe 50 % der Selbstkosten für die Produktion aus den Lohnkosten bestehen, muß der Verringerung des Anteils der lebendigen Arbeit, d. h. den Fragen der Steigerung der Arbeitsproduktivität ein erhöhtes Augenmerk gewidmet werden. Einen der Faktoren der Steigerung der Arbeitsproduktivität bilden die Investitionen und ihr ökonomischer Nutzeffekt. Bisher wurden die Fragen des ökonomischen Nutzeffekts der Investitionen zumeist vom Gesichtspunkt der projektmäßigen Lösung geklärt, einigen spezifischen Problemen direkt in den Betrieben, wie es z. B. die Planung und Sicherstellung des ökonomischen Nutzeffekts der Investitionen sind, wurde hingegen weniger Beachtung geschenkt.

Der ökonomische Nutzeffekt der Investitionen im Betrieb wird durch die Beziehung zwischen dem bei der Einschaltung der Investitionen in den Betrieb erzielten Effekt und den zur Sicherstellung dieses Effekts erforderlichen Kosten veranschaulicht. Vom Gesichtspunkt des direkt aus dem Zweck des Investitionsvorhabens hervorgehenden Effekts können die Investitionen im wesentlichen auf drei grundlegende Gruppen aufgeteilt werden:

1. Investitionen mit direktem Kosteneffekt (vorwiegend Maschinen)
2. Investitionen mit Produktionseffekt (vorwiegend Gebäude und Bauvorhaben)
3. Investitionen mit sozialem Effekt.

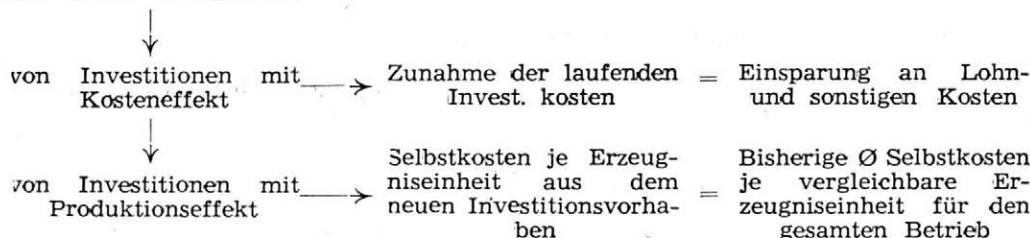
Ein zweiter Aspekt des ökonomischen Nutzeffekts sind die zur Sicherstellung der einzelnen Effekte der Investitionen erforderlichen Kosten, die für den Grad des ökonomischen Nutzeffekts entscheidend sind. Jede Investition verursacht die sogen.

Zunahme der laufenden Kosten (d. h. der unmittelbar mit der einschlägigen Investition verbundenen Kosten), in die Folgende einbezogen wird:

Abschreibungen,
laufende Reparaturen,
Verbrauch an Betriebsmaterial,
allenfalls sonstige Kosten.

Die Zunahme der laufenden Kosten muß durch die Einsparung an sonstigen Kosten gedeckt werden, damit die grundlegende Grenze des ökonomischen Nutzeffektes, den folgenden Beziehungen entsprechend, erreicht wird:

grundlegende Grenze
des ökon. Nutzeffekts

Einen wichtigen Faktor des ökonomischen Nutzeffekts von Investitionen bilden:

der Anschaffungswert der Investitionen,
die ökonomische Lebensdauer (Nutzungsdauer),
laufende Reparaturen,
die Wirtschaftlichkeit.

Da die staatlichen Planungsorgane durch den Plan Preise und Selbstkosten bestimmen und so auf die Schaffung der Rentabilitätsrate des Betriebes einwirken, die in hohem Maße von den neuangeschafften Investitionen beeinflusst wird, muß der ökonomische Nutzeffekt der Investitionen im Staatsplan selbständig geplant werden. Es wird vorgeschlagen, daß der ökonomische Nutzeffekt der Investitionen wenigstens auf dem Niveau der grundlegenden Grenze des ökonomischen Nutzeffekts geplant werde.

Genaue zusammenfassende Kennziffern zur Ermittlung des ökonomischen Nutzeffektes der Investitionen aufzustellen ist außerordentlich schwierig, denn die Rentabilität des Betriebes wird von soviel Faktoren beeinflusst, daß deren Unterscheidung faktisch unmöglich ist. Immerhin es ist möglich, auf Grund gewisser Kennziffern auf den ökonomischen Nutzeffekt zu schließen und es wird vorgeschlagen, folgende Kennziffern anzuwenden:

Einsparung an Lohnkosten

Zunahme laufender Kosten für Maschineninvestitionen

Einsparung an Produktionsselbstkosten

Zunahme der laufenden Kosten für alle Investitionen

jährliche Gewinnzunahme oder Verlustverminderung

Zunahme der laufenden Investitionskosten

Auf gleiche Art ist auch möglich, auch den ökonomischen Nutzeffekt aller Grundmittel zu vergleichen. Diese Kennziffern können einzig und allein im Vergleich mit verfloßenen Jahren oder mit anderen Betrieben beurteilt werden.

Gleichzeitig wird beantragt, eine gründliche einmalige Analyse der Grundmittel auf Staatsgütern durchzuführen und die Aufmerksamkeit auf Betriebe mit unterdurchschnittlichen Kennziffern zu konzentrieren. Diese Analyse würde auch eine sehr gute Übersicht für die Investitionsplanung und für die richtige und ökonomische Zuweisung der Investitionsmittel an die einzelnen Betriebe bieten.

Některé doplňující návrhy pro zlepšení finančních výsledků státních statků

Проект некоторых мероприятий для повышения стабильности и улучшения
денежных результатов госхозов

Vorschläge betreffend einige Maßnahmen zur Erhöhung der Stabilität und Verbesserung
der finanziellen Ergebnisse der Staatsgüter

Jaroslav HRUBÝ

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Došlo dne 15. X. 1959

Úvod

Na výsledky plnění plánu v zemědělství působí celá řada objektivních příčin, které jsou podmíněny biologickým charakterem zemědělské výroby a jejím základním odvětvím, tj. rostlinnou výrobou ve volné přírodě. Rozhodujícími objektivními příčinami jsou vlivy různých přírodních (povětrnostních a půdních) poměrů.

V plánování zemědělské výroby nelze v jednotlivých letech počítat s různě působícími vlivy přírody a nelze brát v úvahu ztížené řízení a případné nedostatky v práci. Nelze také předpokládat leta úrody a neúrody, je však nutno přihlížet k výsledkům řady let a k žádoucímu vývoji zajišťovanému neustálým pokrokem v technologii a technice výroby a ke zvyšování odbornosti pracovníků. Je nesporné, že právě z této nutné linie plánu vznikají ve skutečných výsledcích jednotlivých let značné rozdíly proti plánu v míře daleko vyšší než v jiných výrobních odvětvích. Přitom je třeba mít za prokázané, že nepříznivé působení objektivních příčin daleko převyšuje případy vlivů přírody, které v praxi označujeme jako „abnormální úrody“ apod. Mimo toho takové případy zcela pochopitelně přinášejí prospěch nejen jednotlivému závodu, ale celému našemu hospodářství a nepůsobí rušivě na vývoj hospodaření.

Pro státní statky platí od 1. ledna 1960, právě tak jako v celém zemědělství, jednotné výkupní ceny. Současně bude změněn systém výkupu především v tom, že státní statky nebudou dodávat krmné plodiny do centrálních fondů, ale přejdou pokud možno na plné krytí potřeby krmiv z vlastní výroby. Musí proto mnohem podstatněji zajišťovat vlastní krmivovou základnu než dosud, což povede k tomu, že na rostlinné výrobě více než dosud bude záležet úspěch či neúspěch v živočišné výrobě. Budou uskutečněna i další zásadní opatření, jako úprava cen některých materiálů, tržních vztahů apod.

Všechna tato rozhodnutí a opatření podmiňují i změny v dosavadním systému výrobního zaměření, plánování a financování výroby a v dalších výrobně-ekonomických vztazích. Proto jednotlivá opatření, na kterých závisí, jak brzy bude v hospodaření státních statků dosaženo rentability, musí postupně odstranit v souladu s danou linií hlavní i všechny nevyřešené problémy, které v dosavadní ekonomice státních statků zůstaly nevyřešeny, resp. u nichž dosavadní stav je brzdou pro zlepšování finančních výsledků hospodaření.

Vlastní práce

V této práci se chci zabývat dvěma otázkami, u nichž dosavadní stav je jednou z příčin velkých výkyvů ve finančních výsledcích hospodaření jednotlivých státních statků. Ponecháním tohoto stavu by byla i nadále ohrožena reálnost zisku jako zdroje prostředků a podvázána splnitelnost dalších ukazatelů pro podnikovou a osobní hmotnou zainteresovanost, což v nových podmínkách by působilo mnohem nepříznivěji.

Jde o tyto otázky:

1. vyloučení vlivu překročení plánovaných vlastních nákladů na finanční výsledky dalšího hospodaření a

2. odstranění následků škod, způsobených živelními pohromami, jakož i jiných nezaviněných škod.

Řešení těchto otázek musí směřovat k odstranění těch nepříznivých vlivů, které se projevují nejen na hospodaření každého státního statku, ale i na výsledcích státních statků v celostátním měřítku.

Řešení obou otázek na státních statech si vyžaduje i skutečnost, že v našem převládajícím zemědělském sektoru — v jednotných zemědělských družstvech — jsou obě již celkem správně vyřešeny. I když k tomu byly podstatně jiné důvody, dané rozdílnou ekonomikou našeho družstevního sektoru proti ekonomice státního sektoru, představovaného státními statky, máme za to, že není správné a ani možné zůstávat u státních statků na dosavadním stavu, ale že je nezbytně třeba vycházet z jednotných zásad.

Vyloučení vlivu překročených plánovaných vlastních nákladů na finanční výsledky dalšího hospodaření

Vyloučení překročených plánovaných vlastních nákladů na výsledky dalšího hospodaření státního statku je třeba řešit z těchto dvou hlavních hledisek, a to:

1. z hlediska vlivu překročení plánovaných vlastních nákladů v minulém roce na hospodaření v běžném (novém) roce a

2. z hlediska vlivu překročení plánovaných vlastních nákladů v jednom výrobním odvětví při kooperaci mezi odvětvími, a obě především v souvislosti s oceňováním vlastních výrobků.

Překročení plánovaných vlastních nákladů na výrobu je výsledkem různých objektivních i subjektivních příčin, škod, ztrát i ne hospodárnosti všeho druhu, které se vzájemně prolínají; je zhruba výsledkem neúspěšného i špatného hospodaření, jež vede k neplnění plánu. Proto také považujeme vyřešení této otázky za opatření na určitou dobu, než bude dosaženo konzolidace finančního hospodaření státních statků. Je to však problém závažný.

Rozhodující objektivní příčinou zvyšování nákladů na výrobu jsou nepříznivé přírodní poměry (povětrnostní a půdní), které při biologickém charakteru zemědělské výroby nelze vyloučit. Jejich následky jsou zpravidla zvyšovány ještě tím, že právě při ztížených podmínkách, např. povětrnostních, se nepříznivě plně projeví jakákoliv nedůslednost a neodbornost v práci.

Vzájemnost jednotlivých příčin způsobuje, že většinou nelze od sebe oddělit objektivní příčiny od příčin subjektivních, které byly zaviněny pracovníky ve výrobě nebo špatným řízením výroby, takže je třeba řešit již důsledky z toho vzniklé.

Protože nám jde o finanční výsledky hospodaření státního statku, je třeba objasnit především nepříznivé působení na vlastní náklady další výroby, a to jak v plánu, tak i ve skutečnosti.

Hlavní problematikou je překračování nákladů v rostlinné výrobě, a proto je řešení zaměřeno tímto směrem.

Vliv překročení plánovaných nákladů v minulém roce na výsledky hospodaření v běžném roce

Do plánovaných nákladů na výrobu je nutno převzít všechny zásoby z minulého roku v plné hodnotě, v jaké jsou vykázány v účetní uzávěrce k 31. prosinci minulého roku. Při dosavadní metodice oceňování v účetní evidenci jsou oceňovány vlastní výrobky skutečnými vlastními náklady. Tak jsou také oceněny zásoby těchto výrobků koncem roku. V zemědělském závodě jsou tyto zásoby značně vysoké. Jde o krmiva a steliva, osiva a sadby, o výrobky určené k dalšímu zpracování v přidružených průmyslových závodech, dále o výrobky, které nebyly ještě realizovány a jsou určeny k realizaci v běžném (novém) roce a konečně o mladá zvířata a zvířata ve výkrmu.

Protože překročení plánovaných nákladů v minulém roce se projevilo ve zvýšených vlastních nákladech na jednotku výroby, jsou v takových případech vlastní výrobky převáděny do běžného roku ve vysokých cenách. Tyto ceny jsou také vyšší než plánované náklady na stejné výrobky z nové výroby.

Především jde o krmiva, která také představují největší položky v převáděných zásobách (až 85 % rostlinných výrobků). Zásoby vlastních krmiv k počátku roku představují totiž hlavní zdroj, a v objemových krmivech (stelivech) jediný zdroj krmivové základny až do nové sklizně. Vliv vysokých cen (ve výši skutečných nákladů minulého roku) se konkrétně projevuje tím, že při výpočtu plánované ceny krmiv je nutno vycházet z průměru mezi cenou z minulého roku, pořizovací cenou nakupovaných krmiv a vlastními náklady krmiv vyrobených v běžném roce. Přitom je pochopitelné, že čím více byly v minulém roce překročeny náklady na jeden cent jednotlivých krmiv, že tím více je plánovaná cena běžného roku zvýšena. Důsledek je v tom, že se zvýší plánované náklady v živočišné výrobě na výrobky těch úseků, pro které jsou tato krmiva určena. To se dále přenáší v plánu do realizace, kde plánované náklady na realizované živočišné výrobky jsou odvozeny ze zvýšených nákladů na výrobu, čímž se plánovaný výsledek z realizace, tj. vlastní plánovaný finanční výsledek státního statku, zhoršuje. Toto zvýšení nákladů v plánu je velmi citelné, protože náklady na krmiva jsou nejvyšší nákladovou položkou v živočišné výrobě.

Na plánovaný výsledek běžného roku obdobně působí překročení plánovaných nákladů v minulém roce na vlastní osiva a sadby, kde ovšem ovlivnění celkových plánovaných nákladů na rostlinnou výrobu je poměrně nižší (s výjimkou např. brambor). Na zvýšení vlastních nákladů a na zhoršení výsledku z realizace v plánu nového roku působí dále překročení nákladů a tím i vysoké ceny výrobků určených v novém roce k dalšímu zpracování v přidružených průmyslových závodech.

Zhoršení finančního výsledku v plánu nového roku, ovšem nikoliv zvýšení nákladů na výrobu, působí překročení náklady na výrobky určené (resp. zbylé) k realizaci v novém roce, neboť svými vysokými cenami zvyšují průměrné náklady všech realizovaných výrobků. To se týká z největší části zásob (stavů) mladých zvířat ve výkrmu, v jejichž cenách je přenášena větší část překročení nákladů na krmiva (v položce spotřeba krmiv) a kde kromě toho na překročení nákladů často ještě působí vlastní nedostatky v živočišné výrobě, spojené s ošetřováním a užitkovostí zvířat.

Promítnutí uvedených vlivů do plánu nákladů jako celku způsobuje u některých státních statků porušení poměru vlastních plánovaných nákladů na realizovanou produkci k tržbám. Aby však tento plánovaný ukazatel statek dodržel, musí snížit některé nákladové položky (zpravidla v režijních nákladech), čímž ovšem se výše těchto nákladových položek stává nereálnou. Tato okolnost je vážným problémem v plánování nákladů u mnohých státních statků.

Vlivy, které se promítly do plánu běžného roku a způsobily zvýšení plánovaných nákladů na výrobu a na realizaci (zhoršení finančního výsledku z realizace), se plně projeví i ve skutečných vlastních nákladech a ve finančním výsledku, a to minimálně ve stejné výši.

Nepříznivé ovlivnění skutečnosti je však zpravidla ještě vyšší proto, že do výroby nepřejde celé množství zásob, ale jen jejich část, protože podléhá ztrátám a škodám při uskladnění, při výdeji přijde nazmar a projeví se v neproduktivních nákladech. Pak je nutno vynaložit další náklady na nové zásoby a jde-li např. o krmiva, která

již nelze opatřit, projeví se při jejich nedostatku pokles v užítkovosti zvířat. Tím nastane i snížení tržeb (i snížení kvality) a v kalkulaci pak zvýšení nákladů na jednotlivé výrobky.

Zhoršení skutečného finančního výsledku státního statku nastane dále tím, že k dodržení rozepsaného poměru nákladů k tržbám bylo nutno některé nákladové položky snížit, takže dojde k jejich překročení. Velmi nepříznivě by tyto skutečnosti působily již v návrhu plánu na příští rok, neboť i když při jeho sestavování se uvádí očekávaná skutečnost běžného roku, je většinou tato podhodnocena, protože návrh je zpracován před sklizní a tedy s časovým rozpětím půl roku.

Vliv a posouzení překročení vlastních nákladů v jednom odvětví na výsledky druhých odvětví

V zemědělské výrobě dochází k široké kooperaci, tj. k vzájemnému přejímání výrobků mezi odvětvími. Nejvíce k tomu dochází mezi výrobou rostlinnou a živočišnou, neboť rostlinná výroba dodává živočišné výrobě všechny krmné plodiny jako krmiva pro hospodářská zvířata. Další obdobou je předávání rostlinných výrobků do závodů přidružené průmyslové výroby (lihovary, výroba vína apod.).

Odvětví, které odebírá výrobky, přejímá tyto opět ve skutečných vlastních nákladech. Tak jako z roku do roku, tak také při těchto vnitřních dodávkách dochází k nesprávnému převodu „ztrát“ z jednoho odvětví do druhého.

Protože většina překročených nákladů se týká rostlinné výroby, jsou při zásadě převádění výrobků ve vlastních nákladech postižena ta odvětví, která přejímají rostlinné výrobky. Především to je tedy živočišná výroba. Tím také největší část překročení nákladů v rostlinné výrobě je obsažena v cenách (skutečných vlastních nákladech) zvířat a živočišných výrobků.

Tento stav není ekonomicky plně zdůvodněný a velmi negativně působí na vývoj celého hospodaření. Negativní vliv se bude ještě stupňovat, protože jednotlivé provozy státních statků budou ještě více specializovány a bude proto stále ve větší míře docházet ke vzájemným dodávkám, především krmiv, osiv a sadby. Nelze také stále zdůvodňovat a připouštět, že koncem roku se po vyúčtování kalkulačních rozdílů na spotřebované vlastní výrobky změní často velmi podstatně výsledek i ukazatelé nákladů celkem a na jednotku výroby v jiném výrobním odvětví nebo v jiném provozu statku (výrobním oddělení, farmě, přidruženém průmyslovém závodě).

V této souvislosti je třeba také poukázat na to, že všechny zemědělské výrobky v okamžiku ukončení výrobního procesu v určitém výrobním odvětví jsou výrobky finálními. Pro všechny, až na výjimky (siláž), jsou také stanoveny státní výkupní ceny. Nejde tedy ani o rozpracovanou výrobu, ani o polotovary.

Celkové posouzení vlivu překročení plánovaných nákladů na hospodaření v minulém roce a na finanční výsledky v dalších letech

Překročení plánovaných vlastních nákladů na výrobu v minulém roce způsobuje zhoršení finančního výsledku jednak běžného roku, jednak roku nového (dalšího). Vliv tohoto zhoršení se však týká i několika let dalších, a to podle toho, v jakých výrobcích došlo k převodu zvýšených nákladů. Jestliže se takové výrobky realizovaly ihned v novém roce, pak byl ovlivněn jen tento rok, zůstaly-li v zásobách do dalšího roku, pak byl ovlivněn i další rok. Takový případ nastává tehdy, týká-li se překročení nákladů mladých zvířat, kdy jejich postupnou realizací a převodem do základního stáda toto ovlivnění dále narůstá.

V překročených nákladech vlastních výrobků, převedených z jednoho odvětví do druhého nebo z roku do roku, je prakticky přenášena část ztráty, která se tam zcela nesporně projeví.

Převedení překročených nákladů v plné výši do druhého výrobního odvětví způsobuje:

a) v cenách vlastních výrobků převádění „ztráty“, vzniklé z nehospodárnosti a z jiných příčin a současně také odpovědnost za ni;

b) totéž platí a působí při vnitřních dodávkách jiným organizačním jednotkám v rámci státního statku;

c) ztěžování rozborů hospodaření jednotlivých výrobních odvětví a provozů statku, především výroby živočišné;

d) všeobecné narušování odpovědnosti pracovníků za výsledky dotčených odvětví a provozů;

e) za překročení nákladů, které nezavinili a na jejichž výši neměli vliv, jsou především činnosti odpovědnými vedoucí provozů a odvětví živočišné výroby, a oslabována je u nich účinnost pobídkového systému.

Oceňování vlastních výrobků skutečnými náklady koncem roku, kdy dochází k jejich převodu do roku dalšího, způsobuje:

a) narušení správnosti nákladů již v návrhu plánu, protože překročení se zpravidla podhodnotí;

b) převzetí těchto „vysokých“ hodnot zásob, jako výchozích dat v plánu, narušování proporcí plánu nákladů, obtíže při dodržování žádoucího vývoje (trendu snižování nákladů) a v některých položkách nereálnost;

c) narušování odpovědnosti pracovníků za výsledky odvětví a organizačních jednotek v rámci statku;

d) narušování srovnatelnosti dat a ukazatelů výsledků hospodaření jednotlivých let, a to jak v plánech, tak ve skutečnosti;

e) nereálnost hodnot výrobků, u nichž dochází k překročení nákladů; u zvířat se tato nereálnost postupně dále zvyšuje.

Celkově nutno říci, že dosavadní metodika oceňování skutečnými vlastními náklady, je pro pracovníky statků těžko pochopitelná. Může vést dokonce i k tomu, že statek při překročení nákladů (jestliže větší část se týká zásob přecházejících do nového roku) zlepši plánovaný výsledek běžného roku a je pak hodnocen jako podnik dobře pracující.

Příklad vlivu překročení plánovaných nákladů v roce 1958 u jednoho státního statku

Pro názornost uvádíme příklad překročení plánovaných nákladů v rostlinné výrobě u jednoho státního statku v horské oblasti v roce 1958. K příkladu je třeba uvést, že k 1. lednu 1958 byly zásoby oceněny plánovanými vlastními náklady statku (celostátní opatření), takže překročení nákladů v roce 1957 nemělo na náklady a výsledek roku 1958 vliv.

Konkrétní překročení nákladů v rostlinné výrobě se projevilo takto (tabulka I):

I.

Plodina	Vyrobené množství v q	Překročení nákladů na 1 q	Překročení plánovaných nákladů celkem
ozimé obiloviny	2 475	— 31,34	— 77 566,50
jarní obiloviny	4 404	— 32,90	— 144 891,60
luštěniny	42	113,64	4 772,90
brambory	7 733	40,20	310 866,60
krmné okopaniny	11 316	9,25	104 673,00
pícniny jednoleté	15 575	11,54	179 735,50
pícniny víceleté	18 651	9,07	169 164,60
louky a pastviny	38 876	35,02	1 361 437,50
Výsledné překročení Kčs			1 908 192,00

Poznámka: znaménko — znamená úsporu nákladů; ostatní je překročení.

Podle platných směrnic pro vyúčtování rozdílů z výsledných kalkulací (tj. rozdílů mezi vykalkulovanými náklady skutečnými a náklady plánovanými, používanými pro účtování během roku), které určují, že tyto rozdíly se koncem roku vyúčtují na ty účty (pro ty účely), kde byly výrobky použity, bylo celkové překročení nákladů vyúčtováno takto:

	Kčs
a) na spotřebovaná krmiva — na vrub živočišné výroby . . .	+ 847 453,80
b) na realizované výrobky — ve prospěch účtu realizace výrobků . . .	— 47 431,35
c) na výrobky zbylé v zásobách k 1. I. 1959 na vrub účtu zásob . . .	+ 1 116 634,60
d) do nákladů na příští sklizeň ve prospěch účtu rostlinné výroby . . .	— 6 310,00
e) na odepsané škody — ve prospěch účtu zisků a ztrát . . .	— 2 155,05
C e l k e m	1 908 192,00

Z příkladů vyplývají tyto skutečnosti:

a) Překročení nákladů v rostlinné výrobě činí celkem částku Kčs 1 908 192,00, která pozůstává z překročení u většiny plodin, což činí Kčs 2 130 650,10 po odpočtu úspor nákladů u obilovin v částce Kčs 222 458,10.

b) Z tohoto překročení bylo vyúčtováno do přímých výrobních nákladů živočišné výroby celkem Kčs 847 453,80. To znamenalo proti plánu na rok 1958 zhoršení bilančního výsledku živočišné výroby a zvýšení nákladů asi o 8 %. Bilančním výsledkem se zde rozumí rozdíl mezi celkovými plánovanými náklady a náklady skutečnými na vyrobenou produkci.

c) Překročení, zúčtované do živočišné výroby, se dále projevilo v roce 1958 (tj. v roce, kdy k němu došlo) dvojím směrem, a to:

jednak zhoršením výsledku realizace živočišných výrobků, což přibližně odpovídá asi 70 % celého překročení,

jednak zvýšením cen zvířat, zbylých ve stavu koncem roku 1958, což odpovídá přibližně 30 %. (Tento poměr se může podle výrobních směrů a skladby celé živočišné výroby značně měnit.)

d) Obdobně nepříznivě působí přenesené překročení nákladů, které se promítlo do cen zásob, zbylých koncem roku 1958, na plán roku 1959. V plánu bylo nutno zvýšit náklady na spotřebu, případně na realizaci těchto zásob. Protože však překročení nákladů takto do roku 1959 převedené bylo velmi značné (Kčs 1 116 634,60), nepodařilo se v plánu na rok 1959 udržet vývojový trend nákladů (tj. snížit náklady proti plánu 1958) a došlo tak k nutným úpravám v plánu nákladů.

Při skutečnosti, že ze zásob je 86 % krmných plodin, bude především zdražena živočišná výroba zhruba o 960 000 Kčs; přitom větší část tohoto překročení (jako v roce 1958) opět již v plánu ovlivnila výsledek realizace živočišné produkce a menší část zvýšení cen zvířat, zbylých ve stavech koncem roku 1959. Zbytek z celkového překročení (asi 156 000 Kčs) zvýšil v plánu náklady realizace ostatních výrobků.

e) Právě tak jako plán na rok 1959 bude ovlivněn i skutečný finanční výsledek. Konkrétně však bude proti plánu ještě více zhoršen (bez ohledu na průběh hospodaření v roce 1959, např. na nové překročení výrobních nákladů) o ztráty na zásobách z roku 1958 (ztráty množství i kvality) a dále v důsledku pravděpodobného překročení některých položek plánu, které se do jisté míry po úpravě při převzetí „drahých“ zásob staly nereálnými.

Protože v roce 1959 dojde u tohoto statku opět k překročení výrobních nákladů, zhruba ze stejných příčin jako v roce 1958, bude se nepříznivý vliv překračování nákladů (především krmiv) do roku 1960 dále stupňovat. Tomu může prozatím zabránit jen nové přecenění zásob.

Pokud jde o celkový finanční výsledek roku 1958, vznikl u tohoto statku takový stav, že i při překročení nákladů v rostlinné výrobě, vykázal zlepšení proti plánovanému finančnímu výsledku (velmi dobrými výsledky ve výrobě živočišné) a byl vyhodnocen jako velmi dobře pracující statek; přitom však převedl do roku 1959 prakticky ztrátu ve výši 1 116 tisíc Kčs, což nesevědí o dobré úrovni hospodaření v rostlinné výrobě.

Návrhy na opatření k vyloučení důsledků překročení vlastních nákladů

Za takových okolností vzniklé skutečné náklady (a jimi ovlivněné i náklady plánované) neodpovídají výši společensky nutných nákladů potřebných k výrobě určitého výrobku. Tyto náklady jsou o to vyšší, oč více na ně (tj. na výrobu) působily uvedené příčiny. Ponechávat takovéto skutečné vlastní náklady na této úrovni, způsobuje nereálnost hodnoty příslušných výrobků. Stupeň této nereálnosti odpovídá zhruba odchylce od plánu, tj. poměru plánovaných nákladů ke skutečným nákladům.

I když skutečné vlastní náklady jsou vždy měřítkem úrovně hospodaření v podniku, je tomu tak u překročených nákladů (proti plánu) jen v tom roce, kdy k překročení došlo. Není však zcela správné vycházet z těchto nákladů (překročených) jak v plánu, tak ve skutečnosti (tj. v evidenci) i při hospodaření v dalších letech nebo v jiných výrobních odvětvích. To v plné míře platí o nepoužitelnosti z takovýchto nákladů sestavených výsledných kalkulací jako podkladů např. pro tvorbu cen, vyúčtování vzájemných dodávek mezi statky apod. Bylo by proto třeba nepříznivý vliv překročených nákladů ve správně stanovené fázi určitým způsobem vylučovat.

Úplné vyloučení důsledků překročení vlastních nákladů na hospodaření v novém roce a na hospodaření v jiných odvětvích by znamenalo především změnu v oceňování vlastních výrobků. Aby nepříznivý vliv překročení vlastních nákladů se neustále nepřenášel z roku do roku, byly již během pětiletky u všech státních statků dvakrát — a to k 1. I. 1957 a k 1. I. 1958 — zásoby, včetně vlastních výrobků ze skutečných nákladů, přeceněny na plánované vlastní náklady každého statku. Toto přecenění bylo uskutečněno znovu koncem roku 1959. Těmito opatřeními se ovšem zcela porušila a dále porušuje nejen srovnatelnost jednotlivých let, avšak i zásada zjišťování skutečných vlastních nákladů výrobků v dalších letech. Hlavním důvodem pro uvedená přecenění (1957 a 1958) byla změna v řízení státních statků (na KNV) a ve financování (zavedení pevných dotací) státních statků.

Oceňování vlastních výrobků v účetní evidenci, tj. skutečnými vlastními náklady, je jistě správné a odpovídá zásadám socialistické ekonomie. Oceňování výrobků, např. plánovanými náklady, by znamenalo, že rozdíl mezi nimi a skutečnými náklady by musely být převáděny do hospodářského výsledku již v okamžiku výroby. Tím by vznikla ztráta (případně zisk) již v oblasti výroby a nikoliv až při realizaci, kdy se má skutečně projevit. Dalším závažným nedostatkem by bylo, že v dalších letech by již nemohly být skutečné náklady na výrobky zjišťovány, protože spotřebované výrobky v dalším roce, by již byly v neúplných hodnotách (nákladech).

Proto v návrhu na řešení vycházíme z toho,

- a) aby výrobky byly oceňovány ve skutečných vlastních nákladech,
- b) aby ztráta (zisk) vznikala při realizaci a nikoliv již při výrobě.

Abychom mohli návrh opatření konkretizovat, je třeba se zabývat jednotlivými druhy zásob, jichž se překračování vlastních nákladů nejvíce týká.

Při dodržování obou zmíněných zásad půjde při řešení tohoto problému o to, prozkoumat, zda u všech výrobků je správně zvolen okamžik realizace, tj. okamžik, kdy má správně vzniknout zisk, příp. ztráta z hospodaření.

a) Vyloučení vlivu překročení plánovaných nákladů u krmných plodin na náklady živočišné výroby

V zemědělské výrobě máme dvě hlavní odvětví (hlavní výroby), a to výrobu rostlinnou a výrobu živočišnou. Obě jsou na sebe úzce vázány tím, že rostlinná výroba poskytuje ve všech zemědělských závodech základní krmiva pro živočišnou výrobu a živočišná výroba poskytuje základní hnojivo pro rostlinnou výrobu. Krmiva, tj. zásoby krmných plodin (zrnin, okopanin, pícnin), tvoří také největší položky v zásobách převáděných z roku do roku. U krmných plodin nastává také nejčastější překračování vlastních nákladů, jednak působením nepříznivých vlivů přírody, jednak ztrátami při jejich sklizni. Naproti tomu chlévská mrva, protože se oceňuje stálými cenami, nemůže rostlinnou výrobu jinak ovlivnit.

Nedostatky a různé neúspěchy při pěstování krmných plodin pramení také z dosud pro širokou praxi nevyřešené technologie a z nedostatečné mechanizace sklizně, která je na čas poměrně náročná a kde při tradičním způsobu dochází k velkým ztrátám. To se týká především píce. U krmných okopanin, ale i u kukuřice na siláž, velmi často — zvláště při nutném prodloužení žní zaviněném nepřízní počasí — vznikají ztráty také při nedostatku času na jejich sklizeň.

Přenášení „ztrát“ v zásobách krmiv (z roku do roku) je vážnou otázkou proto, že k němu dochází téměř pravidelně (zatím zcela pravidelně) a že vliv na zvýšení nákladů na výroby je velký, protože náklady na krmiva představují až 60 % přímých nákladů v živočišné výrobě. Tím, že se zdrazuje chov zvířat (náklady na jeden kilogram živé váhy, na jeden krmný den), přenášejí se vysoké náklady v narůstajících hodnotách mladých a dospělých zvířat převedených do základního stáda nejen z jednoho roku do druhého, ale i do dalších let. Právě ve zvířatech se přenáší nejvyšší podíl z překročených nákladů u krmiv.

Dodržování zásady oceňování krmných plodin skutečnými vlastními náklady tedy způsobuje, že všechny zaviněné i nezaviněné ne hospodárnosti a ztráty, které se během jejich pěstování a sklizně objevily, jsou ve zvýšených nákladech převáděny do živočišné výroby. Sklizené krmné plodiny jsou výrobky finálními a pro velkou většinu z nich jsou stanoveny také státní výkupní ceny.

JZD oceňují všechny výrobky a tedy také krmiva jednotnými stálými cenami, stanovenými ministerstvem zemědělství na úrovni výkupních cen.

Nejsprávnějším řešením by bylo považovat za okamžik realizace převedení vyprodukovaného množství krmných plodin z rostlinné výroby do živočišné. Podle druhů vlastních krmiv by to bylo:

- u krmných zrnin — nejpozději po vyčlenění osiv,
- u krmných okopanin — po vyčlenění sadby,
- u pícnin — sklizených na seno — po uskladnění,
 - sklizených na siláž — po uložení siláže,
 - sklizených na zeleno — po sklizni a vyúčtování spotřeby.

Toto převedení krmných plodin by bylo považováno za vnitřní realizaci. V plánu a v účetní evidenci by se postupovalo tak, že pro jednotlivé krmné plodiny by byly stanoveny „predací“ stálé ceny. Za tyto ceny by byly krmné plodiny realizovány, takže rozdíly proti vlastním skutečným nákladům by byly vykázány jako výsledek vnitřní realizace. V zásobách by byly pak vedeny již v „predacích cenách“, za které byly pro živočišnou výrobu „nakoupeny“.

„Predací ceny“ by měly být stanoveny ve výši plánovaných průměrných nákladů výrobně-ekonomických skupin státních statků, popřípadě podle průměrných nákladů konsolidovaných statků, což by dále umožnilo, přesněji než dosud, zkoumat a srovnávat úroveň výroby a hospodárnost mezi jednotlivými statky stejné výrobně-ekonomické skupiny i mezi hlavními výrobními odvětvími těchto statků.

Zásada vnitřní realizace krmných plodin by platila všeobecně, tj. i v případech, když u některých plodin došlo k úspoře vlastních plánovaných nákladů a nikoliv jen při jejich překročení. Je velmi nepravděpodobné, že by výsledek u všech krmných plodin byl aktivní, tj. že by došlo k větší úspoře nákladů, než k jejich překročení.

Výsledek vnitřní realizace by byl samostatnou součástí hospodářského výsledku statku, pro kterou by platil odlišný režim pro finanční vypořádání. V účetní evidenci by se zřídil nový účet „Vnitropodniková realizace“. Vyrovnání (finanční) vnitřní realizace by se oddělovalo od finančního výsledku statku. Protože by byla plánována, bylo by správné neplánovanou část ztráty, pokud by vznikla, předepisovat statku k úhradě (např. z úspor příštího roku). Tato opatření by se dělala při ročním komplexním rozboru hospodaření.

b) Vyloučení vlivu překročení plánovaných nákladů u jiných rostlinných výrobků určených k vlastní spotřebě

Mezi jiné rostlinné výrobky zde zahrnujeme osiva a sadby, jakož i plodiny určené jako suroviny pro přidružené závody průmyslové.

Pokud jde o osiva a sadby, je situace zcela jiná než u krmiv. Zde nelze uplatnit zásadu vnitřní realizace proto, že se spotřebovávají v tomtéž odvětví jen v další výrobě. Oceňování těchto výrobků výkupními cenami by nebylo ekonomicky správné již proto, že by tím byla zcela narušena zásada zjišťování skutečných vlastních nákladů v dalších letech.

Situace u plodin, určených ke spotřebě v přidružených průmyslových závodech, je naopak zcela obdobná jako u krmiv. Převádění z rostlinné výroby do těchto závodů by mělo být proto ze stejných důvodů považováno za vnitřní realizaci (v předacích cenách).

c) Vyloučení vlivu překročení plánovaných nákladů u rostlinných výrobků určených k realizaci v příštím roce

Jak bylo uvedeno, dochází zde ke zhoršení finančního výsledku z realizace. Při dodržení obou vytyčených zásad, tj. při oceňování výrobků skutečnými vlastními náklady a při vzniku zisku nebo ztráty z realizace, nelze navrhnout změnu dosavadního stavu. Obdoba vnitřní realizace není přijatelná. Je však možno tuto otázku řešit administrativními opatřeními ministerstva zemědělství. Státní statky by měly mít možnost uzavírat hospodářské smlouvy o dodávkách všech výrobků, vyrobených podle plánu tak, aby byly všechny uskutečněny v roce výroby. Zde jde především o jarní osiva a sadby, které jsou nyní z části realizovány až v příštím roce a působí pak zhoršení plánovaného výsledku realizace v plánu nového roku. Tato otázka by se dala poměrně snadno vyřešit. Výsledek z realizace dodávek by byl pak celý v roce výroby.

Výjimkou by zůstaly zásoby výrobků určených na naturální dávky v příštím roce, které se postupně realizují. Tyto výrobky by bylo správné rovněž zařadit do vnitřní realizace a koncem roku vykazovat ve stanovených cenách.

d) Vyloučení vlivu překročení plánovaných nákladů ve výrobě živočišné

Z celého způsobu řešení problému překročení nákladů v rostlinné výrobě je zřejmé, že překračování nákladů v živočišné výrobě by bylo z větší části vyřešeno stanovením předacích cen pro krmné plodiny. Pokud však překročení nákladů bylo způsobeno přímo nedostatky v živočišné výrobě (nehospodárnost, malá užitkovost, špatná organizace práce), bylo by možné takový stav řešit jen změnou oceňování živočišné produkce (váhový a vzrůstový přírůstek, příchovek, vlastní výrobky). To ovšem nepovažujeme za správné.

Proto, pokud překročení nákladů v živočišné výrobě je způsobeno přímo v této výrobě (nikoliv překročením nákladů na krmné plodiny převedené z rostlinné výroby), je nutné ponechat tyto náklady v plné výši, i když důsledky se projeví na zhoršení hospodaření v dalších letech či ve zvýšených cenách (skutečných vlastních nákladech) zvířat ve stavu.

Odstranění následků škod ze živelních pohrom a jiných nezaviněných škod na finanční výsledek hospodaření

Škody ze živelních pohrom jsou nejrozsáhlejšími, nezaviněnými škodami. Živelní pohromy způsobují škody především v zemědělských závodech, což je zcela pochopitelné s ohledem na biologický charakter zemědělské výroby, a proto, že se odvíjí převážně ve volné přírodě. Živelní pohromou se rozumí příslušný nadbytek nebo nedostatek vody (povodeň, záplava, průtrž mračen, dlouhotrvající sucho), krupobití, tíha

sněhu a námrazy, vichřice, úder blesku, požár, sesouvání a propadání půdy, zřícení skal, pády stromů a stožárů, dále pak rozšíření epidemických chorob zvířat nebo škůdců rostlin. Avšak i jiné nezaviněné události působí někdy značné škody; jsou to např. vady ve vedení energie, v konstrukci staveb a zařízení, nemožnost bezvadného uskladnění výrobních zásob, nemožnost důsledně zabránit krádežím (na polních kulturách, ovocných stromech apod.).

Škody, ať už jejich příčina je jakákoliv, způsobují vždy ochuzení vlastníků majetku. Pro jednotlivce (jednotlivý závod), představují, zejména škody ze živelních pohrom, vždy citelnou ztrátu. Tak např. škody způsobené požárem postihují nejširší vrstvy, škody způsobené krupobitím postihují všechny zemědělské závody apod. Aby takové ztráty byly nahrazovány, bylo vybudováno majetkové a osobní pojištění. Placením pojistných prémie se zbavil vlastník do jisté míry rizika hmotných ztrát a zajistil si náhradu vzniklé škody z rezervy (rezervních fondů) pojišťovny, vytvořených ze zaplacených prémie. Důsledky rizika přecházejí tak na fondy vytvářené společností.

Znárodnění a združstevnění převážné části našeho národního majetku se současným znárodněním pojišťoven znamenalo zásadní změnu. Pojišťovnictví bylo přebudováno v souladu s politickým a hospodářským vývojem státu, základem pro jeho organizaci je zákon o pojišťovnictví č. 85/1952 Sb.

Až do roku 1952 byl také majetek ve správě hospodářských organizací (také majetek ve správě státních statků) pojišťován a škody uhrazovány obdobně jako soukromým vlastníkům. Vydáním uvedeného zákona bylo pojištění tohoto majetku zrušeno a ustanoveno (§ 5), že majetek ve správě státních orgánů, pokud nejde o národní výbory, a ve správě národních podniků se nepojišťuje. Dále se pojišťuje jen majetek ve správě národních výborů a podniků místního hospodářství a bylo uzákoněno povinné pojištění majetku jednotlivých zemědělských družstev (vyhláška ministerstva financí č. 79/1953 a č. 1/1954). Kromě toho, s výjimkou pojišťování majetku ve správě státních orgánů a národních podniků, uzavírá Státní pojišťovna, jako jediný státní pojišťovací ústav, další, tzv. dobrovolné pojištění pro rozšíření pojistného krytí i jiných škodních příčin. Zachováno zůstalo všeobecné povinné pojištění proti následkům zákonné odpovědnosti a za provoz motorových vozidel. Zrušením pojišťování majetku ve správě státních orgánů a národních podniků, zvýšily se úkoly ministerstev a ostatních ústředních orgánů v péči o správu a ochranu národního majetku. Zájem o finanční zabezpečení škod, vzniklých na majetku, se tak stal věcí celé socialistické společnosti.

Podniky nemohou tvořit žádné rezervy na očekávané nebo neočekávané škody, není pochopitelně přípustné škody plánovat, ani plánovat jejich úhradu. Podle dosud platných předpisů neposkytuje se národním podnikům žádná přímá náhrada škod.

Živelními pohromami a jinými nahodilými událostmi jsou v zemědělství poškozo-

zovány:

- polní kultury,
- mladé a dospělé porosty,
- zásoby zemědělských výrobků a materiálů,
- mladá zvířata a zvířata ve výkrmu,
- dospělá zvířata,
- zemědělské pozemky a meliorace,
- budovy, stavby, zařízení a stroje,
- ostatní základní a oběžné prostředky.

Protože nám jde bezprostředně o vliv škod na finanční výsledek hospodaření, budeme se v této úvaze zabývat především škodami na oběžných prostředcích.

V současné době je řešena otázka účetního vypořádání těchto vzniklých škod. Toto účetní vypořádání záleží v tom, že se při úplné škodě (na polním inventáři, sklizni, porostech, výrobcích, materiálu a zvířatech) odepíše poměrná část (podle výměry, množství apod.) skutečných nákladů na účet zisků a ztrát jako ztráta.

Při úplném zničení nebo vyhynutí rostlin, způsobeném živelní pohromou, kdy nebude (nebyla) sklizeň, se vyúčtují skutečné náklady až dosud na příslušné kultury vynaložené do účtu zisků a ztrát do položky ztráty ze živelních pohrom. Při úplném znehodnocení dosud vykonané přípravy půdy se postupuje stejným způsobem, musí se však

odpovědně uvážit, které práce je třeba pro novou plodinu opakovat a podle toho vyúčtovat do ztráty jen náklady na ty práce, které je nutno vykonat znovu (např. hnojení strojenými hnojivy, přípravu k setí a vlastní setí). Náklady, které není třeba opakovat, se převedou potom do nákladů na novou plodinu.

Při částečném zničení nebo poškození kultury na určitém pozemku, čehož důsledkem je snížení sklizně, platí zásada, že pokud se v takových případech sklídí, vyúčtují se všechny náklady na sklizené nižší množství výrobků, takže způsobené škody se projevují zvýšením nákladů na výrobek, aniž by se účetně vyjadřovaly.

Nedostatky dnešního stavu vypořádání škod

Hlavními nedostatky dosavadního řešení vypořádání následků nezaviněných škod, způsobených živelními pohromami a jinými nahodilými událostmi u státních statků, jsou:

a) účetně se vypořádávají jenom škody úplné a nikoliv také škody částečné, které jsou však častější a většího rozsahu,

b) při účetním vypořádání nejde o skutečnou finanční náhradu zničených nebo poškozených oběžných prostředků,

c) účetní vypořádání má zajistit především správné stavy majetku v rozvaze státního statku.

Skutečnosti z toho vyplývající jsou velmi závažné a mají u státního statku tyto důsledky:

a) zvýšení nákladů na výrobu a tím i v kalkulaci na jednotku výroby,

b) snížení tržeb,

c) zhoršení finanční situace a zhoršený finanční výsledek hospodaření,

d) zhoršení splnění plánu výroby a dodávek,

e) zhoršení předpokladů pro plán a skutečný průběh hospodaření v příštím roce,

f) porušení srovnávací základny pro hodnocení výsledků socialistického soutěžení statku (jako celku),

g) snížení produktivity práce (hrubá hodnota výroby na jednoho pracovníka).

Důsledky, uvedené pod body a) až e), které nazveme „finančními důsledky“, je možné řešit pouze náhradami finančních prostředků buď z pojistného fondu nebo od Státní pojišťovny. Ostatní uvedené důsledky bude nutno řešit ještě dalšími opatřeními.

Při zkoumání otázky škod u různých státních statků bylo zjištěno:

1. že není plně využívána možnost vypořádání škod v účetní evidenci (jak bylo popsáno),

2. že činnost pojistného fondu při ministerstvu zemědělství, zřízeného pro státní statky s účinností od 1. ledna 1958, prakticky dosud nezačala,

3. že nejsou důsledně vedeny záznamy o škodách.

Ad 1. Předpisů o vypořádání škod v účetní evidenci, protože jde o předpisy účetní, používají jenom účetní pracovníci a zájem techniků je malý. Tím se stává, že jich není ani plně využíváno. Některé státní statky vzniklé škody na oběžných prostředcích ani nevyúčtují, zvláště jde-li o škody na polních kulturách.

I při této situaci, kdy možno říci, že nebyly zúčtovány ani všechny úplné škody, způsobené živelními pohromami, činila jejich hodnota na oběžných prostředcích celostátně v jednotlivých letech:

	1954	1955	1956	1957	1958
na 1 ha zemědělské půdy — Kčs . .	69,90	18,90	23,30	65,90	21,60

Částečné škody na polních kulturách působí však celkově větší ztráty. To je možné prokázat např. z těchto skutečností:

Pro rok 1956 povolilo ministerstvo financí na žádost tehdejšího ministerstva státních statků odpis hodnoty částečných škod výhradně jen u zeleniny a ovoce, a jen v případech, kdy následkem živelní pohromy byla sklizeň snížena nejméně od 50 % výše; hodnota jen těchto částečných škod činila 79 % všech škod úplných v tomto roce.

Příklad z jednoho statku Pražského kraje: V roce 1958 činily u státního statku celkové škody způsobené krupobitím na polních kulturách, protokolárně zjištěné a potvrzené ONV, částku Kčs 917 000,— a škody povodní částku Kčs 105 000,—; úplně škody v tom nečinily ani 25 %. Škody byly vyčísleny v hodnotě snížené nebo zničené sklizně v plánovaných nákladech příslušných plodin. Takových příkladů by bylo možno uvést mnoho. V loňském roce byly škody ještě vyšší.

Proto účetní vypořádání škod by se mělo týkat právě tak škod částečných jako škod úplných.

Ad 2. Pojistný fond pro státní statky byl zřízen výnosem ministra zemědělství a lesního hospodářství ze dne 22. dubna 1956, čj. 122-112.728/1956, s účinností od 1. ledna 1958. Jeho zřízení bylo podmíněno zavedením nové soustavy financování, platné rovněž od 1. ledna 1958, která záležela především v tom, že se přešlo od individuálních dotací k pevným dotacím, stanoveným pro vybrané výrobky na 1,— Kčs tržeb se započtením průměrného 6% zisku.

Jako zdroje prostředků pro pojistný fond byly stanoveny tyto podíly:

- a) 20 % ze základní části plánovaného zisku skutečně dosaženého (ze zisku do výše stanovené průměrné rentability),
- b) 15 % z nadplánovaného zisku nebo z úspory na snížení plánované ztráty, přičemž za snížení plánované ztráty se nepovažuje snížení ztráty nesplněním plánovaného objemu výroby.

Použití prostředků fondu bylo stanoveno takto:

- a) z prostředků fondu mohou být hrazeny škody, způsobené živelními pohromami na oběžných prostředcích a škody na základních prostředcích jen v případech, může-li statek provést jejich obnovu z místních zdrojů nebo jde-li o zvířata;
- b) výjimečně mohou být z prostředků fondu poskytovány státním statkům dočasné výpomoci při finančních obtížích statkem nezaviněných.

Činnost pojistného fondu nemohla být prakticky dosud zahájena. Hlavním důvodem je, že do pojistného fondu nevplynuly dostatečné finanční prostředky, neboť plánované finanční výsledky nebyly dosaženy. Ukázalo se tak prakticky, že zdroje pojistného fondu nemohou být prozatím vázány na výsledky hospodaření jednotlivých státních statků.

Ad 3. Záznamy (protokoly o škodách) nejsou na některých statcích důsledně vedeny proto, že celý problém následků škod není účinně řešen, čímž prakticky většina těchto záznamů ztrácí na svém významu. Používají se jen k zdůvodňování neplnění plánu. Podle toho se také přistupuje k jejich vyhotovování a k celé agendě s tím spojené.

K vyřešení této otázky se navrhuje:

- a) buď vytvoření účinnějšího (dostatečného) pojistného fondu pro státní statky než je dosavadní,
 - b) nebo sjednání pojištění u Státní pojišťovny a
 - c) současné rozšíření vypořádání v účetní evidenci.
- Pro uvedené návrhy na řešení byly vzaty v úvahu:
- ad a) pojistný fond státních statků sdružení velkovýkrmem,
 - ad b) povinné pojištění majetku JZD u Státní pojišťovny.

Obě uvedená opatření se jen částečně od sebe liší rozsahem pojistného krytí, základem pro výpočet úhrady a ovšem povahou pojištění.

Vytvoření dostatečného pojistného fondu pro státní statky

Dosavadní pojistný fond při ministerstvu zemědělství se dosud nemohl stát účinným, protože do něho nevplynuly dostatečné finanční prostředky; rozsah pojistného krytí nelze posoudit, protože nebyl dosud vydán prováděcí předpis. Přesto však je možno právem usuzovat, že i kdyby rozsah krytí škod nebyl příliš velký, že by prostředky z dosud určených zdrojů byly nedostatečné. Zisk a především zisk v zemědělském podniku (a obdobně i snížení plánované ztráty, které je též uvažováno jako zdroj), není dostatečně stabilním zdrojem, tím méně zisk nadplánový.

Proto by bylo správné uvažovat jako první alternativu: ponechat dosavadní pojistný fond pro státní statky při ministerstvu zemědělství s tím, že by bylo

a) stanoveno pojistné krytí pro úplné i částečné škody na oběžných prostředcích, způsobené živelními pohromami a jinými nezaviněnými událostmi,

b) projednáno mezi ministerstvem zemědělství a ministerstvem financí, aby pravidelným zdrojem do pojistného fondu vedle pojistného placeného statky byl též příspěvek ze státního rozpočtu ve výši pojistného, a to pro ty státní statky, které je nutno ještě přechodně finančně upevnit.

Ponechat fond s účinností celostátní (a odděleně pro Slovensko) by bylo nutné, protože fondy pro menší oblasti by nebyly pro krytí škod dostatečné.

Pojištění proti škodám u Státní pojišťovny

Pojištění majetku proti škodám u Státní pojišťovny mají jednotná zemědělská družstva. Jak bylo vpředu uvedeno, bylo zákonem č. 85/1952 zrušeno pojištění majetku národních podniků a tedy také majetku státních statků.

Pojištění prostřednictvím pojistného fondu, i kdyby byly zdroje doplněny ze státního rozpočtu, jak se uvádí, není přesto podle našeho názoru úplným řešením, a to především proto, že by nebyla zajištěna likvidace škod a celá agenda s tím související, protože jak ministerstvu zemědělství, tak KNV chybí potřebný úřední aparát. Tento aparát má jenom Státní pojišťovna a pojistila-li majetek všech JZD, znamenalo by pro ni převzetí pojištění majetku státních statků v navrhovaném rozsahu jen menší vzrůst agendy. Bez určitého zapojení aparátu Státní pojišťovny by ani likvidace škod při náhradách z pojistného fondu nebyla možná, protože by chyběl objektivní orgán při likvidaci náhrad.

Proto je třeba uvážit jako druhou alternativu pojištění u Státní pojišťovny, které se ukazuje za dané situace účelnější.

Uskutečnění tohoto opatření by vyžadovalo projednání výjimky ze zákona č. 85/1952. Výjimku ze zákona je možno zdůvodnit tím, že zemědělská výroba je v daleko větší míře ohrožována škodami, kterým nelze zabránit, než ostatní odvětví národního hospodářství. Jsou to především živelní pohromy, které pravidelně působí značné škody na polních kulturách i jiném majetku státních statků, avšak i jiné nahodilé události, kterým ve volné přírodě rovněž nelze zabránit s ohledem na biologický charakter výroby. Tyto důvody vedly právě k tomu, že tímto zákonem bylo zavedeno povinné pojištění zemědělského majetku JZD u Státní pojišťovny. Při nepatrném rozsahu soukromého sektoru nedošlo by prakticky k tomu, že by část rezervních fondů Státní pojišťovny, vytvořená JZD nebo státními statky, byla tímto sektorem využívána. S povolením výjimky se počítá v § 5, odst. 2, kde se uvádí, že výjimku stanoví vláda na návrh ministra financí.

Státní statky by platily pojistné (jako JZD), přičemž by po přechodnou dobu bylo postupováno tak, jak je uvedeno u první alternativy (příspěvky ze státního rozpočtu).

Rozsah pojistného krytí v obou alternativách by vycházel z rozsahu, který je u JZD pro povinné pojištění oběžných prostředků a zvířat základního stáda, s rozšířením o pojištění polních kultur i pro případy napadení rostlinnými škůdci a o škody z uhybnutí mláďat.

Náhrady vzniklých úplných škod by odpovídaly pojištěným hodnotám, které by byly ve výši plánovaných nákladů, resp. plánovaných realizačních cen, náhrady částečných škod podle procenta poškození příslušné části nákladů (u polních kultur).

Rozšíření vypořádání škod v účetní evidenci

Jak bylo uvedeno, je podle dosavadních předpisů přípustné vyúčtovat v účetní evidenci jen škody ze živelních pohrom, pokud jsou úplné, a není povoleno účtovat také škody částečné. Při uskutečnění návrhu uvedeného ad 1. — zlepšený pojistný fond státních statků nebo návrhu ad 2. — pojištění u Státní pojišťovny, je nutné, protože se v obou případech navrhuje pojistné krytí také částečných škod na polních kulturách, aby předpisy pro účetní evidenci byly příslušně doplněny.

Proto se navrhuje, aby obdobně, jako se účtují úplné škody způsobené živelními pohromami, byly na účet zisků a ztrát vyúčtovány jako ztráta i škody částečné, vzniklé na polních kulturách a na ovoci na stromech. Hodnota částečných škod by se rovnala části skutečných vlastních nákladů, vypočtené podle procenta, kterým by byl vyjádřen stupeň poškození:

$$\text{Hodnota částečné škody} = \frac{\text{SNV výroby} \times \% \text{ poškození}}{100}$$

Všeobecně po zavedení náhrad (buď z pojistného fondu nebo od Státní pojišťovny) vznikl by v účetní evidenci stav, že na účtě 99 „Zisky a ztráty“ by zůstala zpravidla jako ztráta nekrytá část škody, vyplývající z rozdílu hodnoty zúčtované (na straně Má dáti) ve skutečných vlastních nákladech a náhrady uplatněné ve výši plánovaných vlastních nákladů (strana Dal). To by bylo ekonomicky zcela správné. Tím by pak byla současně zajištěna správnost výsledných kalkulací, skutečných vlastních nákladů na výrobky a tak zlepšen dosavadní stav.

Souhrn

U státních statků se projevují značné rozdíly skutečných finančních výsledků od výsledků plánovaných. Tím finanční výsledky a s nimi související hodnoty nemohou být reálnými zdroji prostředků pro podnikové fondy a pro jiné pobídkové formy (např. soutěžení a prémie).

V nových podmínkách hospodaření od 1. ledna 1960 (jednotné výkupní ceny, změny výkup. systému a další) by takový stav znamenal brzdu nejen pro úspěšné zavádění dlouhodobých normativů podnikové i osobní hmotné zainteresovanosti, ale mohl by koncem roku nadále vyvolávat nutnost přeceňování zásob na plánované náklady, jak se již několikrát stalo.

Proto se navrhuje řešení dvou problémů, které jsou také jedněmi z hlavních příčin rozdílu proti plánu, a to:

1. vyloučení vlivu překročení plánovaných vlastních nákladů na finanční výsledky dalšího hospodaření,

2. odstranění následků škod z živelních pohrom a jiných nezaviněných škod.

Vychází se přitom ze skutečnosti, že oba problémy jsou v našem převládajícím zemědělském sektoru — v JZD — úspěšně vyřešeny, a že by bylo správné, pokud možno odstraňovat rozdíly ekonomiky obou sektorů (státních statků a JZD) a postupně tak dosahovat určité srovnatelnosti výsledků (např. ve vlastních nákladech).

Při řešení prvního problému se vychází z dosavadního stavu, kdy při zásadě oceňování vlastních výrobků úplnými skutečnými náklady dochází při překročení plánovaných nákladů prakticky k přenášení „ztráty“ jednak do dalšího roku, jednak z jednoho výrobního odvětví do druhého. Uznává se, že je správné, aby ztráta nebo zisk vznikaly až při realizaci výrobků a nikoliv již při výrobě. Proto se nenavrhuje změna v oceňování výrobků. Protože však přenášení ztrát působí nejtěživěji u krmiv vlastní výroby, k čemuž dochází jednak z rostlinné výroby do živočišné při spotřebě krmiv a jednak do dalšího roku, navrhuje se považovat převedení vyrobených krmiv do živočišné výroby za vnitropodnikovou realizaci. Tato realizace by se uskutečňovala ve stálých cenách, které by byly na úrovni průměrných plánovaných nákladů jednotlivých výrobně ekonomických skupin státních statků. Výsledek vnitřní realizace (ztráta) by byl samostatnou součástí finančního výsledku statku. Při současném řešení odstranění následků škod ze živelních pohrom by se výše ztrát z vnitřní realizace zmírnila.

Při řešení druhého problému, kde stav je takový, že státnímu statku nejsou škody na oběžných prostředcích (na polních kulturách, na zásobách, zvířatech apod.) vůbec finančně nahrazovány, ale kdy se úplné škody vypořádávají jen vyúčtováním vynaložených nákladů do ztrát, se navrhuje:

- a) buď zřízení účinnějšího pojistného fondu státních statků, než je dosavadní při ministerstvu zemědělství, který pro nedostatek finančních prostředků nezahájil prakticky činnost,

b) nebo zavedení pojištění proti škodám u Státní pojišťovny.
Rozsah pojištění v obou alternativách by odpovídal rozsahu povinného pojištění majetku JZD a zdrojem příspěvků by byly vlastní náklady státních statků.
Uskutečnění navrhovaných opatření by ve svých důsledcích znamenalo další zlepšení a posílení předpokladů pro rentabilitu hospodaření státních statků.

Проект некоторых мероприятий для повышения стабильности и улучшения денежных результатов госхозов

В государственных хозяйствах проявляется значительная разница между фактическими денежными результатами и результатами плановыми. Таким образом денежные (финансовые) результаты, и связанные с ними стоимости, не могут служить в качестве реальных источников средств для хозяйственных фондов, ни для других форм стимулирования (например, соревнование).

В новых условиях ведения хозяйства, начиная с первого января 1960 года (единые заготовительные цены, изменения в системе заготовок и другие), такое положение являлось бы тормозом не только для успешного внедрения долгосрочных нормативов для хозяйственной и личной материальной заинтересованности, но оно могло бы в конце года даже вызвать необходимость переоценки источников до уровня плановых затрат, как это уже произошло несколько раз.

Поэтому предлагается решение двух проблем, которые являются одной из основных причин разницы в плане, а именно:

1. исключить влияние перерасхода плановой себестоимости на денежные результаты дальнейшего ведения хозяйства,
2. устранить последствия потерь, возникших от стихийных бедствий и от других причин.

При этом исходят из факта, что обе проблемы в нашем преобладающем сельскохозяйственном секторе — в ЕСХК — успешно разрешены, и что было бы правильно, по возможности, устранять разницу экономики обоих секторов (госхозов и ЕСХК) и, таким образом, постепенно достигать известной сравнимости результатов (например, по себестоимости).

При решении первой проблемы исходят из существующего положения, когда — согласно принципу оценки собственных продуктов в пересчете на полные фактические затраты при перерасходе плановых затрат — происходит фактический перенос «потерь» с одной стороны, на следующий год, а с другой стороны, из одного производственного сектора в другой. Мы считаем правильным, чтобы потери или прибыль возникали только при реализации продуктов, а не во время производства. Поэтому в оценке продуктов не предлагаются никакие изменения. Ввиду того, что перенос потерь, однако, обременяет больше всего корма собственного производства, что происходит при расходе кормов как при их передаче из растениеводства в животноводство, так и при переносе на следующий год, предлагается считать передачу произведенных кормов в животноводство внутрихозяйственной реализацией. Эта реализация осуществлялась бы в твердых ценах, которые достигали бы уровня средних плановых затрат отдельных производственно-экономических групп госхозов. Результат внутренней реализации (потери) будет рассматриваться как отдельная составная часть денежных результатов госхозов. При одновременном решении вопроса об устранении последствий стихийных бедствий, можно снизить объем потерь от внутренней реализации.

При решении второй проблемы, т. е. когда положение таково, что потери оборотных средств (полевых культур, запасов, сельскохозяйственных животных и т. п.) в денежном выражении госхозу вообще не возмещаются, и когда полные потери ликвидируются всего лишь путем переноса произведенных затрат в раздел «потерь», предлагается следующее:

а) создать страховой фонд госхозов более эффективный, чем фонд, существующий до сих пор при Министерстве сельского хозяйства, который ввиду нехватки денежных средств практически не имеет значения,

б) или ввести страхование от потерь в Государственной страхкассе.

Объем страхования в обеих альтернативах отвечал бы объему обязательного страхования имущества ЕСХК, а ресурсами для взносов служила бы себестоимость госхозов.

Осуществление предлагаемых мероприятий во всей последовательности являлось бы дальнейшим улучшением и укреплением благоприятных условий для рентабельного ведения хозяйства в госхозах.

Vorschläge betreffend einige Maßnahmen zur Erhöhung der Stabilität und Verbesserung der finanziellen Ergebnisse der Staatsgüter

Bei den Staatsgütern treten bedeutende Unterschiede zwischen den tatsächlichen finanziellen Ergebnissen und den geplanten Ergebnissen in Erscheinung. Dadurch können die finanziellen Ergebnisse und die mit ihnen zusammenhängenden Werte keine realen Quellen der Mittel für die Betriebsfonds und für andere Anrechnungsformen sein (z. B. Wettbewerb).

Unter den ab 1. Januar 1960 in Kraft tretenden neuen Bedingungen des Wirtschaftens (einheitliche Erfassungspreise, Veränderungen im Erfassungssystem und weitere) würde ein solcher Zustand nicht nur für die erfolgreiche Einführung der langfristigen Normativen der materiellen Betriebs- und individuellen Interessiertheit ein Hemmnis bedeuten, sondern er könnte bei Jahresende weiterhin die Notwendigkeit der Umwertung der Vorräte für die geplanten Kosten hervorrufen, wie dies bereits mehrere Male der Fall war.

Es wird deshalb die Lösung zweier Probleme vorgeschlagen, die auch eine der hauptsächlichen Ursachen der Unterschiede dem Plan gegenüber sind, und zwar:

1. Ausschließen des Einflusses des Überschreitens der geplanten Selbstkosten auf die finanziellen Ergebnisse des weiteren Wirtschaftens,

2. Beseitigung der Folgen von Schäden, die durch Elementarkatastrophen hervorgerufen wurden sowie anderer unverschuldeter Schäden.

Man geht hierbei von der Tatsache aus, daß beide Probleme in unserem vorherrschenden landwirtschaftlichen Sektor – den einheitlichen landwirtschaftlichen Genossenschaften – erfolgreich gelöst sind, und daß es richtig wäre, nach Möglichkeit die Unterschiede der Ökonomik beider Sektoren (der Staatsgüter und der einheitlichen landwirtschaftlichen Genossenschaften) zu beseitigen und auf diese Weise allmählich gewisse vergleichbare Ergebnisse zu erreichen (z. B. in den Selbstkosten).

Bei der Lösung des ersten Problems geht man vom bisherigen Stand aus, wo es beim Grundsatz der Bewertung der eigenen Erzeugnisse durch die vollkommenen tatsächlichen Kosten bei Überschreitung der geplanten Kosten praktisch zum Übertrag des „Verlustes“ einerseits in das nächste Jahr, andererseits aus einem Produktionszweig in den anderen kommt. Es wird anerkannt, daß es richtig ist, daß Gewinn oder Verlust erst bei der Realisierung, des Produktes entstehen soll und keineswegs bereits bei der Erzeugung. Deshalb wird die Änderung in der Bewertung der Produkte nicht beantragt. Da jedoch der Übertrag der Verluste sich am schwersten bei Futtermitteln eigener Produktion auswirkt, wozu es einerseits beim Verbrauch der Futtermittel aus der pflanzlichen in die tierische Produktion kommt und andererseits ins nächste Jahr, wird beantragt, die Übergabe der produzierten Futtermittel in die tierische Produktion als innerbetriebliche Realisierung zu betrachten. Diese Realisierung würde zu beständigen Preisen verwirklicht werden, die sich auf dem Niveau der durchschnittlichen geplanten Kosten der einzelnen ökonomischen Produktionsgruppen der Staatsgüter befinden würden. Das Ergebnis der inneren Realisierung (Verlust) wäre ein selbständiger Bestandteil des finanziellen Ergebnisses des Gutes. Bei gleichzeitiger Lösung der Beseitigung der Schadensfolgen aus Elementarkatastrophen würde sich die Höhe der Verluste aus der inneren Realisierung mildern.

Bei der Lösung des zweiten Problems, wonach beim heutigen Stand dem Staatsgut Schäden an Umlaufmitteln (an Feldkulturen, Vorräten, Tieren u. ä.) finanziell überhaupt nicht vergütet werden, sondern volle Schäden nur durch Verrechnung der aufgewandten Kosten in die Verluste beglichen werden, wird vorgeschlagen:

- a) entweder die Errichtung eines wirksameren Versicherungsfonds als des bisherigen beim Landwirtschaftsministerium, der wegen Mangel an finanziellen Mitteln seine Tätigkeit praktisch nicht aufgenommen hat, oder

- b) die Einführung der Schadensversicherung bei der Staatlichen Versicherungsanstalt. Bei beiden Alternativen würde der Umfang der Versicherung dem Umfang der obligatorischen Versicherung des Besitzes der einheitlichen landwirtschaftlichen Genossenschaften entsprechen und die Quellen der Beiträge wären die Selbstkosten der Staatsgüter.

Die Verwirklichung der beantragten Maßnahmen würde in ihren Konsequenzen eine weitere Verbesserung und Festigung der Voraussetzungen für die Rentabilität des Wirtschaftens der Staatsgüter bedeuten.

NĚKTERÍ ČINITELÉ, OVLIVŇUJÍCÍ VELIKOST SOCIALISTICKÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ

V minulém čísle našeho časopisu jsme zahájili diskusi k otázkám velikosti socialistických zemědělských závodů úvodním slovem dopisujícího člena CSAZV, Karla S v o b o d y. Dnes přinášíme první příspěvek do této diskuse od vedoucího katedry zemědělské ekonomiky a organizace socialistických zemědělských podniků Vysoké školy zemědělské v Brně doc. dr. Aloise G r o l i g a. Očekáváme, že k této závažné problematice se vysloví i další zemědělstí ekonomové z výzkumných ústavů, vysokých škol, ministerstev a ostatních ústředních úřadů, jakož i odborní pracovníci praxe.

Účelem tohoto diskusního příspěvku je pojednat o některých činitelích, o kterých soudíme, že podstatně ovlivňují určení optimální velikosti socialistických zemědělských podniků. Nebudeme se tu ovšem zabývat otázkou určování velikosti podniků v různých výrobních oblastech, ale hledisky, které mají vliv na velikost podniků v téže výrobní oblasti, tj. v podstatě ve stejných nebo podobných výrobních podmínkách.

Zkoumáme-li otázku velikosti zemědělských podniků z tohoto hlediska, máme zato, že podstatně ovlivňují rozsah půdního fondu tyto činitelé:

1. počet pracovníků a jejich kvalifikace a pracovní morálka;
2. úroveň organizace práce a řízení výroby podniku;
3. kapacita mechanizace;
4. nové technologické výrobní postupy;
5. stupeň mezipodnikové kooperace.

Všichni tyto činitelé spolu souvisí a vzájemně se ovlivňují a jednotlivě i jako celek působí na určení velikosti zemědělského podniku.

Názor, že uvedení činitelé mají vliv na určení velikosti podniku, je třeba chápat tak, že optimum těchto činitelů má v jejich vzájemné působnosti zajistit nejhospodárnější výrobu v daných přírodních a ekonomických podmínkách. Optimum těchto činitelů je výchozí základnou pro další jejich zlepšování i kvalitativní a kvantitativní změny výrobních podmínek, na jejichž podkladě je potom možno rozšířit půdní fond, a to za současného růstu produkce a produktivity práce.

Pod pojmem optima rozumíme takovou úroveň (stav) všech příslušných činitelů jako celku, která zajišťuje rozšířenou socialistickou reprodukci v podniku. Pod pojmem optima však můžeme rozumět i takový stav jednotlivých činitelů, který pomáhá v uskutečňování socialistické rozšířené reprodukce v daných politických, ekonomických a přírodních podmínkách.

Je to tedy nejvýhodnější úroveň, která v určitém časovém úseku a v daných výrobních podmínkách zajišťuje socialistickou rozšířenou reprodukci v podniku. Např. optimem mechanizace je takový počet a taková výkonnost strojů a strojního zařízení, která nezatěžuje výrobu ne hospodárnými odpisy (náklady) a je schopna včas a kvalitně splnit dané úkoly.

Hranicí optima je takový stav (ať již plánovaný nebo skutečný) při zjišťování výsledků hospodaření, kdy je ještě uskutečňována plánovaná, tj. socialistická rozšířená reprodukce. Úroveň některých činitelů však může klesat pod hranici optima nebo i tuto hranici překročit. Tak např. nižší úroveň mechanizace můžeme vyrovnat vyšším počtem pracovních sil, nebo počty zvířat mohou stoupat, aniž by se změnil počet pracovních sil; zvyšování mechanizace v posléze uvedeném případě zajistíme novými technologickými výrobními postupy nebo mezipodnikovou kooperací v přísunu krmiv. Tyto odchylky od optima lze tedy vyrovnávat vzájemnou zastupitelností jednotlivých činitelů, ale jen do určité hranice, kterou je opět uskutečňování socialistické rozšířené reprodukce v podniku.

Počet pracovních sil a jejich kvalifikace a pracovní morálka ovlivňují optimální velikost podniku v tom směru, že rozsah půdního fondu, jako podklad objemu rostlinné a živočišné produkce, má zajistit rozšířenou reprodukci v podniku i zvyšování životní úrovně pracovníků a jejich politický a odborný růst.

Nelze úspěšně hospodářsky uskutečňovat rozšiřování půdního fondu, aniž bychom zlepšovali úroveň organizace práce a řízení výroby. Nízká úroveň organizace práce a řízení výroby je brzdou zvětšování velikosti podniku. Počet pracovních sil a hlavně jejich kvalifikace a pracovní morálka bezprostředně souvisí s úrovní organizace práce a řízení výroby.

Pokud se týká úrovně mechanizace i stupně zavedení nových technologických výrobních postupů, je vliv těchto činitelů na optimální velikost podniku, rovněž výrazný.

Při určování kapacity mechanizace máme na mysli takovou mechanizaci, která zajišťuje v rostlinné výrobě a dopravě včasnou a kvalitní přípravu půdy, včasné a účinné ošetřování porostů, včasnou a bezztrátovou sklizeň, levnou a rychlou přípravu a zpracování statkové hmoty a její hospodárné uchovávání. Je třeba zajistit také vážení statkové hmoty i tržních produktů.

V živočišné výrobě je třeba při určování kapacity mechanizace zajistit rovněž hospodárné zpracovávání krmiv (případně jejich dávkování), jejich dopravu ke zvířatům, napájení a čištění zvířat, čištění stájí, odklizení, dopravu, ukládání a ošetřování chlévské mrvy a získávání produktů. Také pomocná výroba nemůže

zaostávat za úrovní mechanizace výroby zemědělské. Nedílnou součástí mechanizace podniku je však i mechanizace administrativních prací a řízení podniku.

Úroveň mechanizace podstatně ovlivňuje optimální velikost podniku. Půdní fond lze rozšiřovat jen horizontálně. Mechanizace zkracuje vzdálenosti a zvyšuje počet hektarů připadajících na jednoho pracovníka. Je dále jediným z činitelů, který umožňuje hospodárně rozšiřovat zemědělský podnik i vertikálně (poschodové sklady, sýpky, zpracovny krmiv, automatická krmná zařízení). O ostatních vlivech mechanizace, jako např. o jejím vlivu na počet pracovních sil a tím na možnost rozšíření půdního fondu a vlivech dalších, dostatečně známých, není třeba se zmiňovat.

Rozsah půdního fondu je ovlivňován novými technologickými výrobními postupy v tom směru, že rozsah rostlinné výroby musí zajišťovat nejen tržní produkci, ale i dostatek krmiv a steliv pro stavy hospodářských zvířat, které jsou z hlediska hospodárného využití nových technologických výrobních postupů bezpodmínečně nutné.

Rovněž úroveň mezipodnikové kooperace má vliv na optimální velikost podniku, a to v tom směru, že např. dodávka krmiv z centrálních mícháren může mít vliv na změnu výměry půdního fondu jak absolutně, nebo také na změnu v poměru kultur a výměry ploch jednotlivých plodin. S otázkou kooperace úzce souvisí problém soběstačnosti jednotlivých podniků. Je samozřejmé, že základní suroviny do centrálních mícháren (vedle dovozu) musí zajišťovat zemědělské podniky. Je proto třeba řešit otázku, zda do mícháren budou dodávat suroviny všechny podniky nebo jen ta jejich část, v nichž výroba těchto surovin bude nejhospodárnější (a to jak z hlediska výnosů, tak i nákladů na dopravu).

Kooperaci však nelze chápat jako činitele, který by zajistil vytvoření stejně velkých podniků i v téže výrobní oblasti, ale jako prostředek k maximálnímu využití půdního fondu a rentability jednotlivých podniků a jako prostředek k rozšíření půdního fondu na optimální hranici.

Jelikož přírodní i ekonomické podmínky v družstvech jsou různé a družstvo nelze chápat jako izolovaný jev uvnitř zemědělství, mají nepříznivé podmínky přírodní nebo ekonomické v jedněch družstvech také vliv na možnosti rozšiřování půdního fondu v družstvech s podmínkami příznivějšími. Za této situace právě kooperace (a to nejen materiální, ale i politicko výchovná, organizační a řídicí i kulturně výchovná) vyspělých družstev musí napomáhat rozvoji družstev zaostalejších a připravovat tak podmínky pro společné rozšíření půdního fondu cestou slučování.

V současné době považujeme za správné vycházet při určování optimální velikosti našich družstev z katastrů obcí (s výměrou větší než 200 ha) jako optimální velikosti půdního fondu družstva. Jako nutný předpoklad plánovitého rozšíření této výměry je třeba zjistit nejvyšší možnou hranici využití půdního fondu katastru a na podkladě těchto zjištění potom plánovat její rozšíření v souladu se zvyšováním úrovně těch činitelů, kteří toto zvětšování ovlivňují. Zvětšování podniku

má zajišťovat socialistickou rozšířenou reprodukci i zvyšování životní úrovně jeho pracovníků.

Proces zvětšování velikosti našich družstev nelze ponechat náhodě. Pro jeho úspěšné uskutečňování je třeba na okresech především plánovat hospodárnou výstavbu z hlediska příští specializace podniků a prohlubovat všestrannou kooperaci mezi družstvy, která pro sloučení přicházejí v úvahu.

Doc. dr. Alois GROLIG

Upozornění redakce:

V článku „Některé úvahy k otázce velikosti socialistických zemědělských závodů v Československu“ v rubrice „Diskuse“, uveřejněném v č. 1/60 bylo na str. 68, omylem uvedeno: „asi 630 kusů prasnic s odchovem selat při skupinovém chovu“, správně má být: „asi 630 kusů prasat při plné mechanizaci tzv. vlhkého krmení“ a další řádka: „asi 140 kusů prasnic s odchovem selat při skupinovém chovu“.

Prosíme čtenáře, aby si laskavě tuto chybu opravili.

PROBLÉMY ROZŠÍŘENÉ REPRODUKCE JZD

(Ke knize dr. Boh. Sedivého „*Jak rozšiřovat výrobu v JZD*“. — Vydalo Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 1959)

Při rozborech hospodaření v JZD a v rámci celého okresu se často objeví pojem rozšířené reprodukce, a s tím i otázka, zda ji družstvo dosáhlo nebo ne. Rozšířená reprodukce v družstvech se dotýká všech sfér hospodářské činnosti i celého vnitrodružstevního života. Schopnost akumulovat prostředky a jimi zabezpečovat rozvoj základních a oběžných fondů a kvalitnější práci družstevníků, to je vlastní obsah rozšířené reprodukce JZD. Její problematiku však nelze izolovat jen na jeden zemědělský závod a „vytrhovat“ ji z celého rozsáhlého a složitého procesu rozšířené reprodukce v celém národním hospodářství. Je nutno pamatovat na to, že jeden ze základních předpokladů zvyšování produkce v družstevním hospodářství, kromě vlastní práce družstevníků, zajišťuje I. skupina průmyslových podniků vyrábějících výrobní prostředky, zejména výrobní nástroje, pro budování materiálně-technické základny v zemědělské výrobě. Na druhé straně zemědělský závod, tzn. především JZD, nutně svým výsledkem výroby, tržní produkce, vchází do procesu rozšířené reprodukce, zvláště lehkého a potravinářského průmyslu, a přitom si část k výrobě potřebných výrobních prostředků (chovný dobytek, osiva, hnojiva, krmiva atd.) zajišťuje sám.

Rozšířená reprodukce uvnitř JZD představuje přímé působení jednoho z nejvýznamnějších ekonomických zákonů socialismu, tj. zákona socialistické rozšířené reprodukce. Působení tohoto zákona v podmínkách družstevní velkovýroby má své specifické podmínky, především v tom, že:

1. v družstevní velkovýrobě je přechod od malovýrobních prostředků k velkovýrobním charakterizován intenzivní přestavbou výrobních fondů. Tento proces nelze v plné míře označovat rozšíře-

nou reprodukci a svými prostředky se na této přestavbě značným podílem účastní také stát;

2. družstevní velkovýroba má svůj ekonomický základ v družstevně skupinovém vlastnictví výrobních prostředků. Tato skutečnost má své specifické zvláštnosti v tvorbě a rozdělování celkové produkce JZD, která je v plném rozsahu vlastnictvím JZD.

Tyto dva základní charakteristické rysy při zabezpečování rozšířené reprodukce JZD vyvolávají nutnost zkoumání této kategorie se zvláštní pozorností a vyžadují si, aby družstva byla vedena praktickými návody k správnému zabezpečování celého komplexu rozšířené reprodukce. Tento komplex zahrnuje především rozšířenou reprodukci základních a oběžných fondů, pracovní schopnosti družstevníků a socialistických výrobních vztahů v družstvech. Výsledkem bohatšího a proporcionálního zabezpečení těchto částí rozšířené reprodukce je neustále rostoucí celková, hrubá a tržní produkce. Protože jde v tomto případě o hlavní článek hospodářské činnosti družstev, je zcela pochopitelné, že každá publikace, zabývající se tímto tématem, je se zájmem očekávána a studována.

V minulém roce vydalo Státní zemědělské nakladatelství knihu od dr. Sedivého „*Jak rozšiřovat výrobu v JZD*“. I když název napovídá, že půjde především o zpracování vztahů, které je nutno posilovat při zabezpečování výrobního procesu v JZD, bylo téma publikace jistě míněno šířeji, tj. aby vysvětlilo a odhalilo zákonitosti působící při zabezpečování všech sfér, kde působí rozšířená reprodukce, tzn. jak ve výrobním procesu, tak i v procesu oběhu.

Položme si nejdříve otázku, co je nutno očekávat od publikace podobného cha-

rakteru? Odpověď na tuto otázku nám umožní lépe hodnotit celou práci. Protože jde v problematice rozšířené reprodukce o řadu otázek, které je nutno ještě vyjasňovat teoreticky (např. odpisy ze základního stáda, reprodukce mezireproduktu a její vyčíslování atd.), mohlo se očekávat, že předložená publikace se bude snažit doplnit dosti rozsáhlý okruh otázek dosud nevyřešených. Je možno říci, že základní problémy rozšířené reprodukce jsou již teoreticky vyřešeny a z velké míry se budou v družstvech uskutečňovat současně s upevňováním jejich ekonomiky. Bylo možno tedy očekávat, že autor použije příležitosti, aby v publikaci podal názorný výklad (doplněný příklady) cest zabezpečování rozšířené reprodukce, což by se stalo praktickým vodítkem pro družstva. Je nutno však konstatovat, že oba tyto požadavky v publikaci nebyly plně splněny. Pokud jde o druhý požadavek, který se soustřeďuje především na tvorbu zdrojů rozšířené reprodukce po zavedení nového systému výkupu a po provedení generální inventarizace v JZD, je nutno poznamenat, že publikace se těmito novými opatřeními zabývá jen stručným upozorněním na doporučené rozdělení dotace nedělitelného fondu na str. 228, což zdaleka pro současnou potřebu JZD nestačí.

Tím však není řečeno, že uvedená brožura postrádá kladných stránek. Dosaďovací rozbor a studie o rozšířené reprodukci se většinou opíraly o dílčí materiál z několika JZD nebo se zabývaly hodnocením celostátních nebo oblastních údajů. V tomto směru je publikace dr. Šedivého prvním pokusem o širší šetření podobných ukazatelů o produkci, základních fondech a jejich zdrojích z 36 JZD. I když i tento počet družstev není dostatečně reprezentativní, přesto bylo možno na něm mnohostranněji ukázat vztahy a příčiny výsledků reprodukce. Celá práce je vedena rozborovou metodou, tzn., že ukazuje nejdříve výsledný ukazatel a potom je analyzuje a zčásti zevšeobecňuje. Tento hlubší pohled na některé části rozšířené reprodukce je nutno považovat za klad publikace.

Brožura „Jak rozšiřovat výrobu v JZD“ má však řadu věcných a metodických nedostatků, které značně snižují její úroveň. Právě o těch bych chtěl hovořit.

Na počátku tohoto příspěvku byla zdůrazněna nutná komplexnost při zkoumání i odůvodňování procesů rozšířené reprodukce. Pojem komplexnosti zahrnuje v plné šíři cestu zabezpečování rozšířené reprodukce a její výsledek. Začíná pochopitelně víceletým procesem tvorby

družstevní akumulace ve vztahu k zabezpečení fondu úhrady a osobní spotřeby. dále pokračuje použitím akumulovaných prostředků na rozšířenou reprodukci základních a oběžných prostředků a pracovní síly, a nakonec výsledkem takto zabezpečovaného výrobního procesu má být rychlé tempo růstu hrubé a tržní produkce. Autor publikace dr. Šedivý používá v podstatě obrácenou metodu, tj. začíná zkoumáním hrubé a tržní produkce a to jen v jednom roce, kromě tabulky I, což je jistý nedostatek, pokračuje jejím zabezpečením výrobními prostředky a nakonec dochází k rozdělování hodnot ve prospěch vnitrodružstevní akumulace. Reprodukce pracovní síly je v publikaci „vytržena“ z celého rozboru a uvedena zvlášť, což znemožňuje posuzovat všechny vlivy a souvislosti při zajišťování všech částí rozšířené reprodukce. Domnívám se, že metoda první je mnohem účinnější pro praktické použití v družstvech, zatímco metoda dr. Šedivého je pro čtenáře značně nepřesvědčující a málo použitelná jako celek. Kromě toho celý výklad postrádá ucelenější stať o rozšířené reprodukci oběžných prostředků (v publikaci je ukázán jenom vliv některých oběžných prostředků hnojiv a krmiv na vyšší hrubé produkce a to víceméně na dokreslení charakteristicky zkoumaných JZD) a o rozšířené reprodukci výrobních vztahů. Je přece známo, že při dílčím rozboru jen rozšířené reprodukce základních prostředků a pracovních sil bez zkoumání vlivů reprodukce oběžných prostředků, je možno dojít k chybným závěrům. Tak např. investice do půdy bez účelného zvyšování dodávek statkových a strojených hnojiv nemusí přinést žádného efektu. Nebo rozšířená hodnota stavebních investic se nemusí ve výrobě náležitě a po normovanou dobu životnosti projevit, jestliže nebude zabezpečena údržba a stavební materiál na ní, nehledě k zabezpečení krmiv a stájové mechanizace. Reprodukci základních výrobních prostředků je nezbytné ve vzájemných vztazích zkoumat a doporučovat cesty jejího zabezpečování v nutně souvislosti reprodukce oběžných prostředků a samozřejmě i pracovní síly. Na dokreslení tohoto komplexu bych chtěl uvést již často opakovaný příklad, že v řadě zaostávajících JZD byl vcelku dobře zajištěn rozvoj stavebních investic. Tato jednostrannost však nestačí k tomu, aby se JZD dostalo na průměrnou úroveň, protože se rozšířená reprodukce zde nezabezpečuje komplexně.

Nelze se spokojit také s tím, že zkoumání reprodukce ve vybraných JZD bylo uskutečněno s velkým časovým odstu-

pem — do roku 1956. Je známo, že rozvoj základních fondů v letech do roku 1956 byl podstatně pomalejší než v letech dalších. Od roku 1955 do roku 1959 se absolutní hodnota ZVP (bez základního stáda) v ČSR zvýšila pětikrát a v přepočtu na jeden hektar zemědělské půdy se vyvíjela takto (tab. I):

I.

V Kčs				
1955	1956	1957	1958	1959
2142	2896	3205	3149	3709

II.

	1951	1953	1955	1958
1. rozšířená hodnota základních prostředků v mil. Kčs	256	1350	3134	8767
2. vlastní zdroje JZD po odečtení odpisů včetně gen. oprav v mil. Kčs	10	70	393	1387
3. podíl vlastních zdrojů po odečtení odpisů včetně GO na rozšířenou hodnotu ZVP v %	3,7	5,2	17,5	15,8

Proces přestavby v JZD je třeba hodnotit poněkud jinak než proces rozšíření reprodukce. Pro tvorbu družstevních zdrojů je nutné družstvům říci, že základní fondy, které byly vybudovány v prvních letech hospodaření za značné účasti státu, budou muset JZD rozšířit reprodukovat především z vlastních zdrojů. O těchto zvláštnostech procesu přestavby, které jsou charakteristické zejména pro léta 1951—1958 se dr. Šedivý ve své publikaci nezmiňuje.

Velmi důležitou akcí, která vytvoří v družstvech podmínky pro konkrétní vyčíslování a zabezpečování rozšířené reprodukce základních fondů v JZD, je současná generální inventarizace. Řádné její zpracování poskytne družstvům přehled o všech základních fondech a o jejich skutečném opotřebení, jednotně ocení každý stroj, stavbu apod. podle reprodukční pořizovací hodnoty a umožní odpisy a správné dotovat nedělitelný fond. V publikaci, kterou napsal dr. Šedivý, by rozhodně bylo vhodné na tuto skutečnost reagovat. Tomu se však nestalo, přesto, že přípravné práce na generální inventarizaci byly zahájeny již na začátku roku 1958. Při výkladu smyslu generální

V letech 1956—1959 dochází v převážné většině JZD k nejrozsáhlejšímu vybavování hospodářství základními fondy a v tomto procesu lze již odpovědněji hodnotit vztahy, které reprodukce základních a oběžných prostředků vyžaduje. Pokud jde o odpověď na otázku, zda v této době JZD dosahují rozšířené reprodukce, zejména u základních fondů, to je dost problematické. Je známo, že v období 1951—1959 šlo u většiny JZD o proces přestavby, který nelze plně považovat za rozšířenou reprodukci. Družstva byla v tomto období v podstatě poprvé vybavována velkovýrobními základními prostředky. Účast družstev na této rozšířené hodnotě základních prostředků byla až do roku 1959 malá, jak nám ukazuje tabulka II:

inventarizace, a toho, co bude po ní následovat, by se autor nedostal do rozporu s praxí, která již v současné době připravuje dotaci nedělitelných fondů poněkud jinak než ji doporučuje dr. Šedivý a která také oceňuje základní prostředky jinými cenami (skutečnou reprodukční pořizovací hodnotou) než je uváděno v publikaci. Domnívám se, že celá stať dr. Šedivého o reprodukci základních prostředků je z hlediska nových opatření zcela překonána a družstva si z ní budou moci vzít velmi málo.

Kromě těchto základních nedostatků brožury, je možno jí vytknout ještě několik důležitých, věcných nedostatků. Závěry jednotlivých kapitol brožury jsou doslova nabitý různými problémy, které jsou však jenom nadhozeny, nikoliv alespoň z části řešeny. Je to např. vliv specializace na rozšířenou reprodukci (str. 57), otázka účelnosti pěstování lnu (str. 47), doporučená výměna dobytka atd. Tyto problémy se často vyskytují v závěrech, nevycházejí však z předchozího číselného rozboru.

Při posuzování zdrojů rozšířené reprodukce základních prostředků se doporučuje zavést fond obnovy a fond výstavby.

Nehledě na to, že zde není řečeno, jakým způsobem tyto dva fondy v rámci nedělitelného fondu zřídit, je postrádán i způsob jejich dotace, zejména u fondu výstavby. Zde by bylo především třeba rozebrat vlastní praktický návod, jak zabezpečovat vnitrodružstevní akumulaci, určenou k rozvoji základních prostředků tak, aby byla ve správném vztahu jak k budoucím investičním potřebám družstva, tak i v proporci k osobní spotřebě družstevníků. V této souvislosti je třeba poznamenat, že splátky materiálové nekrytých úvěrů (zakládací náklady, konsolidační úvěry) neodčerpávají prostředky nedělitelného fondu, jak to uvádí autor, ale zcela odůvodněně se platí z provozních prostředků. Totéž do určité míry platí i o splátkách z dlouhodobých

úvěrů (na chovný dobytek, DKP atd.). Dále budou družstevníci jistě protestovat proti jednoúčelovému použití provozního záj. fondu, který autor uvádí jako peněžní rezervu. Tento fond je pochopitelně v první řadě zdrojem prostředků určených na snížení sezónnosti osobních peněžních příjmů, je však také i zdrojem oběžných prostředků, zejména DKP v provozu.

Byla by ještě řada nesprávností a nepřesností, na které by bylo možno poukázat v brožurě dr. Šedivého. To jsou však již jen detaily. Hlavní je, že by bylo třeba zpracované téma aktualizovat, doplnit novými poznatky, aby publikace splnila takové očekávání, které si autor přeje v závěrečné větě své práce.

Bohumil Prouza

K NĚKTERÝM VYŘEŠENÝM VĚDECKOVÝZKUMNÝM ÚKOLŮM

Na posledním zasedání vědecké rady Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV v Praze bylo oponentsky projednáno a schváleno několik závěrečných zpráv o vyřešených vědeckovýzkumných úkolech, z nichž si podrobněji všimneme jen některých, protože několik dalších již bylo publikováno ve Sborníku, a některé svým obsahem již neodpovídají současným potřebám našeho zemědělství.

Organizace práce a odměňování v živočišné výrobě v JZD (odpovědný pracovník B. Dušek, VÚZE Brno).

Závěrečná zpráva o vyřešeném vědeckovýzkumném úkolu je rozdělena do tří samostatných dílčích prací — organizace práce a odměňování v chovu skotu, v chovu prasat a v chovu drůbeže.

Z první části „Organizace práce a odměňování v chovu skotu“ je třeba zdůraznit některé správné závěry, jako např. možnosti přechodu na kolektivní výrobní úkol a kolektivní odměnu podle stupně kooperace ve stáji dojníc, otázku využití dvousměnného provozu, což najde zvláště uplatnění při zavedení nové technologie. Správné jsou rovněž návrhy na udělování premii za dlouhověkost dojníc a na tučnost mléka, jakož i rozlišování normy u mladého dobytka v letním a zimním období při pastvě a ve stáji a při volném ustájení. Je navrhována vyšší odměna ošetřovatele-pastýře než ošetřovatele ve stáji.

V druhé části „Organizace práce a odměňování v chovu prasat“ si autor všimá v mnohem větší míře otázek technologie a organizace práce, které zkoumá podle jednotlivých druhů zvířat. Závěrečná zpráva se zabývá zkoumáním vlivu jednotlivých podmínek na ošetřování prasat (např. vlivu počtu přidělených zvířat, druhů a struktury stáda, druhů krmiv a složení krmných dávek, fyzické zdatnosti pracovníka, namáhavosti jednotlivých prací, mechanizací apod.), dále organizací práce v chovu prasníc, v žíru prasat, předvýkrmem apod. V metodice úkolu však bylo opomenuto zkoumání odchovu selat.

Ve třetí části závěrečné zprávy, v níž je rozebírána organizace práce a odměňování v chovu drůbeže, je třeba vyzvednout zhodnocení pastevního chovu a odchovu drůbeže a zhodnocení chovu slepic v klecích i chovu slepic a odchovu kuřat na hluboké podestýlce. V chovu slepic v klecích poukazuje práce správně na některé nedostatky v provozu klecového odchovu, především na nedostatečné vyřešení krmítek, a správně upozorňuje na nutnost zavedení konvejerových krmítek. Rovněž správný je závěr o nutnosti použití granulovaných krmiv při intenzivním odchovu slepic.

Celý výzkumný úkol obsahuje cenné návrhy, které je možno využít ke zlepšení dosavadní organizace práce při použití tradiční technologie a přináší výsledky, které po dalším rozpracování povedou k racionálnějšímu způsobu chovu skotu, prasat i drůbeže při zavedení nové velkovýrobní technologie. Oponent této závěrečné zprávy doporučil další rozpracování otázky organizace práce při volném ustájení skotu a při volném ustájení krav, neboť zavedení nové technologie povede k nové širší dělbě práce a k vytváření nových profesí pracovníků. Dále by bylo třeba rozpracovat otázky organizace práce při skupinovém odchovu prasníc. Pokud jde o navrhované způsoby odměňování, bylo by správné, aby se těmito otázkami zabývalo ministerstvo zemědělství při zpracovávání nových směrnic pro odměňování v JZD. Bylo by rovněž účelné dát závěry z tohoto vyřešeného vědeckovýzkumného úkolu k dispozici projekčním složkám, aby se zlepšilo projektování investiční výstavby v živočišné výrobě, zamezilo zdoluhavým pracovním cestám a aby

byla umožněna vhodná mechanizace živočišné výroby.

Výzkum různých výší dotací nedělitelného fondu v JZD, kryjících amortizaci, eventuální rozšiřování základních výrobních prostředků (odpovědný pracovník inž. O. Roztočil, VÚZE Praha).

Cílem výzkumného úkolu bylo zjistit podklady a formulovat zásady správného rozdělování produkce a důchodů pro zajištění rozšířené reprodukce v družstvech. Práce byla řešena takovým způsobem, aby bylo možno činit závěry z hlediska stavu a vývoje rozšířené reprodukce v JZD v různých výrobních podmínkách, dále z hlediska schopnosti JZD plnit své závazky (úvěrové a jiné), v žádoucí míře dotovat nedělitelný fond a ostatní družstevní fondy a konečně činit závěry o možnostech družstev zajišťovat dostatečnou akumulaci k rozšiřování výrobních fondů při zabezpečení žádoucí hmotné zainteresovanosti družstevníků k rozvoji výroby.

Obsažené závěry potvrzují nutnost a správnost ve většině případů již uskutečňovaných opatření strany a vlády.

K jednomu ze závěrů pro využití v praxi — aby do akumulační části byly zahrnuty splátky dlouhodobých investičních úvěrů a splátky investičních zápůjček členů (za živý a mrtvý inventář) — bylo oponentem připomenuto, že tento návrh je sice správný a uplatňovaný v Sovětském svazu, ale že by jej bylo třeba uvážit znovu s ohledem na specifické podmínky našich družstev. Je totiž nutno promyslet, zda je únosné, aby kromě toho, že družstva zaplatí v několika letech všechny investiční půjčky, měla ještě dostatek prostředků na krytí nové investiční výstavby bez úvěrů, tzn. z vlastních zdrojů.

Rozbor podmínek postupného přechodu STS na chovrasčot (odpovědný pracovník kandidát ekonomických věd inž. J. Havlíček, VÚZE Praha, dr. L. Urbánek, VÚZE Brno).

Tento vědeckovýzkumný úkol tvoří dva dílčí úkoly „Podnikový chovrasčot v STS“ a „Vnitropodnikový chovrasčot ve výrobních jednotkách STS“.

V dílčím úkolu „Podnikový chovrasčot v STS“ docházejí autoři ke správnému závěru, že dosavadní rozpočtové financování STS bylo v podmínkách postupného združstevňování zemědělství objektivní nutností, zatímco po jeho skončení, kdy STS přecházejí na novou náplň své činnosti, je třeba přejít na podnikový chovrasčot.

Ke správným závěrům docházejí autoři i v oddílu, pojednávajícím o možnostech uplatnění chovrasčotu v období přesunu strojů do JZD a přechodu STS na novou náplň své činnosti. Novou náplň činnosti stanic rozdělují do tří hlavních úseků, z nichž u prvních dvou uvažují chovrasčotní financování a u třetího účelové financování z rozpočtu.

Pro chovrasčotní STS se navrhuje použít jako měřítka činnosti hodnotových ukazatelů, především ukazatele hodnoty realizace. Tento návrh plně odpovídá nové náplni činnosti stanic, právě tak jako závěry o nutnosti nového obsahu kategorie zisku a diferenciaci zisku i jeho rozdělení podle jednotlivých úseků a podle pracovních podmínek STS.

V dílčím úkolu „Vnitropodnikový chovrasčot ve výrobních jednotkách STS“ jsou především řešeny otázky vnitropodnikového chovrasčotu na střediscích a v opravných STS. Velmi podnětným v této části je návrh na prémiování pracovníků středisek za úspory nákladů na opravy traktorů, ostatních strojů a závažného nářadí. Zřízení posudkových komisí a odpovědné technické ohodnocování všech strojů koncem čtvrtletí by velmi zpřesnilo podklady pro poskytování premii za úspory nákladů na opravy.

Další část tohoto dílčího úkolu, zabývající se vnitropodnikovým chovrasčotem v opravných STS, obsahuje řadu dobrých závěrů, použitelných i pro STS s novou náplní činnosti. Autoři např. dokazují nesprávnost dosavadního premiového řádu pro opraváře a navrhuji novou metodiku premiování, spojenou opět s činností výše uvedených posudkových komisí.

Správný je též návrh na diferencování limitů nákladů na opravy traktorů podle počtu generálních oprav.

I když tato závěrečná zpráva nevyřešila v celé šíři daný úkol nebo na některých úsecích jen zčásti a na jiných ani nemohla přihlížet k nové náplni činnosti STS, byla schválena, neboť zejména v oddílu o vnitropodnikovém chovrasčotu v opravných docházejí autoři k řadě dobrých a i v budoucnosti použitelných závěrů.

Kromě těchto závěrečných zpráv o vyřešených vědeckovýzkumných úkolech projednala a schválila vědecká rada Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV v Praze ještě tyto další závěrečné zprávy: Ekonomická efektivnost použití hlavních druhů vlastních krmiv na státních statcích z hlediska snižování vlastních nákladů (odpovědný pracovník K. Čížek, VÚZE Praha). Práce

byla uveřejněna v čísle 1. letošního ročníku. — Ekonomické zhodnocení skladby zemědělského půdního fondu (odpovědný pracovník inž. Z. Šklubal, ČSAZV Praha). Práce byla publikována v čísle 10 loňského ročníku. — Ekonomický průzkum

osobních doplňkových hospodářství členů JZD za rok 1957 (odpovědný pracovník inž. R. Černín, VÚZE Praha) a Výzkum ekonomiky jednotlivě hospodařících rolníků za rok 1957 (odpovědný pracovník L. Petráš, VÚZE Praha). —ix

Z ČINNOSTI KATEDRY EKONOMIKY ZEMĚDĚLSTVÍ NA VYSOKÉ ŠKOLE EKONOMICKÉ V PRAZE

V tomto školním roce uplynulo deset let od založení Vysoké školy ekonomické v Praze, na níž v soustavě jiných ekonomických disciplín má své závažné místo i zemědělská ekonomika. Je součástí výuky většiny studijních oborů všech tří fakult — směru národohospodářského plánování, politické ekonomie, statistiky, financí a úvěru, účetní evidence, obchodu apod. Ve větším rozsahu se přednáší kurs ekonomiky zemědělství pro studijní směr ekonomika zemědělství, který je na výrobně ekonomické fakultě. Vezmeme-li celkový počet studujících řádného, dálkového a externího studia na Vysoké škole ekonomické, jimž se přednáší zemědělská ekonomika, je dosah této disciplíny velký. Ať již přímo v zemědělství nebo v některých funkcích, u nichž je zemědělství jednou ze složek činnosti, pracuje značná část promovaných ekonomů různých směrů — především všichni ze směru ekonomika zemědělství, částečně absolventi směru národohospodářského plánování, účetní evidence, statistiky, financí a úvěru apod.

Od roku 1951 pracuje na Vysoké škole ekonomické v Praze katedra ekonomiky zemědělství. V současné době pracuje zde sekce ekonomiky, sekce organizace a plánování zemědělských závodů a sekce zemědělské výroby. Kromě pedagogické činnosti je věnována značná pozornost i vědeckovýzkumné činnosti. V minulém i současném období to byla a je především forma kandidátských dizertačních prací, v nichž se zpracovávají jednotlivé dílčí problémy zemědělské ekonomiky. V roce 1958 obhájil před vědeckou radou výrobně ekonomické fakulty svou kandidátskou dizertační práci prom. ekonom Dim. Choma. Práce „*Některé otázky socialistické rozšířené reprodukce v JZD*“ byla vypracována pod vedením dopisujícího člena ČSAZV inž. dr. A. Hruběše a oponenty byli prof. dr. F. Lom a dopisující člen ČSAZV, kandidát ekonomických věd Karel Svoboda. V oponentském řízení jsou dizertační kandidátská práce zást. doc. Frant. Kárníka, který pod vedením dop. člena ČSAZV inž. L. Sobotky zpracoval práci „*Základní otázky rozvoje zemědělské výroby v první česko-*

slovenské pětiletce 1949—53“ a inž. J. Matouškové „*Ekonomická efektivnost různých typů zemědělských staveb*“, kterou vypracovala za vedení dop. člena ČSAZV J. Kabrhela.

Z pěti externích aspirantů předložil k obhajobě svou dizertační práci inž. J. Flek, kterou na téma „*Progresivní formy odměňování v JZD*“ vypracoval za vedení dop. člena ČSAZV doc. inž. dr. J. Krbliha. Ostatní pracovníci se zabývají například produktivitou práce v zemědělství, vlastními náklady, problémy ekonomiky živočišné výroby atd. V oboru zemědělské výroby se doc. inž. V. Zalabák již několik let zabývá problémy stimulace některých zemědělských plodin.

Vědeckovýzkumná práce na katedře ekonomiky zemědělství bude v nejbližším období zaměřena tak, aby katedra jako celek řešila určitý komplexní úkol státního plánu výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. Katedra v tomto směru může velmi dobře využít služeb strojné početní stanice, která byla zřízena na VŠE v minulém roce a je velmi dobře vybavena.

Zemědělskou problematikou z hlediska svých vědních oborů se zabývají i pracovníci jiných kateder, především na katedře politické ekonomie, národohospodářského plánování, financí a úvěru.

Posluchači směru ekonomiky zemědělství ve svých ročníkových a diplomových pracích se zabývají aktuální ekonomickou problematikou našeho zemědělství. V minulých letech to byly zejména otázky rozšířené reprodukce v JZD, úloha záhumenkových hospodářství družstevníků, specializace zemědělských závodů, rozbor vlastních nákladů v JZD, na státních statcích a STS, produktivita práce a intenzita výroby, efektivnost investic, nová technologie v živočišné výrobě. Předmětem diplomových prací v tomto školním roce je perspektivní plán jednotných zemědělských družstev

a státních statků na okrese Mariánské Lázně.

Vysoká škola ekonomická v Praze je jednou z vysokých škol, která již v tomto školním roce uskutečňuje návrh na úzké spojení výuky s praxí. Posluchači nynějšího V. ročníku směru ekonomiky zemědělství byli v době od dubna do konce listopadu na provozní praxi v JZD a na státních statcích v okrese Mariánské Lázně. K výsledkům praxe V. ročníku můžeme říci, že přinesla velmi dobré výsledky. Posluchači se seznámili s provozem zemědělských závodů a přitom vykonali všechny zkoušky podle učebního programu. První ročník studuje při zaměstnání na státním statku v Českém Brodě. Dobré zkušenosti z praxe I. i IV. ročníku budou uplatněny ve výuce dalších ročníků. (dch)

Německá demokratická republika

SPECIALIZACE A KOOPERACE VÝROBY SOCIALISTICKÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH ZÁVODŮ

Výzkumem otázek, souvisejících se specializací a kooperací v zemědělské výrobě, se zabývají všechny ústavy zemědělské ekonomiky Německé demokratické republiky i jejich pracoviště. Uvádíme výťah z práce dr. K. Dyhrenfurtha, dr. K. Wernera a dipl.agr. F. Zeunera), která pojednává o některých zkušenostech, získaných při řešení celého komplexu otázek specializace a kooperace.*

Základní význam při specializaci a kooperaci zemědělských závodů se přikládá stanovení hlavního výrobního zaměření zemědělského závodu, příp. jeho výrobních jednotek (oddělení).

Praktické zkušenosti ukazují, že při orientaci na jedno hlavní výrobní odvětví nejde jen o jeho stanovení a skutečné zavedení ve velké výrobní jednotce, ale musí se především stanovit jeho kapacita a rozsah (také v souladu s ostatními odděleními) tak, aby byla zabezpečena racionální mechanizace, nejlepší využití strojů, využití pracovních sil, odborných pracovníků a co nejvyšší produktivita.

V živočišné výrobě je v praxi velmi často dána velikost výrobní jednotky kapacitou adaptovaných starších budov; této možnosti se dosud v NDR málo využívá — a je spíše tendence budovat stavby nové podle typových projektů, i když mnohdy lze zabezpečit provoz ve starších budovách, které by byly adaptovány s poměrně nízkými náklady (u srovnání s novou výstavbou).

Uvádí se příklad státního statku Eisleben, kde sedm z desíti oddělení statku bylo specializováno na produkci mléka. Předpokládalo se, že bude možné vytvořit v sedmi odděleních dostatečně velké výrobní jednotky — s minimálním zástavem 100 až 300 dojníc. A právě na jednom z oddělení se osvědčila starší stodola, adaptovaná na volnou stáj, která zvyšuje kapacitu oddělení na 200 kusů; v oddělení existuje totiž běžný typ stáje s rybinovitou dojárnou, který pro 200 kusů nemohl stačit.

Zbývajících oddělení statku budou specializována na jiná výrobní odvětví, a to

na pěstování chmele, na produkci vajec a drůbežího masa a na výkrm prasat na žír. Tak např. oddělení specializované na výkrm prasat má kapacitu 2800 kusů s produkcí 5000 až 6000 q.

Zatímco ve většině socialistických zemědělských závodů nejsou ještě chovy drůbeže soustřeďovány do větších výrobních jednotek, má specializované oddělení státního statku Eisleben kapacitu 4000 až 5000 nosnic — s roční hodnotou produkce 200 000 DM, což je asi 2 % celkového hrubého výnosu.

Tyto příklady ukazují, že i tzv. vedlejší odvětví musí být provozována v dostatečně velkých výrobních jednotkách, aby i tu bylo dosaženo co nejvyšší produktivity práce. S tím je spojena i nejúčelnější velikost takovýchto výrobních jednotek. Řada zkušeností ukazuje, že např. volná stáj (tzv. Köllitzscher Laufstallanlage) se samokrmním, i jiná obdobná zařízení, jsou výchozím bodem pro organizaci jednotlivých oddělení, příp. brigád. Tak např. v NDR je jedním z důležitých činitelů pro stanovení rozsahu střediska, specializovaného na produkci mléka, výkonnost rybinovité dojírny. V ní je potřeba na jednu dojnici 1,2 minuty; za tři hodiny může být vydojeno 150 krav, tj. 2×3 hodiny plus dvě hodiny na přípravné práce, čištění a úklid, při dvojím dojení denně, kapacita 150 krav; za 8 hodin pracovního času. V Köllitzscherově dojárně může být při dvousměnném provozu v 2×6 hodinách (kromě prací přípravných a prací po ukončení dojení) vydojeno 300 kusů. To dovoluje lepší využití techniky, zvyšuje provozní jistotu zařízení a podstatně snižuje náklady.

Zda v budoucnu bude vhodné tvořit ještě větší jednotky, soustřeďovat např. do specializovaného střediska 1000 dojníc místo nyníjších 300 až 400, to bude třeba zkoumat především z hlediska nákladů a organizace práce (zda větší požadavky na komunikace, dopravu apod. neovlivní nepříznivě celkovou hospodárnost).

V rostlinné výrobě není pochybnost o tom, že dobré využití žací mlátičky, kombajnu na brambory nebo řepného kombajnu vyžaduje plochu 300 až 500 ha velkou. Dobré zkušenosti jsou také se současným použitím dvou agregátů, které usnadňují lepší organizaci práce. Nutno ovšem prozkoumat, zda větší koncentrace, tzv. specializované brigády s plochou 500–800 ha s počtem 40 až 55 pracovních sil (místo 30 až 40 sil při velikosti 300–500 ha) a se speciálním technickým vybavením přispívají k vyšším pracovním výkonům.

Při specializaci je důležitou otázkou výroba osiv. Např. množení osiv na státním statku Eisleben, které dosud dělala všechna oddělení, bude nyní soustředěno do tří oddělení s ještě další specializací. Množení osiv se má dít při respektování přírodních podmínek a osevního postupu; i v tomto případě mají vznikat větší celky a jednotky, v nichž lze racionálně využívat technických prostředků. V průměru na státním statku Eisleben připadá na množitelské plochy na výrobu osiva asi 20 % z orné půdy, přičemž ve specializovaných odděleních je toto procento téměř dvojnásobné. Je samozřejmé, že tak vysoké procento ovlivňuje celkovou organizaci rostlinné a živočišné výroby i organizace práce.

Dobré zkušenosti se specializací i ve vedlejších výrobních odvětvích dokazují, že i u nich je nutno používat obdobné organizační zásady jako u odvětví, jejichž podíl je na celkovém výnosu závodu rozhodující. Proto také bude z tohoto hlediska správnější, nenazývat napříště taková odvětví vedlejšími.

Mezi velkými specializovanými výrobními odvětvími vznikají kvantitativně i kvalitativně nové vztahy, které se přibližují vztahům oddělení v průmyslové výrobě.

V těchto nových podmínkách se mění též ekonomické požadavky na řízení výrobního procesu. Je třeba vypracovat konkrétní a přesnou technologii výroby jednotlivých zemědělských produktů. Také nároky na práci družstevníků vzrůstají, tvoří se nové obory a povolání. Bude třeba uskutečnit i některé změny v odborném zemědělském školení.

Specializované jednotky mají být samostatné i po stránce účetní, a to podle zásad chozrasčotu. Musí se uplatňovat i zásada hmotné zainteresovanosti, a to tak, že brigády, příp. pracovní skupiny se podílejí na výsledku hospodaření závodu poměrně podle přínosu svého výrobního úseku k čistému důchodu celého závodu.

Další otázkou je, zda při sdružování jednotek do větších celků má být zachován dosavadní způsob řízení výroby z jednoho, centrálního místa, nebo zda je účelná určitá decentralizace. Zkušenosti pokročilých socialistických velkozávodů, zejména pak zkušenosti sdružených družstev, která převzala techniku od STS, ukazují, že specializované brigády, příp. pracovní skupiny získávají stále větší význam v rámci závodu, což je spojeno s tendencí jejich dalšího zvětšování i samostatnějšího řízení.

Jestliže velikost závodu připouští specializaci v odděleních, která mají vhodnou a dostatečnou velikost výrobních jednotek, může zůstat dosavadní struktura celkové produkce v podstatě zachována. Čím menší je závod, tím omezenější musí být počet odvětví, aby se mohlo využít výhod koncentrace výroby. Takový případ však vyžaduje aktivnější mezipodnikové kooperace, aby se tak rozšířilo jak konečné množství vyrobených produktů, tak i jejich sortiment.

Zmenšení počtu odvětví předpokládá sloučení závodu s jinými. Pokud to z ekonomických nebo jiných příčin není možné, doporučuje se účelná a plánovitá úprava v rámci okresu tak, aby odvětví, která v daném zemědělském závodě odpadají, byla současně v jiném závodě rozšiřována.

Velká pozornost se často věnuje otázkám, zda je možno uvést v soulad hlediska specializace se správnými osévními postupy. Příklady ze státního statku Eisleben i z jiných závodů nasvědčují, že při účelném řešení to je možné. Tak např. jedno z oddělení jmenovaného státního statku, které je specializováno na výrobu mléka, bude ve výrobě krmiv soběstačné, i když výroba mléka bude činit 70 % z hrubého obrátu 1900 DM na 1 ha zemědělské půdy a i když zástav dojníc (80 kusů na 100 ha zemědělské půdy) je dostatečně vysoký. V oddělení se praktikují tři osevní postupy, v nichž jsou zastoupeny 40 % pícniny, 12,5 % cukrovka a 47,5 % obiloviny.

Pozornost se věnuje i otázkám, kdy možno započít se specializací v menších zemědělských výrobních družstvech, u nichž nelze v dohledné době předpokládat sloučení s jinými družstvy a v nichž ještě

část rolníků v obci zůstává mimo družstvo. Zkušenosti ukazují, že i v takových případech je možno zahájit specializaci. Právě specializace jako část perspektivního plánu družstva přispívá k tomu, aby se menší družstva hospodářsky postupně upevňovala, aby se tak vytvářely předpoklady pro organické sloučení s jinými družstvy a pro přístup zbývajících rolníků do družstva.

V takových případech není již účelné rozvíjet např. všechna odvětví chovu, ale jenom to odvětví, které bude mít perspektivně v dané obci stanoviště. Znamená to tedy, že v družstvech, která perspektivně budou „partnery“, se současně a souběžně rozvíjejí různá výrobní odvětví podle budoucí specializace. To se musí odrážet i v investiční výstavbě. Takové odvětví v družstvu (v budoucí brigádě), které později odpadne, se udržuje bez nákladných investic a jen tak dlouho, pokud nebude vybudováno v jiném družstvu. Investice se mají soustřeďovat již na ta odvětví, která budou pro budoucí zaměření výroby v dané obci (tj. v brigádě nebo v oddělení sloučeného velkého družstva) rozhodující.

Již z této poznámky je zřejmý velký význam správného plánování. Je nutné zabezpečit plnění plánovaných úkolů i postupný a pružný vývoj závodů ve větší velkovýrobní celky. Také mezipodniková specializace musí být státním

plánem více podporována, zejména pak hlediska rozvoje JZD se zvláštními výrobními podmínkami. Pro potřebu specializace je nutno ukázatele plánu diferencovat tak, aby se dosahovalo nejen vyšší produkce, ale současně i větší hospodárnosti provozu. Při vhodném souladu výrobních úkolů se očekává kvantitativně i kvalitativně co nejvyšší výroba při zachování, příp. i rozšíření požadovaného sortimentu.

Družstva, která jsou znevýhodněna v důsledku svých nepříznivých přírodních (lehké písčité půdy, nepříznivé klimatické poměry) a ekonomických podmínek (doprava), mohou právě specializací zlepšit své hospodářské výsledky.

V dalším vývoji se předpokládá prohloubení mechanizace všech prací. Technologii ve výrobních jednotkách bude určovat celý souvislý řetěz strojů. Tím, že těžiště racionální organizace výrobního procesu se přesouvá z řídicího orgánu přímo na pracující v jednotlivých výrobních úsecích, musí se tato práce postupně zdokonalovat. Specializace a kooperace v zemědělské výrobě je nutně spojena se zvyšováním kvalifikace a celkového rozhledu družstevníků a zemědělských dělníků.

Ši

*) Einige Schlußfolgerungen aus den Arbeiten zur Spezialisierung und Kooperation der Produktion sozialistischer Landwirtschaftsbetriebe, Zeitschrift für Agrarökonomik, č. 5/1959.

Sovětský svaz

ROZVOJ VÝROBNÍ SPOLUPRÁCE KOLCHOZŮ

Rozvoj kolchozního zřízení, ustanovení o reorganizaci strojních a traktorových stanic i jiná opatření na úseku ekonomiky kolchozů, vytvářejí v poslední době příznivé podmínky pro uplatňování nových forem spolupráce mezi kolchozy. Koncentrace a specializace kolchozní zemědělské velkovýroby tak přináší nové výrobní vztahy mezi kolchozy, které odpovídají současné úrovni výrobních sil v sovětském zemědělství (společná výrobní zařízení, společné organizace a podniky kolchozů).

V nynější době se uplatňují mezikolchozní výrobní vztahy především na úseku služeb a zásobování a činnost takových mezikolchozních jednotek obvykle přesahuje rámec vlastní zemědělské výroby. Ale i společná zařízení kolchozů, určená přímo pro zemědělskou výrobu (výkrmny pro skot, prasata, drůbežárny, inseminační stanice apod.) stále zvětšují svoji kapacitu.

Formy výrobní spolupráce mezi kol-

chozy jsou různé. Uvedme si několik příkladů z nejdůležitějších úseků:

1. výstavba elektráren (k 1. lednu 1958 bylo na území SSSR 590 mezikolchozních elektráren o kapacitě 86,5 tisíc kW; k 1. lednu 1959 se jejich počet zvýšil na 624),

2. mezikolchozní stavební organizace (k 1. lednu 1959 bylo v SSSR asi 1000 mezikolchozních stavebních organizací, zahrnujících na 13 000

kolchozů; největšího rozvoje dosáhly tyto organizace na Ukrajině, v Bělorusku, v pobaltských a středoasijských republikách a v Moldávii. Za rok 1958 vykonaly práce za více než dvě miliardy rublů),

3. podniky na výrobu stavebního materiálu (k 1. lednu 1959 bylo na 426 takových podniků, které sdružovaly 3765 kolchozů),

4. projekční ústavy,

5. mezikolchozní opravny,

6. dopravní sdružení (tyto podniky disponují dostatečným počtem dopravních prostředků a příslušenství),

7. těžba rašeliny,

8. výkrmny pro skot, inseminační stanice,

9. líhně a drůbeží farmy.

V některých oblastech byly vytvořeny společné rady kolchozů pro elektrifikaci, uskutečňuje se společná meliorace půdy. Mezikolchozní spolupráce se rozvíjí také v oblasti kultury a stavebnictví, ve výstavbě škol, internátů, divadel, nemocnic atd. Také pro určité úseky výstavby, pro něž v dřívější době byl přiděl investičních prostředků omezen, se tento přiděl uvolňuje, neboť nyní lze prostředků využít daleko efektivněji společnou účastí celé řady kolchozů.

Hospodářská činnost mezikolchozních organizací je vysoce pokroková, opírá se o koncentraci a specializaci výroby v zemědělství a je konána na moderní materiálně-technické základně. Mezikolchozní podniky a organizace jsou již také komplexně mechanizovány a plně využívají dělby a specializace práce.

Dosavadní zkušenosti naznačují, že tato nová forma hospodářské činnosti kolchozů bude ekonomicky efektivní. Vytváření mezikolchozních výrobních jednotek příznivě ovlivňuje zvyšování objemu hrubé zemědělské výroby, projevuje se ve snižování nákladů produkce, působí na upevňování a rozvoj kolchozní ekonomiky a na zvyšování úrovně formy kolchozního vlastnictví.

Mezikolchozní organizace jsou totiž jednou z forem, která přispívá ke sbližování kolchozního družstevně-skupinového vlastnictví s vlastnictvím všelidovým. Vlastníky takových organizací a podniků nejsou již jen uzavřené kolektivy kolchozů, ale širší kolektivy skupin kolchozů. Část nedělitelných fondů, která je přidělována mezikolchozním organizacím, se stává součástí fondů společných. Tyto podílové vklady jednotlivých kolchozů určují rozsah společných prostředků zpravidla jen na začátku činnosti organizací, neboť později jsou doplňovány z jejich čistého výnosu (zisku) určitým

podílem, například 30 nebo 35 procenty.

Na vytvoření vlastních prostředků mezikolchozních výrobních organizací se tedy podílejí nejen kolchozníci, ale i ostatní pracovníci mezikolchozních organizací. Jimi vytvořený nadprodukt je určen, právě tak jako ve státních výrobních podnicích, na doplnění základních fondů. V řadě mezikolchozních organizací převládá práce ve mzdě (např. v elektrárnách a dopravních podnicích, částečně i ve stavebnictví a při těžbě rašeliny).

Mezikolchozní organizace nepracují jen pro kolchozy, ale pracují též pro státní i pro jiné podniky a organizace, čímž vzrůstá jejich ekonomický význam.

Mezikolchozní výrobní organizace jsou zvláštním, vyšším typem výrobní kooperace, které se zúčastňují velké socialistické zemědělské závody — kolchozy. Tyto organizace zůstávají v rámci kolchozního vlastnictví, je tu však vyšší stupeň zespolečnění a charakterem své činnosti se přibližují státním podnikům.

Mezikolchozní výrobní jednotky — podle uvedených již zkušeností — vznikají zatím většinou na těch úsecích hospodářské činnosti, které nezasahují přímo hlavní oblasti zemědělské výroby a mají charakter služeb a zásobování. Jsou však vytvořeny na pomoc a k doplňování zemědělské výroby kolchozů, rozvíjejí pomocná a doplňková výrobní odvětví kolchozů. Neobyčejně příznivě se pak mezikolchozní výrobní spolupráce projevuje při odstraňování sezónnosti práce v zemědělství, neboť napomáhá k rovnoměrné zaměstnanosti pracovních sil během celého roku.

Vytváření mezikolchozních organizací vyvolává celou řadu důležitých problémů. Bude třeba zpracovat nová závazná ustanovení pro zřizování takových organizací, jejich správu a řízení. Bude třeba uvažovat o výši podílu kolchozů na фондах organizací a jejich zisku, o podmínkách členství nekolchozních organizací, o odměňování nečlenů kolchozů, o správních orgánech mezikolchozních organizací a jejich pravomoci, o vzájemných vztazích jednotlivých zúčastněných kolchozů a o společné organizaci, o způsobech kontroly apod. Všechny tyto otázky jsou vysoce aktuální, neboť souvisí se sjednocením a úpravou právních a ekonomických podmínek mezikolchozních výrobních vztahů, které jsou velmi důležitou formou vývoje kolchozního socialistického hospodaření.

(*Voprosy ekonomiki*, č. 8/1959)

Ši

Podepsáno k tisku dne 25. února 1960.

K některým otázkám společenského výzkumu vesnice a zemědělství

Po uveřejnění článku dopisujícího člena ČSAZV Jana Taubera „O naléhavosti studia sociálních a kulturních poměrů v zemědělství“, publikujeme v tomto čísle sborníku ČSAZV - Zemědělská ekonomika další články k sociální a kulturní problematice našeho venkova. Jsou to dílčí výsledky dlouhodobých vědeckovýzkumných prací, kterými se zabývají pracoviště ČSAZV. V žádném případě zde ještě nejde o zakončené a plně zhodnocené výzkumné úkoly. Přesto se domníváme, že publikované články k problematice venkova a zemědělského prostředí, k výsledkům zkoumání zemědělské mládeže v souvislosti s porovnáním uplatněných metod a k některým otázkám vesnické ženy, budou přínosem pro naši veřejnost. Přinášejí četná nová fakta, která mohou být dobrým materiálem pro pracovníky na různých pracovištích společenských věd. Současně jsou určitým, i když dílčím přínosem k řešení velmi složité sociální a kulturní problematiky naší vesnice.

* * *

Naše společnost za patnáct let existence lidově demokratické republiky a pod vedením Komunistické strany Československa dosáhla takových výsledků v rozvoji národního hospodářství a uskutečnila takové sociální a kulturní přeměny, jaké v historii nemají obdoby. Socialismus se stal skutečností. I v zemědělství, kde přeměna malovýrobních vztahů ve vztahy socialistické byla nejobtížnější a nejsložitější, je již zapojeno 84 % zemědělské půdy do socialistického sektoru. To znamená vítězství socialismu i v této důležité oblasti národního hospodářství a společenského života. Dosažení úspěchů v rozvoji výrobních sil, v socialistické přeměně výrobních vztahů i v oblasti kulturní revoluce umožňuje, aby naše společnost přešla do rozhodujícího období, v němž v podstatě dovrší výstavbu socialismu a vstoupí do etapy, v níž budeme dále všestranně rozvíjet vyspělou socialistickou společnost a vytvářet podmínky pro vybudování komunistické společnosti. To nejsou žádné daleké perspektivy, nýbrž nedaleká budoucnost, kterou již v současné době naší prací tvoříme.

Současně s dalším rychlým rozvojem výrobních sil bude předním úkolem socialistická výchova nového člověka, který se oprostí od přežitků kapitalistické společnosti a bude žít plným, komunistickým životem. V této době budou rovněž odstraňovány podstatné rozdíly mezi městem a venkovem. Je také třeba poznamenat, že jejich vyřešení není rovněž žádným vzdáleným cílem. Základní předpoklad,

spočívající ve vybudování socialistické družstevní výroby, je již téměř vyřešení, právě tak jako v oblasti výrobních vztahů dostihla již vesnice — za velké pomoci dělnické třídy — město. Na vesnici již naprosto převládá socialistické družstevní vlastnictví, které však z hlediska zespolečnění je vnější formou socialistického vlastnictví. I tento rozdíl bude v průběhu dalšího rozvoje naší socialistické společnosti řešen. Značné rozdíly jsou stále ještě v úrovni rozvoje výrobních sil v průmyslu a v zemědělství. Avšak i tento problém rozhodujícího obratu v rozvoji zemědělské výroby se řeší za široké celonárodní účasti a pod vedením komunistické strany. Nové možnosti v odstraňování rozdílů mezi městem a venkovem vzniknou také připravovanou reorganizací územní správy. Nemalý význam má rovněž slučování malých družstev a vytváření družstev větších, která mohou lépe rozvíjet svá socialistická hospodářství a na základě toho i lépe zabezpečovat potřeby družstevníků a ostatních pracujících. Uvnitř družstva pak budou moci dále posilovat a prohlubovat socialistické vztahy. Vytvoření větších územních celků krajů, okresů a obcí, spolu s dalším prohloubením demokratického centralismu, povede ještě k širší účasti pracujících na správě veřejných záležitostí, umožní, aby potřeby občanů v těchto větších územních celcích byly lépe řešeny. Bezesporu to dále povede k ještě těsnějšímu spojení a spolupráci dvou bratrských tříd — dělníků a rolníků, při řešení nových společenských úkolů.

Vesnice se již značně přiblížila městu i v životní úrovni, i když ještě mnohé je třeba dohánět, zvláště z hlediska zvýšení kultury, hygieny atd. Vytvoření socialistických výrobních vztahů v zemědělství vytváří nejlepší podmínky pro rychlý a nepřetržitý rozvoj výrobních sil, růst duchodů družstevníků a jejich osobní potřeby. Méně rychle se měnám v ekonomice přizpůsobuje myšlení a celý duševní život družstevníků. Často jsme proto svědky hlubokého rozporu mezi pokrokovou ekonomikou a poměrně vysokou životní úrovní družstevníka na jedné straně a jeho zaostalým myšlením na straně druhé. Vědomí se samozřejmě opoždí za změnami v ekonomice. Toto poznání však v žádném případě nesmí znamenat ústup živelnosti. Naopak, musí vést ke zvýšení aktivity výchovné práce, aby opoždování vědomí za ekonomickými změnami bylo co nejmenší. Proto hluboké proniknutí marxismu-leninismu do myšlení a jednání družstevních rolníků, růst jejich socialistického uvědomění se stává rozhodující podmínkou úspěšného budování socialistické vesnice a přibližování družstevní vesnice k socialistickému městu.

Významným činitelem ve výchově nového člověka je velkovýrobní technika a technologie. Budování mechanizační základny přímo v družstvu tento proces urychluje. Tím dochází nejen k lepšímu využití mechanizačních prostředků a ke snížení vlastních nákladů ve výrobě, ale upevňuje se také vztah mládeže k družstvu. Nová technika vede ke vzniku nových kvalifikovaných profesí přímo v družstvu. To vyvolává nutnost školení, samostatného studia a působí tak na duševní rozvoj družstevníků.

Na vesnici přichází stále více politicky a odborně kvalifikovaných pracovníků, kteří tam přinášejí zkušenosti dělnické třídy. Kromě organizátorů družstevní výroby, agronomů, zootechniků, ekonomů, účetních, přicházejí traktoristé a opraváři a nyní další tisíce odborníků z okresů a krajů. Také místní národní výbory jsou posilovány zkušenými pracovníky z měst. Tato opatření přispějí nejen k rozvoji zemědělské výroby, ale jsou významná i tím, že pomohou řešit sociální a kulturní otázky venkova.

Růst nové techniky a technologie bude zmenšovat podíl ruční a potažní práce. Stále širěji budou tuto práci vykonávat moderní stroje. To bude vyžadovat větší

odbornou, teoretickou i politickou přípravu. Fyzická činnost se omezí v mnohém jen na ovládnutí stroje. Práce v zemědělství se tak stane stále více náročnější na duševní činnost. To povede k postupnému stírání rozdílů mezi fyzickou a duševní prací, kdy fyzická a duševní činnost pracovníka v zemědělství se bude prolínat a harmonicky doplňovat.

Při uskutečňování těchto velkých a smělých cílů bude mnoho záležet zejména na zemědělské mládeži. Starší generace odstranila malovýrobu, založila JZD a společně s mladými družstevníky buduje socialistickou družstevní velkovýrobu. Před mladými družstevníky však stále naléhavěji vystupuje úkol, aby se se vším mladistvým elánem ujali dalšího rozvíjení společné družstevní výroby i socialistické kultury a soužití na vesnici. V nich vyrůstají budovatelé komunistické společnosti. To ovšem vyžaduje, aby již nyní se mladí lidé v dostatečné míře účastnili družstevní výroby, správy společných záležitostí družstva i v národním výboru, a také v rozvoji socialistické kultury na vesnici. Vážným nedostatkem je stále nízký podíl mládeže v družstvech. Z rozboru pracovních poměrů ve 41 družstvech v řeparské, bramborářské a horské oblasti v roce 1958 uskutečněného Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky ČSAZV, vyplývá, že mládeže do 25 let v těchto zkoumaných družstvech je zhruba 10 % z celkového počtu členů družstev. Rozbor celkového počtu družstevníků do 45 a nad 45 let ukazuje, že z celkového počtu členů je zhruba 48 % do 45 let a 52 % nad 45 let. Uvedené věkové složení je průměrné. V některých případech je ještě méně příznivé. Např. v JZD Chýně v okrese Praha — západ jsou do 25 let 3 členové, od 26 do 45 let 60 členů a nad 45 let 109 členů. Naproti tomu v JZD Dolní Krupá v Bratislavském kraji je do 25 let 59 členů, od 26 do 45 172 členů a nad 45 let 107 členů. V tomto případě je věkové složení značně příznivější. Příčiny malého počtu mládeže bývají různé. Rozhodující však je věnovat soustavnou pozornost tomuto problému a důsledně jej řešit podle místních podmínek.

Většinu členů družstva tvoří ženy. Jde o to, aby družstevnice nebyly jen významnou pracovní silou v živočišné a rostlinné výrobě, ale současně byly důležitým společenským činitelem jak v řízení a správě družstva, tak ve správě veřejných záležitostí v obci i v rozvoji kulturního života. Další mechanizace zemědělských prací a nová technologie odstraní mnohou úmornou práci, kterou dosud vykonávají ručně. Současně s rozvojem společného družstevního hospodářství a usnadňování práce na něm, je nutné se zabývat typicky ruční malovýrobou na záhumenkovém hospodářství. Tíha této práce většinou spočívá na družstevnicích, které místo odpočinku, péče o rodinu nebo dalšího sebevzdělání poklízejí domácí zvířata nebo pracují na záhumenku. Je třeba pozitivně hodnotit rozhodnutí předních družstev, která dobrovolně přecházejí na společné obdělávání záhumenků a řeší také chov záhumenkového zvířectva. To spolu s dalšími sociálními a kulturními opatřeními umožní plný rozvoj života žen a jejich účast na správě společenských záležitostí.

Významné místo ve výchově nového socialistického člověka patří také socialistické soutěži. V její náplni je nezištné předávání zkušeností předních pracovníků, vzájemná pomoc s cílem dosáhnout nejlepších výsledků ve výrobě. V současné době se rodí nová forma socialistické soutěže — soutěž o získání titulu brigády socialistické práce, která současně se socialistickým plněním výrobních úkolů vytyčuje náplň socialistického života pro členy svého kolektivu a svou činností přímo působí na ostatní spolupracovníky. Zde vznikají a rostou výhonky budoucí komunistické společnosti.

V zemědělství je dosud 400 soutěžících kolektivů, z toho jen jedna desetina v JZD. Velkou pomoc při rozvoji tohoto hnutí mohou poskytnout patronáty zá-

vodů nad družstvy. Rozvoji soutěže o získání titulu brigády socialistické práce v zemědělství je třeba věnovat všestrannou podporu, orientovat ji na řešení rozhodujících otázek výroby a socialistického života a k tomu také plně zainteresovat společenské organizace, vědecké a kulturní pracovníky.

Rozhodující prostředek socialistické výchovy družstevního rolníka je aktivní práce pro zájmy nové společnosti, uvědomělý boj za socialismus a komunismus.

Tolik ve stručnosti v úvodu k některým otázkám, na něž by se měla soustředit pozornost i našich vědeckovýzkumných pracovníků, studujících sociální a kulturní problematiku vesnice a zemědělství.

Dopisující člen ČSAZV

Jaroslav Kabrhel,

vědecký redaktor čísla

Diskuse

Grolig A.: Někteří činitelé, ovlivňující velikost socialistických zemědělských podniků	159
--	-----

Z vědeckého života

K některým vyřešeným vědeckovýzkumným úkolům	167
Z činnosti katedry ekonomiky zemědělství na Vysoké škole ekonomické v Praze	169

Kritiky a recenze

Prouza B.: Problémy rozšířené reprodukce JZD (Ke knize dr. B. Šedivého „Jak rozšiřovat výrobu v JZD“)	163
---	-----

Zemědělská ekonomika v zahraničí

Specializace a kooperace výroby socialistických zemědělských podniků v NDR .	171
Rozvoj výrobní spolupráce kolehozů v SSSR	173

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství

DŮLEŽITÉ UPOZORNĚNÍ

Zemědělská ekonomika č. 4 bude obsahovat předběžnou zprávu k úkolu, který řeší kolektiv pracovníků Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky, vedený dopisujícím členem ČSAZV C. Sc. Karlem Svobodou:

Velikost socialistických zemědělských závodů

Objednávky přijímá již nyní propagace vydavatelství ČSAZV, Praha 12, Slezská 7, nebo Poštovní novinový úřad v Brně.

Sborník ČSAZV - Zemědělská ekonomika vydává Československá akademie zemědělských věd. Uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. - Vychází měsíčně. - Celoroční předplatné 120 Kčs. - Redakce: Praha 12, Slezská 7, telefon 2477-51, 575-41. - Rozšiřuje Poštovní novinová služba. - Objednávky přijímá každý poštovní úřad i doručovatel. Vytiskl Mír, novinařské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2. A-01441

NEZAPOMEŇTE SI ZAJISTIT

dvojčíslo Věstníku ČSAZV č. 1—2, které vyjde v druhé polovině února 1960 jako protokol XV. valného shromáždění Československé akademie zemědělských věd, na němž se jednalo

O VÝZNAMU DÍLA CH. DARWINA

V tomto dvojčísle Věstníku ČSAZV budou publikovány závažné referáty a diskusní příspěvky našich i zahraničních zemědělských vědců.

Hlavní referáty:

akademik Jiří K o t á t k o : *Charles Darwin a učení marxismu-leninismu*;

akademik Antonín K l e č k a : *Zdroje Darwinova díla, vývoj darwinismu a jeho vyústění v sovětský tvůrčí darwinismus*;

dopisující člen Jiří F o l t ý n : *Darwinismus a rostlinná výroba*;

akademik Vladimír K o ž e l u h a : *Význam darwinismu pro živočišnou výrobu*;

dopisující člen Miroslav V y s k o t : *Význam Darwinova učení pro lesnictví*;

akademik M. A. O l š a n s k i j : *Tvůrčí úloha přirozeného výběru*;

akademik D i n - I n : *Význam darwinismu pro zemědělskou vědu*;

dopisující člen Kiril P a v l o v : *Uplatňování darwinismu v zemědělství Bulharské lidové republiky*.

Kromě těchto příspěvků bude také uveřejněn referát vědeckého sekretáře ČSAZV akademika Bohuslava M a ř a n a o plnění úkolů XIV. valného shromáždění ČSAZV.

Dvojčíslo Věstníku ČSAZV pro svou námětovou obsáhlou o významu díla velkého anglického vědce Ch. Darwina bude nepostradatelným zdrojem poučení pro všechny pracovníky na úseku zemědělské vědy i zemědělské praxe, jakož i pro všechny ty, kteří se zabývají principiálními speciálními otázkami biologie.

Přihlášky zasílejte na adresu:

POŠTOVNÍ NOVINOVÝ ÚŘAD BRNO,
třída Obránců míru 2

PŘÍLOHA SBORNÍKU ČSAZV – ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Vývoj cen zemědělských výrobků

1. CENY DOSAŽENÉ JEDNOTNÝMI ZEMĚDĚLSKÝMI DRUŽSTVY U NĚKTERÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ

V ý r o b e k	Jed- notk. množ.	1 9 5 5			1 9 5 8			1960
		výkup- ní	nákup- ní	reali- zační	výkup- ní	nákup- ní	reali- zační	výkup- ní
pšenice	q	100,—	240,—	146,10	99,—	209,—	128,60	135,—
žito	q	91,—	191,—	117,80	91,—	191,—	120,30	140,—
ječmen ¹⁾	q	84,80	218,40	141,60	85,90	142,70	108,60	149,—
ostatní zrniny ¹⁾	q	57,80	—	57,80	57,10	—	57,10	85,—
kukuřice	q	69,—	189,—	85,10	67,70	187,60	81,90	116,—
řepka	q	176,—	352,—	233,40	176,—	352,—	235,50	300,—
mák	q	800,—	1600,—	1033,70	1500,—	2000,—	1694,70	1800,—
ostatní olejniny ¹⁾	q	124,—	200,—	136,20	198,30	255,—	212,30	320,—
brambory ¹⁾	q	26,60	88,90	36,40	30,—	65,30	33,40	41,60
cukrovka ²⁾	q	13,70	31,30	19,10	13,50	31,—	20,30	19,—
čekanka ²⁾	q	27,50	53,30	36,40	27,40	52,—	37,10	38,—
chmel ³⁾	c. c.	952,—	1261,—	1032,—	1128,—	2155,—	1709,—	1800,—
len stonky ros. ³⁾	q	118,—	173,20	139,20	104,20	187,50	145,90	217,50
konopí stonky	q	51,50	67,—	58,—	49,70	74,50	61,80	66,—
tabák	q	911,60	1313,40	975,40	1091,70	1948,60	1178,10	1235,—
seno	q	30,—	48,—	32,60	29,20	46,—	33,10	34,20
jedlé luštěniny ¹⁾	q	183,50	622,—	408,90	211,20	681,60	478,90	380,20
jatečný skot	1 kg	5,32	9,19	6,—	5,42	9,48	6,84	9,—
jatečná telata	1 kg	4,22	—	4,22	4,28	—	4,28	6,—
jatečná prasata	1 kg	6,07	15,18	9,56	5,80	13,90	9,18	10,50
jatečná drůbež ¹⁾	1 kg	10,97	19,10	15,59	10,20	17,55	14,35	19,04 ⁴⁾
mléko	1 l	1,10	2,31	1,54	1,10	2,30	1,57	1,80
vejce	1 ks	0,49	1,11	0,68	0,49	1,06	0,73	0,86

Vysvětlivky:

¹⁾ ceny stanoveny s přihlédnutím k druhové skladbě, dosažené v těchto letech,

²⁾ bez dovozného,

³⁾ včetně dobových příplatků,

⁴⁾ jen za I. jakost.

Podklady: Roku 1955-1958 propočet ministerstva potravinářského průmyslu.

Rok 1960 jednotné výkupní ceny za průměrnou jakost.

2. PRŮMĚRNÉ CENY (REALIZAČNÍ) U NĚKTERÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ (všechny sektory)

V ý r o b e k	Jed- not. množ- ství	Ceny v Kčs za jednotku množství v roce						
		1937	1948 ¹⁾	1955	1956	1957	1958	1960
pšenice	q	150,—	400,—	119,—	124,—	120,60	117,20	135,—
žito	q	126,—	380,—	99,—	102,60	103,50	110,70	140,—
ječmen	q	128,—	334,40	119,—	131,20	99,—	101,40	149,—
oves	q	110,—	283,—	58,— ⁴⁾	59,80 ⁴⁾	56,80 ⁴⁾	57,10 ⁴⁾	85,— ⁴⁾
kukuřice	q	112,—	330,—	79,60	79,—	85,—	79,80	116,—
řepka	q	214,—	880,—	209,40	216,—	213,90	217,90	300,—
mák	q	554,—	1760,—	951,30	1022,90	1026,60	1671,50	1800,—
brambory	q	24,—	103,30	29,10	33,70	32,70	30,80	41,60
cukrovka	q	12,40	60,—	16,90 ²⁾	14,67 ²⁾	18,54 ²⁾	18,50 ²⁾	19,—
čekanka	q	16,40	120,—	35,—	35,60	35,70	37,—	38,—
chmel	c. c.	712,—	4270,—	1004,—	1262,20	1356,30	1536,—	1800,—
len stonky ros.	q	122,—	484,—	131,90	170,20	115,50 ³⁾	135,30	217,50
konopí stonky	q	60,—	172,70	57,—	61,30	57,75	61,30	66,—
tabák	q	450,—	5300,—	957,—	940,—	1392,10	1166,20	1235,50
seno	q	33,40	150,—	33,70	35,—	33,10	34,60	34,20
jatečný skot	1 kg	4,65	14,86	6,—	6,50	6,55	6,77	9,—
jatečná telata	1 kg	5,40	16,43	4,20	4,35	4,30	4,30	6,—
jatečná prasata	1 kg	6,—	30,21	8,70	9,10	8,95	8,70	10,50
jateční koně	1 kg	2,—	7,73	1,35	1,35	1,45	1,45	1,50
jatečné ovce	1 kg	4,80	.	2,95	2,95	3,60	3,22	5,20
jatečná drůbež	1 kg	7,33	45,57	16,40	16,—	15,65	14,55	19,05 ⁵⁾
mléko	1 l	1,05	4,50	1,36	1,42	1,46	1,52	1,80
vejce	1 ks	0,52	2,45	0,65	0,64	0,72	0,74	0,86

Za dodávky zemědělských výrobků do státních fondů byly od roku 1953 vypláceny jednotným zemědělským družstvům a rolníkům dvojí ceny. Za povinnou dodávku (smluvní výkup) ceny výkupní a za dodávky nad tento úkol ceny nákupní. Poměr dodávek na povinnou dodávku (smluvní výkup) a na státní nákup (nadsmluvní výkup) určuje průměrnou realizační cenu. Od roku 1960 vstupují v platnost jednotné výkupní ceny.

Ceny v přehledu uvedené jsou za průměrnou jakost v tom kterém roce dosaženou. Skutečné ceny za jednotlivé dodávky, stanovené cenovou vyhláškou, se pohybují např. v roce 1960 u jatečných prasat od 4,— Kčs do 12,50 Kčs za 1 kg, u pšenice od 119,— Kčs do 141,— Kčs za 1 q atd.

Vysvětlivky:

- 1) ve staré měně,
- 2) bez dovozného,
- 3) v roce 1957 byla mimořádně špatná jakost vykupovaného stonkového lnu,
- 4) ostatní zrniny, tj. oves, luštěniny krmné, ostatní obiloviny,
- 5) jen I. jakost.

Podklady:

Rok 1937 — zprávy zemědělského ústavu účetnicko-správového,

Rok 1948 — SÚS,

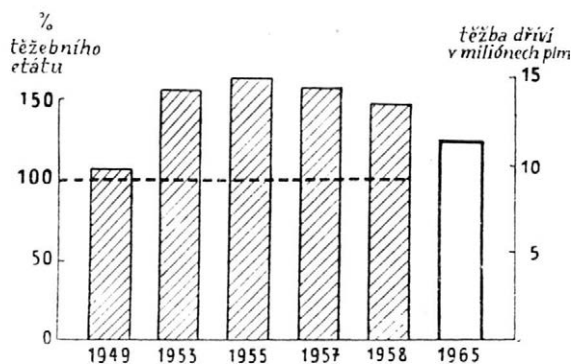
Rok 1955-1958 — výpočet ministerstva výkupu a později ministerstva potravinářského průmyslu a výkupu zemědělských výrobků,

Rok 1960 — jednotné výkupní ceny za průměrnou jakost.

Hlavní ukazatelé rozvoje lesnictví ve třetí pětiletce 1961-1965

VÝVOJ TĚŽBY DŘÍVÍ V 1000 PLM B. K.

	1949	1953	1955	1957	1958	Plán 1965	Snížení proti 1958 o %
těžba dříví v 1000 plm b. k.	9 811	14 049	14 902	14 123	13 464	11 500	15
v % etátu	105,8	151,6	160,8	152,4	145,3		
v % $\otimes$ myšního přírůstku	86,3	123,5	131,0	124,2	118,4		

Od roku 1949 do roku 1955 měla těžba dříví rostoucí tendenci, která neodpovídala těžebním možnostem našich lesů. V ČSR bylo v roce 1953 vytěženo o 60,8 % dříví více nad těžební etát (únosovou výši těžby) a o 31 % více nad průměrný myšní přírůstek. Podle úkolu na rok 1965 bude těžba dříví proti roku 1958 snížena o 15 % a proti roku 1955 o 23 %.

Podíl palivového dříví od roku 1950 klesá ze 25,4 % až na plánovaných 11,8 % v roce 1965, čili o 53,5 % a proti roku 1958 o 26,3 %.

VÝSADBA RYCHLE ROSTOUCÍCH DŘEVIN V MILIÓNECH KUSŮ

(zejména topolů a stromových vrb)

1956	1957	1958	Plán 1956 až 1960	Plán 1965	Zvýšení proti r. 1958
6,2	10,1	11,4	50,0	20,0	1,7krát

Za leta 1956 až 1958 (tři roky druhé pětiletky) bylo vysazeno 55,5 % úkolu na rok 1960. Výsadba rychle rostoucích dřevin má odstranit disproporce mezi potřebou dřeva a produkční schopností lesů. Osázená plocha těmito dřevinami se proti roku 1950 zvýšila v roce 1958 více jak čtyřiapůlkrát.

STUPEŇ MECHANIZACE LESNÍCH PRACÍ V PROCENTECH

	1953	1955	1956	1957	Plán 1965	Zvýšení proti r. 1957
v těžbě dříví	14	15	18	21	25-30	43
přibližování dřeva	5	6	8	10	50-55	55
v odvozu dřeva	63	68	73	78	95-100	22

Nejvíce zaostává mechanizace v přibližování dřeva.

Další úkoly na rok 1965: Kromě obnovy lesa nově zalesnit 123 000 ha ploch a vybudovat 600 km tvrdých lesních cest.

Postup združstevňování

České kraje

U k a z a t e l	Stav k 31. XII. 1959	Přírůstek od počátku roku (saldo)	Stupeň združstev- nění*)
Počet JZD se společným hospodařením (III.-IV. typ)	9 833	92	84,9 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	3 034 774	232 685	85,2 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	2 376 023	176 096	87,7 ³⁾
Počet sdružených závodů	404 992	45 831	43,3 ⁴⁾

Slovensko

Počet JZD se společ. hospodařením (III.-IV.)	2 727	328	78,1 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	1 754 628	267 099	72,5 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	1 192 358	174 402	77,1 ³⁾
Počet sdružených závodů	286 971	53 277	47,6 ⁴⁾

ČSR

Počet JZD se společ. hospodařením (III.-IV.)	12 560	420	83,3 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	4 789 402	499 784	80,1 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	3 568 381	350 498	83,8 ³⁾
Počet sdružených závodů	691 963	99 108	45,6 ⁴⁾

U k a z a t e l		České kraje	Slovensko	ČSR
Od počátku roku	Založeno nových JZD se společným hospodařením	188	327	515
	Vstoupilo zemědělských závodů do nových JZD se společným hospodařením	5 419	26 699	32 118
	Zemědělská půda nově se utvořivších JZD se společným hospodařením v ha	27 201	144 054	171 255
Stupeň socializace ⁵⁾		89,1	76,6	84,4

Poznámka: *) jde o předběžné propočty, definitivní údaje za rok 1959 budou uveřejněny až po zpracování soupisu ploch kultur k 31. XII. 1959.

¹⁾ včetně záhumenků; ²⁾ podíl počtu obcí z celkového počtu obcí; ³⁾ podíl výměry půdy JZD z půdy JZD a jednotlivě hospodařících rolníků; ⁴⁾ podíl počtu závodů sdružených v JZD z počtu závodů v JZD a JHR; ⁵⁾ podíl výměry zemědělské půdy socialistických zemědělských závodů (státní statky, ostatní statky ústředních úřadů, JZD se společným hospodařením vč. záhumenků, půda národních výborů) z celkové výměry zemědělské půdy (bez půdy nepatřící k zemědělským závodům). Půda JZD a státních statků podle výkaznictví, ostatní ze soupisu ploch kultur.

Pramen: Výkaznictví JZD, státních statků a Soupis ploch kultur k 31. XII. 1958.